

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
TEISĖS MOKYKLA
TARPTAUTINĖS IR EUROPOS SĄJUNGOS TEISĖS INSTITUTAS

LINA KUKSĖNAITĖ-ČESNULIENĖ

**INVESTUOTOJŲ TEISIŲ APSAUGA IR VALSTYBIŲ
ĮSIPAREIGOJIMAI DĖL KLIMATO KAITOS:
IEŠKANT PUSIAUSVYROS**

Magistro baigiamasis darbas

Vadovė
Doc. dr. Loreta Šaltinytė

Vilnius, 2025

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
TEISĖS MOKYKLA
TARPTAUTINĖS IR EUROPOS SĄJUNGOS TEISĖS INSTITUTAS

**INVESTUOTOJŲ TEISIŲ APSAUGA IR VALSTYBIŲ
ĮSIPAREIGOJIMAI DĖL KLIMATO KAITOS:
IEŠKANT PUSIAUSVYROS**

Magistro baigiamasis darbas
Tarptautinės teisės studijų programa

Vadovė

Doc. dr. Loreta Šaltinytė

2025

Recenzentas

Atliko

TTvmis23-1gr. stud.

2025

Lina Kuksėnaitė-Česnulienė

2025 06

Vilnius, 2025

TURINYS

SANTRUMPOS.....	4
ĮVADAS.....	5
I SKYRIUS: INVESTICIJŲ APSAUGOS IR KLIMATO KAITOS POLITIKOS	
KONFLIKTŲ ANALIZĖ.....	11
1.1. Tarptautiniai įsipareigojimai dėl klimato kaitos stabilizavimo.....	11
1.2. Sąžiningo ir teisingo elgesio įsipareigojimas investicijų arbitražo jurisprudencijoje.....	13
1.2.1. Bilcon prieš Kanadą.....	13
1.2.2. Rockhopper prieš Italiją.....	22
II SKYRIUS: TEISINIO REGULIAVIMO SĄSTINGIO REIŠKINYS.....	28
III SKYRIUS: INVESTICIJŲ APSAUGOS IR KLIMATO KAITOS POLITIKOS	
SUDERINIMAS.....	38
3.1. Investicijų apsaugos sutarčių reformos.....	39
3.2. Sutarčių aiškinimo kryptys.....	45
IŠVADOS.....	54
LITERATŪROS SĄRAŠAS.....	55
SANTRAUKA.....	61
SUMMARY.....	62

SANTRUMPOS

BIT	–	dvišalė investicijų sutartis
BOGA	–	Aljansas „Už naftos ir dujų ribų“ (<i>angl. k.</i> Beyond Oil and Gas Alliance)
CETA	–	Kanados – ES išsamus ekonomikos ir prekybos susitarimas
ECT	–	Energetikos chartijos sutartis
FET	–	sąžiningo ir teisingo elgesio įsipareigojimas (<i>angl. k.</i> fair and equitable treatment)
FTA	–	laisvosios prekybos sutartis
ICSID	–	Tarptautinis investicinių ginčų sprendimo centras (<i>anglų k.</i> International Centre for Settlement of Investment Disputes)
ISDS	–	tarptautinių ginčų sprendimo tarp investuotojų ir valstybių mechanizmas
MST	–	įsipareigojimas dėl minimalaus elgesio su užsieniečiu
NAFTA	–	Šiaurės Amerikos laisvosios prekybos sutartis
OECD	–	Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacija (<i>angl.</i> Organisation for Economic Co-operation and Development)
UNCITRAL	–	Jungtinių Tautų Tarptautinės Prekybos Teisės Komisija (<i>anglų k.</i> United Nations Commission on International Trade Law)
UNCTAD	–	Jungtinių tautų Prekybos ir plėtros konferencija
VCLT	–	1969 m. Vienos konvencija dėl tarptautinių sutarčių teisės

IVADAS

Klimato kaita yra globalus ir neatidėliotinas šių dienų iššūkis, galintis iš esmės paveikti įprastines tarptautinės teisės sritis, įskaitant tarptautinę investicijų teisę. Valstybės privalo imtis skubių, kartais radikalių sprendimų siekiant užtikrinti aplinkos apsaugą ir įgyvendinti tarptautinius įsipareigojimus. Tarptautinė investicijų teisė, ypač investicijų apsaugos mechanizmai, kelia papildomų iššūkių, kai šie sprendimai paveikia užsienio investuotojų interesus. Dėl to kyla esminė įtampa tarp dviejų teisinių tikslų – investuotojų teisių apsaugos ir valstybių teisės bei pareigos reguliuoti viešojo intereso srityje, ypač klimato kaitos stabilizavimo tikslais.

Šiame darbe nagrinėjama, kaip investicinių ginčų tribunolai sprendžia šią pusiausvyrą, ypač per sąžiningo ir teisingo elgesio įsipareigojimą (toliau – FET) – vieną iš plačiausiai taikomų ir kartu labiausiai ginčytinų investicijų apsaugos normų. Beveik kiekvienas ieškovas ar jo advokatas, inicijuojantis bylą, yra linkęs teigti, kad priimančioji valstybė pažeidė sąžiningo ir teisingo elgesio įsipareigojimą, manydami, kad toks reikalavimas yra būtinas, siekiant bylai suteikti tam tikrą teisingumo principų pažeidimo atspalvį¹. Be to, ši sąlyga savo esme yra glaudžiai susijusi su konkretesniais investicijų apsaugos standartais, tokiais kaip netiesioginė ekspropriacija, skėtinė apsauga ar nacionalinio elgesio standartas. Kai vienas iš šių standartų tampa pagrindiniu ginčo dėmesio objektu, dažnai manoma, kad papildomas argumentas dėl sąžiningo ir teisingo elgesio įsipareigojimo pažeidimo padės sustiprinti bylą².

Tarptautiniai arbitražo tribunolai atlieka esminį vaidmenį aiškindami investicijų apsaugos sutartis³, kadangi šios sutartys dažnai yra plačiai suformuluotos ir palieka erdvės interpretacijai aiškinant investicijų apsaugos standartus, tokius kaip sąžiningas ir teisingas elgesys⁴. Rizika klimato kaitos politikai, kylanti iš sąžiningo ir teisingo elgesio įsipareigojimo, glūdi jo bendrame pobūdyje: „nėra aišku, ką tiksliai reiškia ši sąvoka, nes terminai „sąžiningumas“ ir „teisingumas“ neturi konkrečiai apibrėžtų teisinės prasmės ribų tarptautinėje investicijų teisėje ir leidžia nemažą subjektyvaus vertinimo laisvę“⁵. FET reikalavimas dažnai aiškinamas kaip investuotojo teisėtų lūkesčių apsauga, todėl jis tampa pagrindu ginčams, kai valstybės keičia teisinį

¹ Rudolf Dolzer, „Fair and Equitable Treatment: A Key Standard in Investment Treaties“ *The International Lawyer*, 39, 1 (2005): 87

² *Ibid.*

³ Ioana Tudor, *The Fair and Equitable Treatment Standard in the International Law of Foreign Investment* (Oxford: Oxford University Press, 2008), 121–123, <https://academic.oup.com/book/10604>.

⁴ Įsipareigojimas sąžiningai ir teisingai elgtis su užsienio investicijoms numatytas daugumoje investicijų susitarimų. Iš visų 2,592 dvišalių investicijų sutarčių tik 126 sutartys neturi FET nuostatos (United Nations Conference on Trade and Development, *Investment Policy Framework for Sustainable Development* (Geneva: UNCTAD, 2015), 83, <https://unctad.org/publication/investment-policy-framework-sustainable-development-2015-edition>; United Nations Conference On Trade And Development, *Fair And Equitable* (New York; Geneva: United Nations, 2012), 1, <https://digitallibrary.un.org/record/721790?v=pdf>).

reguliavimą dėl aplinkosaugos tikslų. Sąžiningo ir teisingo elgesio įsipareigojimas neretai susikerta su valstybių vykdoma klimato politika, o jo plataus pobūdžio formuluotė kelia teisinio neapibrėžtumo riziką⁶.

Magistro baigiamajame darbe nagrinėjamos bylos, susijusios su valstybių priimtomis reguliavimo priemonėmis viešojo intereso tikslais, orientuotais į aplinkos apsaugą, klimato kaitos stabilizavimo tikslus. Rockhopper prieš Italiją⁷, Bilcon prieš Kanadą⁸ ir kitos šiame darbe aptariamose bylose atskleidžia nevienodą tribunolų praktiką: vienu atveju FET taikomas plačiai investuotojo naudai, kitu – išvis apeinamas. Tokia nenuosekli praktika kelia klausimą, ar tribunolai geba suderinti investuotojų apsaugą su būtinybe valstybei įgyvendinti klimato politikos priemones.

Klimato kaitos problema reikalauja greitų ir kartais radikalių teisėkūros pakeičių, galinčių paveikti esamas investicijas, ypač iškastinio kuro sektoriuje. Dėl šios įtampos kyla rizika, kad valstybės, bijodamos arbitražo ginčų pagal investicijų sutartis, gali atsisakyti arba atidėti būtinas aplinkosaugines reformas – tai vadinama teisiniu reguliavimo sąstingiu (*angl.* regulatory chill)⁹. Todėl būtina iš naujo įvertinti tarptautinių investicijų susitarimų turinį bei jų aiškinimo praktiką, siekiant suderinti investicijų apsaugos tikslus su skubiu poreikiu spręsti klimato kaitos iššūkius.

Temos aktualumas yra ypač svarbus atsižvelgiant į augantį investuotojo ir valstybės ginčų skaičių, kuris gali tapti kliūtimi siekiant globalių klimato kaitos tikslų. Jungtinių Tautų Paryžiaus susitarimo įsipareigojimai, tokie kaip šiltnamio efektą sukeliančių dujų mažinimas ir anglies dvideginio neutralumo siekimas, skatina valstybes imtis griežtesnių aplinkosaugos priemonių.

2022 m. Tarpvyriausybinių klimato kaitos komisijos (IPCC) ataskaitoje konstatuojama, kad jeigu pasaulinis atšilimas viršys 1,5 °C, didžioji žmonijos dalis ir gamtos sistemų susidurs su papildomomis rimtomis grėsmėmis¹⁰. Siekdamas išvengti arba sušvelninti šią krizę, valstybės turi ryžtingai veikti mažindamos šiltnamio efektą sukeliančių dujų emisijas. Tačiau dauguma naujų investuotojų ir valstybės ginčų atvejų remiasi senosios kartos investicijų sutartimis, kurios dažnai

⁶ United Nations, *Fair and Equitable Treatment: UNCTAD Series on Issues in International Investment Agreements II*, (Jungtinių tautų Prekybos ir plėtros konferencija, Ženeva, 2012 m.):14, https://unctad.org/system/files/official-document/unctaddiaeia2011d5_en.pdf.

⁷ Rockhopper Exploration Plc, Rockhopper Italia S.p.A. and Rockhopper Mediterranean Ltd v. Italian Republic, ICSID Case No. ARB/17/14, Award of 23 August, 2022.

⁸ Clayton and Bilcon of Delaware Inc. v. Government of Canada, PCA Case No. 2009-04, Award on Jurisdiction and Liability of 17 March, 2015.

⁹ United Nations, „Services, development and trade: The regulatory and institutional dimension“ (Jungtinių tautų Prekybos ir plėtros konferencija, Ženeva, 2016 m. gegužės 18–20), žiūrėta 2025 m. sausio 18 d., https://unctad.org/system/files/official-document/c1mem4d11_en.pdf.

¹⁰ Hans-Otto Pörtner, Debra C. Roberts ir kiti, „Climate Change 2022 Impacts, Adaptation and Vulnerability“, Report of the Intergovernmental Panel On Climate Change 1, (2022): 19, https://www.ipcc.ch/report/ar6/wg2/downloads/report/IPCC_AR6_WGII_FullReport.pdf.

nesuderinamos su tvaraus vystymosi tikslais ir gali apriboti vyriausybės veiksmų laisvę įgyvendinant reikalingas priemones¹¹.

Jungtinių Tautų ataskaitoje nurodoma, kad senesnių investicinių sutarčių reformavimas vyksta lėtai – apie pusė pasaulinio tiesioginių užsienio investicijų srauto vis dar reguliuojama nereformuotomis sutartimis, o tai didina investuotojo ir valstybės ginčų sprendimo bylų riziką¹². Šiuo metu tik 16 % pasaulinio tiesioginių užsienio investicijų srauto yra reguliuojama naujos kartos sutartimis¹³.

Nors naujos kartos investicijų sutartys sudaro tik nedidelę pasaulinio investicijų reguliavimo dalį, jos jau dabar integruoja darnaus vystymosi principus. Pavyzdžiui, jos apima nuostatas, leidžiančias valstybėms imtis proporcingų priemonių aplinkos apsaugai be grėsmės būti apkaltintoms netiesiogine ekspropriacija. Nepaisant to, kai kurie arbitražo tribunolų sprendimai vis dar rodo investicijų apsaugos prioretizavimą. Pavyzdžiui, tribunolas byloje *Eco Oro v Colombia*¹⁴ nustatė pažeidimą net ir tauo atveju, kai valstybė ėmėsi veiksmų siekdama apsaugoti aplinką.

Susiduriama su esmine problema: kaip tinkamai aiškinti valstybės įsipareigojimus investuotojams ir investicijų apsaugos nuostatas, kad valstybės gebėjimas priimti viešojo intereso sprendimus, ypač klimato kaitos klausimais, nebūtų nepagrįstai suvaržytas. Klimato kaitos grėsmė šiandien yra išskirtinai aktuali, nes valstybės privalo imtis ryžtingų priemonių, kad sumažintų žmogaus veiklos neigiamą poveikį aplinkai ir taip apsaugotų ateities kartas nuo tragiškų padarinių.

Dabartinė investicijų sutarčių sistema kai kuriais atvejais suteikia perteklinę apsaugą investicijoms, o tai gali tapti kliūtimi imantis būtinų aplinkos apsaugos priemonių. Šiuo metu aiškiai išryškėja poreikis formuoti nuoseklesnį arbitražo praktikos standartą, kuris derintų investuotojų apsaugą bei valstybių teisę reguliuoti viešojo intereso labui. Itin svarbu, kad arbitražo tribunolai atsižvelgtų į šiuolaikinius klimato kaitos tikslus ir integruotų juos į sprendimų priėmimo procesą. Harmoningas teisės aiškinimas ir sisteminė įvairių teisės sričių integracija padėtų sumažinti atotrūkį tarp tarptautinės investicijų teisės ir aplinkosaugos teisės. Be to, būtina skatinti teisėkūros iniciatyvas, kurios aiškiau apibrėžtų valstybės teises tarptautinių investicijų kontekste.

¹¹ United Nations Conference on Trade and Development, *Trends in the investment treaty regime and a reform toolbox for the energy transition* (UNCTAD, 2023), 1, žiūrėta 2025 m. gegužės 16 d., https://unctad.org/system/files/official-document/diaepcbinf2023d4_en.pdf?utm_source=chatgpt.com.

¹² United Nations, „World Investment Report 2024: Investment facilitation and digital government“, (Jungtinių tautų Prekybos ir plėtros konferencija, Niujorkas, 2024 m.), 74, žiūrėta 2025 m. sausio 18 d., https://unctad.org/system/files/official-document/wir2024_en.pdf.

¹³ United Nations, „World Investment Report 2024: Investment facilitation and digital government“, (Jungtinių tautų Prekybos ir plėtros konferencija, Niujorkas, 2024 m.), 70 žiūrėta 2025 m. sausio 18 d., https://unctad.org/system/files/official-document/wir2024_en.pdf.

¹⁴ *Eco Oro Minerals Corp. v. Republic of Colombia*, ICSID Case No. ARB/16/41.

Temos ištirtumas. Sąžiningo ir teisingo elgesio įsipareigojimą nagrinėjo nemažai užsienio mokslininkų ir akademikų, pavyzdžiui straipsnyje „Sąžiningas ir teisingas elgesys: pagrindinis standartas investicijų sutartyse“¹⁵ R. Dolzer nagrinėja klausimus, kurie yra svarbūs aiškinant sąžiningo ir teisingo elgesio įsipareigojimą, pagal taip kaip jis formuluojamas sutartyse – kaip individualus įsipareigojimas, ar kaip tarptautinės paprotinės teisės dalis, pateikdamas subalansuotą požiūrį, kad FET įsipareigojimas iš tiesų susiaurina priimančiosios valstybės diskrecijos ribas. Tačiau taip pat tiesa, kad toks specifinis apribojimas iš esmės yra būtinas, siekiant pritraukti užsienio investicijas. Plačiau nagrinėjant FET įsipareigojimo turinį taip, kaip jis apibrėžiamas investicijų sutartyse ir aiškinamas arbitražų vertinga analizė pateikiama Ioana Tudor monografijoje¹⁶, tačiau dr. Stephan W. Schill straipsnyje – monografijos apžvalga¹⁷, taip pat to paties autoriaus straipsnyje¹⁸ pateikiamos kritiškesnis požiūris dėl FET aiškinimo, apimties ir turinio sampratos, kas skatino tirti ir ieškoti atsakymų į išsikeltus šiame darbe uždavinius.

Investicijų apsaugos ir klimato kaitos santykio temos tyrimai per pastarąjį dešimtmetį taip pat sparčiai vystosi. Dauguma užsienio mokslininkų tyrimų koncentruojasi į kylančią įtampą tarp užsienio investuotojų teisių pagal tarptautines investicijų sutartis ir valstybių suverenumo reguliuoti viešojo intereso klausimus. Pavyzdžiui, Anja Ipp ir Annette Magnusson 2023 m. knygoje „Investicinis arbitražas ir klimato kaita“¹⁹, išsamiai analizuoja šią įtampą, akcentuojant, kad investicinių ginčų sprendimo sistema gali apriboti valstybių gebėjimą imtis drąsių klimato kaitos priemonių, bijant kompensacijų užsienio investuotojams. Profesorius Zachary Douglas straipsnyje „Investicinių arbitražų pagrindų sąveika“²⁰ plačiau nagrinėjama investuotojo ir valstybės ginčų sprendimo režimo teisinė prigimtis pagal investicijų sutartis. Kyla Tienhaara straipsnyje²¹ aptaria teisinio reguliavimo sąstingio reiškinių. Minėtos autorės straipsnyje teigiama, kad nors daug dėmesio viešose diskusijose dėl ISDS buvo skiriama kelioms byloms, kilusioms dėl tabako pakuočių

¹⁵ Rudolf Dolzer, „Fair and Equitable Treatment: A Key Standard in Investment Treaties“ *The International Lawyer*, 39, 1 (2005): 87- 106.

¹⁶ Ioana Tudor, *The Fair and Equitable Treatment Standard in the International Law of Foreign Investment* (New York: Oxford University Press, 2008).

¹⁷ Stephan W. Schill, „Ioana Tudor. The Fair and Equitable Treatment Standard in the International Law of Foreign Investment (Book review)“, *EJIL* 20 (2009): 229 – 239, <https://academic.oup.com/ejil/article/20/1/236/444778>.

¹⁸ Stephan W. Schill, „Fair and Equitable Treatment under Investment Treaties as an Embodiment of the Rule of Law“, *IILJ Working Paper* 6 (2006), <https://www.iilj.org/publications/fair-and-equitable-treatment-under-investment-treaties-as-an-embodiment-of-the-rule-of-law/>.

¹⁹ A. Magnusson ir A. Ipp, *Investment Arbitration and Climate Change* (The Netherlands: Kluwer Law international B.W, 2024), 312.

²⁰ Zachary Douglas, „The hybrid foundations of investment treaty arbitration“, *British Yearbook of International Law* 74.1 (2004): 151-289.

²¹ Kyla Tienhaara, „Regulatory Chill in a Warming World: The Threat to Climate Policy Posed by Investor-State Dispute Settlement“, *Transnational Environmental Law*, 7,2 (2018):229 – 250.

reguliavimo, kur kas didesnę grėsmę kelia galimas iškastinio kuro pramonės naudojimas ISDS, siekiant stabdyti valstybių veiksmus klimato kaitos srityje.

Trinh Hai Yen knygoje „Investicijų sutarčių aiškinimas“²² pateikiama išsami sutarčių aiškinimo taisyklių taikymo arbitražo bylose analizė. Knygoje siūlomi aiškinimo metodai, kuriais siekiama užtikrinti, kad tribunolai rastų teisėtą prasmę sudėtingose investicijų sutarčių formuluotėse, kurių šiuo metu bendrumas ir neapibrėžtumas kelia iššūkių.

Tyrimo objektas – Tarptautinių investicinių arbitražo tribunolų praktika siekiant užtikrinti pusiausvyrą tarp investuotojų teisių apsaugos ir valstybių teisės reguliuoti aplinkosaugą bei klimato kaitą.

Tyrimo tikslas – Įvertinti, ar tarptautinių investicinių arbitražų tribunolai, spręsdami ginčus, susijusius su aplinkosaugos ir klimato kaitos priemonėmis, tinkamai atsižvelgia į valstybių tarptautinius įsipareigojimus ir teisę reguliuoti viešąjį interesą.

Magistro baigiamojo darbo tyrimo tikslui pasiekti iškelti šie tyrimo **uždaviniai**:

1. Išanalizuoti, kaip investicinių ginčų tribunolai taiko arba ignoruoja sąžiningo ir teisingo elgesio įsipareigojimą bylose, susijusiose su aplinkosaugos politika.
2. Įvertinti teisinio reguliavimo sąstingio reiškinių kaip galimą valstybių reakciją į investicinius arbitražus, identifikuojant pagrindinius veiksnius, galinčius riboti klimato ar aplinkosaugos politikos griežtinimą.
3. Ištirti, kaip naujosiose investicijų sutartyse modifikuojamas FET įsipareigojimas ir kokios interpretavimo kryptys taikomos siekiant suderinti investuotojų apsaugą su klimato kaitos stabilizavimo tikslais.

Hipotezė – Tribunolai ne visada užtikrina tinkamą pusiausvyrą tarp investuotojų teisių apsaugos ir valstybių teisės įgyvendinti klimato kaitos ir aplinkosaugos įsipareigojimus, o tai gali riboti valstybių teisinio reguliavimo laisvę.

Sprendžiant darbe numatytą tikslą bei įgyvendinant išsikeltus uždavinius buvo pasirinkta **mišri metodologija**.: *Lyginamoji analizė*: investicijų sutartyse ir arbitraže naudojamų terminų, sąvokų ar sutartinių įsipareigojimų palyginimas siekiant atskleisti skirtumus, panašumus ar jų poveikį teisiniam reguliavimui. *Bylų praktikos analizė* – atliekama analitinė klimato ir investicijų ginčų bylų analizė, siekiant nustatyti arbitrų taikomus metodus sprendžiant klimato ir investicijų konfliktus. *Loginis* – atskleidžiant darbo tikslą, analizuojant reguliavimo priemones, pateikiant darbo išvadas.

²² Hai Yen Trinh, *The Interpretation of Investment Treaties*, (Leiden: Brill | Nijhoff, 2014), žiūrėta 2025 kovo 16 d., <https://research-ebsco-com.skaitykla.mruni.eu/c/2ldytd/search/details/6po2onlgtb?db=e000xww>

Darbo struktūra ir apimtis

Pirmajame darbo skyriuje nagrinėjamas sąžiningo ir teisingo elgesio (FET) įsipareigojimas, identifikuojant, kaip jis apibrėžiamas investicijų sutartyse ir aiškinamas tarptautinio investicinio arbitražo jurisprudencijoje. Analizuojama, kokie valstybių veiksmai gali lemti jo pažeidimą. Identifikuojama, kad FET įsipareigojimas arbitražo praktikoje dažnai interpretuojamas nevienodai, vienais atvejais jis išplečiamas investuotojo naudai – prioritetas teikiamas investuotojų teisėtiems lūkesčiams, o ne valstybių teisei reguliuoti viešojo intereso srityse, įskaitant aplinkosaugą ir klimato politiką, kitais atvejais ignoruojamas. Dėl to kyla teisinio neapibrėžtumo rizika.

Antrajame skyriuje dėmesys sutelkiamas į teisinio reguliavimo sąstingio reiškinių. Identifikuojami pagrindiniai aspektai, dėl kurių valstybės gali atsisakyti arba atidėti būtinas teisėkūros ar administracines priemones aplinkosaugos srityje, baimindamosi galimų investicinių arbitražų. Reguliavimo sąstingis įvardijamas kaip reali rizika, kurią sustiprina arbitražo praktikos neapibrėžtumas, finansinės bylinėjimosi pasekmės ir tribunolų polinkis nepakankamai atsižvelgti į viešojo intereso apsaugos tikslus.

Trečiajame skyriuje analizuojamos investicijų sutarčių reformos, ypač FET nuostatos transformacija ir sutarčių aiškinimo tendencijos. Pabrėžiama, kad viena pagrindinių reformos kryptių – aiškesnis FET įsipareigojimo apibrėžimas bei valstybių teisės reguliuoti įtvirtinimas pačiose sutartyse. Naujos investicijų sutartys rodo pastangas aiškiau apibrėžti taisykles ir geriau suderinti investuotojų apsaugą su valstybių teise priimti svarbius sprendimus. Vis dėlto praktinis šių reformų poveikis iš esmės priklausys nuo tribunolų aiškinimo nuoseklumo ir jų gebėjimo laikytis tarptautinės teisės interpretavimo principų, ypač numatytų Vienos konvencijoje.

I SKYRIUS

INVESTICIJŲ APSAUGOS IR KLIMATO KAITOS POLITIKOS KONFLIKTŲ ANALIZĖ

Investicijų sutartimis valstybė įsipareigoja užtikrinti tam tikrą investuotojų ir investicijų apsaugos lygį kitai šaliai. Sąžiningo ir teisingo elgesio įsipareigojimas yra viena iš dažniausiai valstybių užsienio investuotojams siūlomų apsaugos priemonių per dvišales investicijų sutartis (BIT)²³. Sąžiningo ir teisingo elgesio įsipareigojimas atlieka centrinį vaidmenį beveik visose arbitražo bylose ir yra taikomas įvairiausiems valdžios institucijų veiksams vertinti²⁴.

Tribunolai pripažįsta FET apibrėžimo sudėtingumą, nurodydami, kad jo reikšmė yra neaiški ir gali būti apibrėžta tik vienodai neaiškiomis sąvokomis²⁵.

Pasak R. Dolzer ir C. Schreuer, sąžiningo ir teisingo elgesio įsipareigojimo tikslas, kaip jis naudojamas investicijų sutarčių praktikoje, yra užpildyti spragas, kurios gali likti po konkretesnių įsipareigojimų, siekiant pasiekti investuotojų apsaugos lygį, numatytą sutartyse²⁶. McLachlanas, Shore'as ir Weinigeris nurodo, kad ši nuostata suteikia pagrindą, pagal kurį tarptautinė teisė vertina užsienio investuotojui suteiktos teisinės ir administracinės priimančiosios valstybės institucijų apsaugos tinkamumą²⁷. Ši įtampa tampa itin aktuali bylose, susijusiose su klimato kaita, kai valstybės priimami teisės aktai ir politikos pokyčiai siekiant aplinkosaugos tikslų gali prieštarauti stabilumo reikalavimams pagal FET įsipareigojimą.

Šiame skyriuje analizuojama, kokie iššūkiai kyla subalansuojant investuotojų teises bei valstybių pareigas siekti tvarumo ir aplinkosaugos tikslų ir kaip įsipareigojimas dėl sąžiningo ir teisingo elgesio bei teisėtų lūkesčių standartas taikomas klimato kaitos kontekste. Šiame tyrime analizuojami išnagrinėti ginčai tarp investuotojo ir valstybių priimtų sprendimų klimato kaitos ar aplinkosaugos tikslais, bet tuo pačiu sprendžiama, kokių įžvalgų galima gauti apie tai, kaip tribunolai galėtų spręsti būsimas investuotojų pretenzijas dėl valstybių priimtų klimato politikos.

1.1. Tarptautiniai įsipareigojimai dėl klimato kaitos stabilizavimo

2015 m. 187 valstybių žengė svarbų žingsnį link išvados, kad investicijos į iškastinį kurą turi būti nutrauktos, pasirašydamos Paryžiaus susitarimą pagal Jungtinių Tautų Bendrosios

²³ Ian A. Laird, Borzu Sabahi ir kiti, „Investment Treaty Arbitration and International Law“ (Niujorkas: JurisNet, 2014):133.

²⁴ Stephan W. Schill, „Ioana Tudor. The Fair and Equitable Treatment Standard in the International Law of Foreign Investment (Book review)“, *EJIL* 20 (2009):237.

²⁵ Saluka Investments B.V. v. The Czech Republic, UNCITRAL, Partial Award of 17 March, 2006:297 <https://www.italaw.com/cases/961>

²⁶ R. Dolzer ir C. Schreuer, *Principles of International Investment Law* (JAV:Oxford University Press, 2008):122.

²⁷ C. McLachlan, L. Shore ir M. Weiniger, *International Investment Arbitration: Substantive principles* (Oksfordas: Oxford University Press, 2007):178.

klimato kaitos konvenciją²⁸. Šiuo susitarimu šalys įsipareigojo riboti pasaulinės temperatūros kilimą iki mažiau nei 2°C ir siekti, kad temperatūros didėjimas neviršytų 1,5°C, lyginant su iki pramoninio laikotarpio lygiu (1750 m.) (Paryžiaus susitarimo 2 str. 1 d. a punktas). McGlade ir Ekins savo tyrimuose parodė, kad norint pasauliniu mastu turėti pagrįstą galimybę laikytis šio įsipareigojimo, nuo 2010 iki 2050 metų²⁹ trečdalis naftos atsargų, pusė dujų atsargų ir daugiau nei 80 % dabartinių anglies atsargų turėtų likti nepanaudota.

Iškastinio kuro pramonė kelia didžiausią iššūkį kovai su klimato kaita. Tampa vis aiškiau, kad iškastinio kuro atsisakymas yra neišvengiamas³⁰. Tai reiškia, kad reikšminga dalis žinomų iškastinio kuro telkinių turėtų likti žemėje, o tolesnės tyrinėjimo veiklos būtų neįmanomos.

Pavyzdžiui, COP26 konferencijoje Kosta Rikos ir Danijos vyriausybės inicijavo aljansą „Beyond Oil and Gas Alliance“ (BOGA)³¹, kuriuo siekiama padėti palaipsniui atsisakyti naftos ir dujų gamybos. Vienas svarbiausių COP26 pasiekimų buvo 40 valstybių deklaracija, kurioje jos įsipareigojo palaipsniui atsisakyti anglies.

Konferencija COP28 baigėsi istoriniu susitarimu, kuriuo siekiama pereiti nuo iškastinio kuro, trigubai padidinti atsinaujinančios energijos gamybą ir padidinti finansavimą labiausiai pažeidžiamoms šalims. Susitarimo tikslas – išlaikyti gyvą Paryžiaus susitarimo siekį.

Šiame kontekste svarbu pripažinti, kad beveik 3000 investicijų sutarčių ir susitarimų apima nuostatas, kurios užtikrina teisinę apsaugą visoms užsienio investicijų formoms, įskaitant investicijas į sektorius, kuriuos ilginiui būtina uždrausti, siekiant išvengti globalinio atšilimo viršijant 2 °C ribą, nustatytą Paryžiaus susitarime³². Regioninės prekybos sutartys, tokios kaip Šiaurės Amerikos laisvosios prekybos susitarimas su vėlesniais pakeitimais, taip pat naujos kartos susitarimai, Regioninis išsamus ekonominis partnerystės susitarimas (RCEP) ir Išsamus ekonominės ir prekybos susitarimas (CETA) – turi skyrius apie investicijų apsaugą. Visų šių susitarimų (išskyrus CETA) nuostatos suteikia investuotojams galimybę naudotis investuotojo ir valstybės ginčų sprendimo mechanizmu (ISDS).

²⁸ Paryžiaus susitarimas, e-Seimas, žiūrėta 2025 balandžio 23 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/97065192c1f911e682539852a4b72dd4> .

²⁹ C. McGlade, P. Ekins, „The geographical distribution of fossil fuels unused when limiting global warming to 2 °C“, *Nature* 517, (2015):187–190, žiūrėta 2024 lapkričio 29 d., <https://doi.org/10.1038/nature14016> .

³⁰ „UN Chief Calls For Immediate Global Action To Phase Out Coal“, UN Climate Change News, 2021 m. kovo 2 d., <https://unfccc.int/news/un-chief-calls-for-immediate-global-action-to-phase-out-coal> .

³¹ „At COP26, 11 National and Subnational Governments Launch The Beyond Oil & Gas Alliance“, BOGA, žiūrėta 2024 m. lapkričio 18 d., <https://beyondoilandgasalliance.org/who-we-are/> .

³² Kyla Tienhaara, „Regulatory Chill in a Warming World: The Threat to Climate Policy Posed by Investor-State Dispute Settlement“, *Transnational Environmental Law* , 7, 2 (2018), 229 – 250.

1.2. Sąžiningo ir teisingo elgesio įsipareigojimas investicijų arbitražo jurisprudencijoje

1.2.1. Bilcon prieš Kanadą

Clayton and Bilcon of Delaware Inc. prieš Kanadą byla³³, nagrinėjama pagal Šiaurės Amerikos laisvosios prekybos sutarties (NAFTA) XI skyrių³⁴, kuris reglamentuoja užsienio investuotojų apsaugą.

Bylą inicijavo JAV bendrovė Bilcon of Delaware Inc. (toliau – Bilcon) kartu su jos savininkais prieš Kanados vyriausybę, tvirtindami, kad investicija – karjero plėtros projektas Naujojoje Škotijoje buvo atmestas pažeidžiant įsipareigojimus dėl tarptautinės investicijų apsaugos.

Bilcon planavo investuoti į bazalto kasybos karjerą ir jūrų terminalo statybą, bei per 50 metų iškasti apie 40 milijonų tonų medžiagos Naujosios Škotijos provincijos pietvakarinėje pakrantėje, Digby Neck pusiasalyje.

Digby Neck pusiasalis įsiterpia tarp Fundžio (Bay of Fundy) ir Šv. Marijos (St. Mary's Bay) įlankų. Fundžio įlanka visame pasaulyje pripažįstama kaip itin produktyvi ekosistema, pasižyminti didele augalų ir jūrų gyvūnijos įvairove. Atsižvelgiant į šios teritorijos aplinkosauginį jautrumą, Kanados ir Naujosios Škotijos poveikio aplinkai vertinimo įstatymai bei teisės aktai³⁵ yra sukurti taip, kad skatintų tvarią plėtrą, kartu užtikrinant ekosistemų išsaugojimą, apsaugą ir darnų vystymąsi. Konkrečiai, „Whites Point“ Jungtinė peržiūros komisija (toliau – JRP, *angl.* Joint Review Panel) buvo įgaliota nustatyti, įvertinti ir pateikti ataskaitą apie galimą poveikį taip, kad būtų įvykdyti Kanados poveikio aplinkai vertinimo įstatymo ir Naujosios Škotijos aplinkosaugos įstatymo IV dalyje nustatyti reikalavimai.

Investuotojai pateikė paraišką Naujosios Škotijos aplinkos departamentui dėl leidimo statyti ir eksploatuoti 3,9 ha ploto žemės sklype, kuris turėjo būti naudojamas gręžti, sprogdinti, smulkinti, sijoti, plauti ir kaupti uolienas, skirtas naudoti įrenginiuose, kurie aptarnaus didesnę 152 ha karjerą³⁶. Investuotojai tvirtino, kad jų sprendimą investuoti labai stipriai paskatino Naujosios Škotijos viešai deklaruojama politika, skatinanti investicijas į kasybos pramonę, taip pat aktyvūs valstybės pareigūnų raginimai ir pažadai remti šį projektą. Ieškovo buvo pareikalauta pateikti poveikio aplinkai vertinimo ataskaitą, vadovaujantis Poveikio aplinkai vertinimo ataskaitos gairėmis,

³³ Bilcon of Delaware, Inc. v. Government of Canada, PCA Case No. 2009-04, Award on Jurisdiction and Liability of 17 March.

³⁴ The North American Free Trade Agreement (1992), žiūrėta 2025 m. kovo 17 d.
<https://edit.wti.org/document/show/c2ba3603-add2-45b6-b339-634513583561>

³⁵ Canadian Environmental Assessment Act (CEAA). 1992, c. 37; Nova Scotia Environment Act (NSEA), S.N.S. 1994-95, c. 1.

³⁶ William Richard Clayton, Douglas Clayton, Daniel Clayton, and Bilcon of Delaware, Inc. v. Government of Canada, PCA Case No. 2009-04, Canada's Amended Statement of Defence 18 December 2009, para. 48-49.

kurias Jungtinė peržiūros komisija parengė po konsultacijų su visuomene.³⁷ Ginčas kilo, kai JRP įvertino poveikio aplinkai vertinimo ataskaitą (toliau – PAV) ir pateikė Kanados vyriausybei rekomendaciją atmesti pasiūlymą dėl „Whites Point“ karjero ir jūrų terminalo įkūrimo, taip pat rekomendavo pripažinti, kad šis projektas tikėtinai sukels reikšmingą neigiamą poveikį aplinkai, kurio, komisijos nuomone, negalima pateisinti esamomis aplinkybėmis, o Kanados vyriausybė projektą atmetė. Atliekant PAV vertinimą, komisija analizavo tokius aspektus kaip poveikis sausumos aplinkai, poveikis jūrinei aplinkai, poveikis žmogaus gyvenamajai aplinkai, bei kumuliatyvus poveikis aplinkai.³⁸ JRP nustatė, kad Bilcon neįtraukė vietos žinių į savo poveikio aplinkai vertinimo ataskaitą, nesukūrė skaidraus proceso, kuriame bendruomenės nariai būtų galėję laisvai ir atvirai išreikšti savo nuomonę bei susirūpinimą dėl projekto.³⁹ Komisijos ataskaitoje taip pat nurodyti kiti PAV trūkumai, tokie kaip: dviprasmiška, neišsami ir netiksli informacija, bei projekto poveikio bendruomenės tvarumui neįvertinimas.⁴⁰ JRP darė išvadą, kad nėra įsitikinusi, jog investuotojas galėtų ar ketintų įgyvendinti karjero, perdirbimo įrenginių ir jūrų terminalo projektą taip, kad nebūtų padarytas reikšmingas neigiamas poveikis aplinkai ir vietos bendruomenėms.⁴¹

Ieškovo vertinimu JRP rėmėsi ne tik techniniais ir aplinkosaugos kriterijais, bet ir „bendruomenės pagrindinių vertybių“ metodu, kuris ieškovo nuomone nebuvo aiškiai numatytas teisės aktuose. Dėl šių aplinkybių Bilcon pateikė skundą arbitražui pagal NAFTA, kaltindamas Kanadą pažeidus investuotojų apsaugą užtikrinantį NAFTA 1105 straipsnį.

NAFTA 1105 straipsnio 1 dalyje (įsigaliojusiame 1994 m.) įtvirtinta, kad „kiekviena šalis turi suteikti kitos šalies investuotojų investicijoms elgesį, atitinkantį tarptautinę teisę, įskaitant sąžiningą ir teisingą elgesį“. ⁴² Šio straipsnio specifiškumas pirmiausia kyla iš formuluotės, kuria įtvirtinta, kad NAFTA šalys įsipareigoja teikti sąžiningą ir teisingą elgesį remiantis tarptautine teise. Toks tiesioginis kreipimasis į „tarptautinę teisę“ kontrastuoja su dauguma dvišalių investicinių sutarčių, kuriose FET sąlyga egzistuoja be jokios nuorodos į tarptautinę teisę⁴³. Be to, 2001 m., vadovaujant Laisvosios prekybos komisijai (Free Trade Commission), NAFTA šalys sureagavo į tris

³⁷ Canada/Nova Scotia, „Environmental Impact Statement Guidelines For the Review of the Whites Point Quarry and Marine Terminal Project March 2005“, 6 p.

³⁸ Canada, Joint Review Panel for the Whites Point Quarry and Marine Terminal Project, Environmental Assessment of the Whites Point Quarry and Marine Terminal Project Joint Review Panel Report, En106 73/2007, October 2007 (Canada: Library and Archives Canada Cataloguing in Publication, 2007) (toliau - Whites Point JRP), 66-84. Žiūrėta 2025 balandžio 71 <https://novascotia.ca/nse/ea/whitespointquarry/WhitesPointQuarryFinalReport.pdf>.

³⁹ *Ibid.*, 101.

⁴⁰ *Ibid.*, 102-103.

⁴¹ *Ibid.*

⁴² The North American Free Trade Agreement (1992), Article 1105. Minimum Standard of Treatment, žiūrėta 2025 m. kovo 17 d. <https://edit.wti.org/document/show/c2ba3603-add2-45b6-b339-634513583561>.

⁴³ Patrick Dumberry, „The Prohibition against Arbitrary Conduct and the Fair and Equitable Treatment Standard under NAFTA Article 1105“, *THE JOURNAL OF WORLD INVESTMENT & TRADE* 15 (2014):118.

prieštaringai vertintus sprendimus, priimtus 2000 m. bylose Metalclad⁴⁴, S.D. Myers⁴⁵ ir Pope & Talbot⁴⁶, kuriuose buvo plačiai interpretuojama 1105 straipsnio apimtis ir reikšmė, priimtos aiškinamosios pastabos dėl NAFTA XI skyriaus nuostatų, kuriomis buvo patikslinta, kad sąžiningo ir teisingo elgesio įsipareigojimas pagal tarptautinę teisę „nereikalauja elgesio, kuris būtų papildomas ar viršytų tai, ko reikalauja tarptautinės paprotinės teisės minimalus su užsieniečiais elgesio įsipareigojimas“⁴⁷.

Sąžiningo ir teisingo elgesio įsipareigojimas kai kurių mokslininkų yra įvardijamas kaip vienas iš tarptautinės teisės reikalaujamo minimalaus elgesio įsipareigojimo elementų⁴⁸, kaip jis buvo interpretuojamas XX a. pradžioje *Neer* byloje.⁴⁹ Minimalus elgesio įsipareigojimas yra skirtas veikti kaip pagrindas, absoliutus minimumas, žemiau kurio elgesys nėra priimtinas tarptautinei bendruomenei. Šis įsipareigojimas negali skirtis tarp tautų, nes tokiu atveju suteikta apsauga neturėtų jokio minimalaus lygio⁵⁰.

Tačiau, pastaruoju metu iškilo klausimas, ar įsipareigojimo dėl minimalaus elgesio turinys apsiriboja tuo aiškinimu, kuris buvo suformuluotas XX a. pradžioje, ar vis dėlto jis atspindi besivystančią paprotinę tarptautinę teisę, kurią formuoja dvišalės investicinės sutartys, tarptautiniai investicinių ginčų sprendimai bei teisininkų nuomonės⁵¹.

Ši diskusija turi reikšmingų praktinių pasekmių. Visų pirma, diskusijų esmė yra klausimas, kokios ribos, t.y. kokio slenksčio standartu valstybės elgesys su užsienio investuotojais turėtų būti vertinamas. Piktnaudžiavimas, veiksmai bloga valia, tyčinis pareigų nepaisymas – šokiruojančio elgesio standartas reikalauja aukštesnio slenksčio, kad elgesys būtų laikomas FET pažeidimu⁵².

⁴⁴ Metalclad Corporation v. The United Mexican States, ICSID case No. ARB(AF)/97/1.

⁴⁵ S.D. Myers, Inc. v. Government of Canada, UNCITRAL Arbitration Rules, Partial Award, 13 November 2000.

⁴⁶ Pope & Talbot Inc. v. The Government of Canada, UNCITRAL, Award on the Merits of Phase 2, 10 April 2001:110.

⁴⁷ The NAFTA Free Trade Commission, „North American Free Trade Agreement Notes of Interpretation of Certain Chapter 11 Provisions“, (2001), žiūrėta 2025 m. kovo 17 d., http://www.sice.oas.org/tpd/nafta/Commission/CH11understanding_e.asp.

⁴⁸ Hussein Haeri, „A Tale of Two Standards: Fair and Equitable Treatment and the Minimum Standard in International Law: The Gillis Wetter Prize.“ Arbitration International, 27.1 (2011); Kenneth J. Vandeveld, „A Unified Theory of Fair and Equitable Treatment“, *New York University Journal of International Law and Politics* (JILP) 43 (2010); Marcela Klein, „Fair and equitable treatment: an evolving standard“, *Estudios Internacionales* (2005).

⁴⁹ L. F. H. Neer and Pauline Neer (U.S.A.) v. United Mexican States, General Claims Commission, 1926: 4. Komisija nurodė: „(Užsieniečio) traktavimas, kad jis būtų laikomas tarptautiniu pažeidimu, turėtų būti toks, kuris prilygsta piktnaudžiavimui, veiksams bloga valia, tyčiniui pareigų nepaisymui arba tokiam valdžios veiksmų trūkumui, kuris taip smarkiai neatitinka tarptautinių standartų, kad kiekvienas protingas ir nešališkas žmogus lengvai atpažintų jo nepakankamumą“.

⁵⁰ Glamis Gold, Ltd. v. The United States of America, UNCITRAL. Award of 8 June 2009: para 614 – 615.

⁵¹ OECD, „Fair and Equitable Treatment Standard in International Investment Law“, *OECD Working Papers on International Investment*, 03(2004): 10, <https://doi.org/10.1787/675702255435>.

⁵² Yannick Radi, „The fair and equitable treatment standard“, *LouvainX: International Investment Law*, žiūrėta 2024 m. lapkričio 3 d., <https://www.edx.org/course/international-investment-law-louvainx-louv20x>.

Investuotojas ieškinyje nurodė, kad į NAFTA 1105 straipsnį jau įtrauktas esamas paprotinės tarptautinės teisės standartas, todėl šio standarto turinio nustatymas nėra paprotinės teisės egzistavimo įrodinėjimo klausimas, bet veikiau – tarptautinės teisės standarto, įtraukto į sutartį NAFTA šalių susitarimu, aiškinimo klausimas. Pasak ieškovo, toks aiškinimas neišvengiamai reikalauja atsižvelgti į arbitražų praktiką, kurioje nagrinėjamas šios prievolės turinys, įskaitant paprotinę teisę – taip pat ir tą, kuri inkorporuota į kitus panašiai suformuluotus susitarimus, pavyzdžiui, dvišales investicines sutartis. Taip pat ieškovas pabrėžė, kad Tarptautinių tribunolų sprendimai yra teisėtas paprotinės tarptautinės teisės šaltinis.⁵³ Todėl grįsdami savo poziciją dėl sąžiningo ir teisingo elgesio įsipareigojimo pagal NAFTA 1105 rėmėsi ankstesniais arbitražų sprendimais, kurie laikėsi pozicijos, kad sąžiningo ir teisingo elgesio įsipareigojimas nesiskiria nuo minimalaus elgesio įsipareigojimo (MST) ir jo raidos pagal paprotinę teisę.⁵⁴ Iš pateiktos ieškovo pozicijos galima suprasti, kad Bilcon rėmėsi daugelyje bylų plačiai aiškinamu FET, kaip savarankišku ir nepriklausomu sutarties standartu, kurį pažeidžiantys elementai paprastai išskiriami: tinkamo proceso nebuvimas, skaidrumo trūkumas, piktnaudžiavimas procesu, savavališkumas ir diskriminacija, visiškos apsaugos trūkumas ir saugumo bei stabilios teisinės aplinkos neužtikrinimas⁵⁵.

Kanados valstybė laikėsi pozicijos, kad įsipareigojimo dėl minimalaus elgesio pagal paprotinę tarptautinę teisę pažeidimo riba pagal 1105(1) straipsnį yra aukšta. Atsakovė rėmėsi *Mobil*⁵⁶ tribunolo sprendimu, kuriame buvo padaryta išvada, kad NAFTA 1105(1) straipsnis saugo nuo akivaizdžiai nederamo elgesio, kai toks elgesys yra savavališkas, akivaizdžiai nesąžiningas, neteisingas arba yra diskriminacinis ir šališkas, arba kai neužtikrinamas tinkamas procesas, dėl kurio atsiranda rezultatas, prieštaraujantis teisinio padorumo principams. Taip pat atsakovė prieštaravo teiginiui, kad NAFTA 1105(1) straipsnis numato savarankišką pareigą saugoti teisėtus lūkesčius⁵⁷.

Ieškovo (Bilcon) teiginys, kad tarptautinių tribunolų sprendimai yra teisėtas paprotinės tarptautinės teisės šaltinis galbūt ir yra teisiškai pagrįstas bet su viena svarbia išlyga: tarptautinių tribunolų sprendimai patys savaime nėra paprotinės teisės šaltinis. Pagal Tarptautinio Teisingumo Teismo (TTT) statutą⁵⁸, tarptautinės teisės šaltiniai yra: Tarptautinės konvencijos (sutartys); Tarptautinis paprotys, kaip bendroji praktika, pripažįstama kaip teisė; Bendrieji teisės principai,

⁵³ William Richard Clayton, Douglas Clayton, Daniel Clayton, and Bilcon of Delaware, Inc. v. Government of Canada, PCA Case No. 2009-04, Memorial of the Investors, 25 June, 2011: para 290-293.

⁵⁴ CMS Gas Transmission Company v. Argentine Republic, ICSID Case No. ARB/01/8, Award of 12 May 12, 2005: para. 284.

⁵⁵ *Ibid.*, para. 357- 360.

⁵⁶ Mobil Investments Canada Inc. and Murphy Oil Corporation v. Canada, ICSID Case No. ARB(AF)/07/4, para. 153.

⁵⁷ Bilcon Award, *supra note*, 33: para. 401.

⁵⁸ Statute of the International Court of Justice, žiūrėta 2025 balandžio 18 d., <https://www.icj-cij.org/index.php/statute>

pripažinti civilizuotų tautų; Teismo sprendimai ir doktrina – kaip pagalbinė priemonė teisės normoms nustatyti (Statuto 38(1)(d) str.).

Jeigu valstybės ir investuotojai manytų, kad sąžiningo ir teisingo elgesio įsipareigojimas yra visiškai tapatinamas su tarptautiniu minimaliu elgesio įsipareigojimu, jie tai galėtų aiškiai įtvirtinti savo investicijų sutartyse. Tačiau, dauguma investicinių instrumentų visgi nenurodo aiškaus ryšio tarp šių dviejų įsipareigojimų⁵⁹. Todėl negalima teigti, kad dauguma valstybių ir investuotojų laiko FET tapatų tarptautiniam minimalaus elgesio įsipareigojimui, o arbitražo praktika dėl minimalaus elgesio įsipareigojimo turinio nėra nuosekli. Jei tribunolų praktika nėra nuosekli, ji negali būti laikoma patikimu tarptautinės teisės šaltiniu, nes trūksta vienodumo ir *opinio juris* – dviejų esminių paprotinės teisės komponentų, todėl negali sukurti normatyvinio įpareigojimo. Tarptautiniai tribunolai nekuria paprotinės tarptautinės teisės. Tik valstybės kuria paprotinę tarptautinę teisę.⁶⁰

Bilcon bylos šalys nors ir sutiko, kad NAFTA Laisvosios prekybos komisijos 2001 m. išleistos aiškinamosios pastabos dėl NAFTA 1105 straipsnio yra privalomos, tačiau nesutarė dėl jų aiškinimo.

Tribunolas sprendime praplėtė investuotojų minimalaus elgesio įsipareigojimo taikymo ribas, aiškindamas, kad „taikytinas minimalaus elgesio įsipareigojimas <...> yra platesnis nei apibrėžtas *Neer* byloje ir jos tęstinėje praktikoje. Konkrečiai šis įsipareigojimas numato sąžiningą ir teisingą užsienio investuotojų traktavimą, atsižvelgiant į protingumo ribas“⁶¹. Byloje tribunolas pripažino, kad tarptautinis minimalus apsaugos įsipareigojimas yra evoliucionavęs didesnės investuotojų apsaugos kryptimi⁶² ir nuosekliai, kaip taisykle, remėsi *Waste Management* bylos⁶³ tribunolo suformuluotu tarptautiniu minimalios apsaugos įsipareigojimo aiškinimu⁶⁴.

Waste Management byloje tribunolas sujungė keletą ankstesnių arbitražo praktikų, aiškinusių FET, ir suformavo savo minimalaus elgesio įsipareigojimo sampratą.⁶⁵ *Waste Management* byloje pateiktoje minimalaus elgesio įsipareigojimo formuluotėje yra pritaikyti stiprinantys šį įsipareigojimą apibūdinimai – tokie kaip „akivaizdžiai neteisingas“ (*grossly unfair*), natūralaus teisingumo principų pažeidimas (*manifest failure of natural justice*) ir visiško skaidrumo nebuvimas (*complete lack of transparency*). Šis sąrašas rodo, kad norint konstatuoti NAFTA 1105 straipsnio

⁵⁹ United Nations Conference on Trade and Development. Dispute Settlement: Investor-State. UNCTAD Series on issues in international investment agreements. Geneva, 2003:29-30.

⁶⁰ Glamis Gold, Ltd. v. The United States of America, UNCITRAL. Award of 8 June 2009: para 544, 605.

⁶¹ Bilcon Award, *supra note*, 33: para. 435.

⁶² Bilcon Award, *supra note*, 33: para. 438.

⁶³ Waste Management Inc. v. Mexico, ICSID Case No. ARB(AF)00/3, 30 April 2004.

⁶⁴ Bilcon Award, *supra note*, 33: para. 427.

⁶⁵ United Nations Conference On Trade And Development, „Fair And Equitable Treatment“, New York; Geneva: United Nations (2012): 70, žiūrėta 2025 balandžio 21 d., <https://digitallibrary.un.org/record/721790?v=pdf>.

pažeidimą, taikoma aukšta riba, tačiau nėra reikalavimo, kad ginčijamas valstybės elgesys visais atvejais turėtų pasiekti šokiruojančio pobūdžio lygį. Formulotė pripažįsta būtinybę atsižvelgti į kiekvienos bylos konkrečias faktines aplinkybes, į galimai reikšmingus priimančiosios valstybės pareiškimus, kuriais investuotojas pagrįstai rėmėsi.⁶⁶ *Bilcon* tribunolas ypač pabrėžė, kad *Waste Management* tribunolo akcentas, kad investuotojas turi „pagrįstai pasikliauti“ tokiais pareiškimais, yra itin reikšmingas. Tribunolo nuomone būtent investuotojo teisėti lūkesčiai yra veiksnys, į kurį turi būti atsižvelgiama vertinant, ar priimančioji valstybė pažeidė NAFTA 1105 straipsnyje įtvirtintą tarptautinį minimalų elgesio įsipareigojimą⁶⁷. Tribunolas laiko, kad vertinant, ar buvo pažeistas tarptautinis minimalus elgesio įsipareigojimas pagal NAFTA 1105 straipsnį, būtina atsižvelgti ne tik į akivaizdžius valstybės veiksmų trūkumus (pvz., diskriminaciją, savavališkumą, teisingumo paneigimą), bet ir į tai, ar valstybės veiksmai pažeidė investuotojo pagrįstai susiformuotus teisėtus lūkesčius, ar šie lūkesčiai buvo protingi, pagrįsti ir aiškiai suformuoti remiantis valstybės institucijų elgesiu. Taigi, teisėti lūkesčiai aptariamose bylose tampa papildomu kriterijumi, padedančiu nustatyti, ar valstybės veiksmai buvo nesąžiningi, savavališki ar neteisėti pagal paprotinės tarptautinės teisės MST standartą.

Svarbu paminėti, kad valstybės tradiciškai vengė įtraukti „teisėtų lūkesčių“ sąvoką į investicijų sutartis, ypač ji aiškiai nėra įtvirtinta senosios kartos tarptautinių investicijų susitarimų FET nuostatose, tačiau teisėti lūkesčiai tapo „dominuojančiu šio (FET) įsipareigojimo elementu“⁶⁸.

Kai kurie autoriai, tokie kaip Yannick Radi⁶⁹, teisėtus lūkesčius laiko ginčų sprendimo institucijų naudojamu balansavimo metodu, kuris padeda pagrįsti ir legitimizuoti jų sprendimus. Kalbant apie teisėtų lūkesčių ir sąžiningo bei teisingo elgesio santykį, Y. Radi netgi teigia, kad teisėti lūkesčiai nėra sąžiningo ir teisingo elgesio įsipareigojimo subkategorija, o kategorija, kuri ją pakeičia. Arbitražo praktikoje investuotojų teisėti lūkesčiai, kuriais jie remiasi priimdami sprendimus, buvo apibūdinami kaip „dominuojantis elementas“⁷⁰ arba „svarbiausia FET funkcija“⁷¹, netgi kaip „bendrasis tarptautinės teisės principas“⁷².

⁶⁶ *Bilcon Award, supra note*, 33: para. 443-445.

⁶⁷ *Bilcon Award, supra note*, 33: para. 455.

⁶⁸ *Saluka Investments BV v. Czech Republic, UNCITRAL-PCA, Partial Award of 17 March, 2006*): para. 302.

⁶⁹ Yannick Radi, „The „Human Nature“ of International Investment Law“, *Transnational Dispute Management* 10,1 (2013):10.

⁷⁰ *Saluka Investments, supra note*, 68: para. 426.

⁷¹ *Electrabel v. Hungary, ICSID Case No. ARB/07/19, Decision on Jurisdiction, Applicable Law and Liability of 30 November, 2012*: para. 7.75.

⁷² *Gold Reserve Inc. v. Bolivarian Republic of Venezuela, ICSID Case No. ARB(AF)/09/1, Award of 22 September 2014*: para. 575–576.

Nors Kanada prieštaravo teiginiui, kad NAFTA 1105(1) straipsnis numato savarankišką pareigą saugoti teisėtus lūkesčius⁷³, tačiau *Bilcon* bylos didelė sprendimo dalis skirta būtent teisėtų lūkesčių, kylančių iš priimančiosios valstybės pateiktų pareiškimų, analizei. Teisėti lūkesčiai buvo esminis elementas sprendžiant, ar Kanada pažeidė NAFTA 1105 straipsnį. Tribunolas sprendime akcentavo, kad investuotojo pasitikėjimas valstybe taip pat yra saugotinas pagal minimalaus elgesio įsipareigojimą.

Konkrečiai, tribunolas rėmėsi aplinkybėmis, įskaitant: tai, kad oficiali Naujosios Škotijos viešoji politika buvo palanki investicijoms į kasybos sektorių ir valstybė tokią veiklą aiškiai skatino; tai, kad Naujosios Škotijos pareigūnai susitiko su investuotojų atstovais ir ragino juos investuoti ir steigti karjerus regione; tai, kad provincijos gamtos išteklių ministras aiškiai išreiškė paramą „White Point“ karjerui ir tai, kad Kanados pareigūnai sudarė investuotojams įspūdį, jog bet kokius galimus aplinkosauginius klausimus bus galima spręsti teisingos procedūros būdu, suteikiant investuotojams galimybę pritaikyti projektą, siekiant išvengti ar sumažinti poveikį aplinkai.

Be abejo, stabilios teisinės aplinkos užtikrinimas yra svarbi garantija ilgalaikiams investiciniams projektams. Dauguma šių projektų reikalauja didelių investicijų, todėl jiems reikalingas verslo ir teisinės aplinkos stabilumas, ne mažiau svarbūs priimančiosios valstybės pareiškimai, pažadai ar skatinimai. Byloje Naujosios Škotijos institucijos buvo vertinamos kaip teikusios pakartotinius raginimus investuotojams, skatindamos juos įsitraukti į patvirtinimo procesą, kuris pareikalavo milijoninių išlaidų ir kitų korporatyvinių resursų⁷⁴. Visi tribunolo nariai, taikydami byloje *Waste Management* suformuluotą tarptautinį minimalų apsaugos įsipareigojimo turinį sutiko, kad šiam įsipareigojimui taikomas aukštas slenkstis⁷⁵. Vienas pagrindinių *Waste Management* analizės aspektų, aiškinant 1105 straipsnį, buvo tas, kad priimančiosios valstybės pareiškimų, kuriais investuotojas pagrįstai rėmėsi, pažeidimas gali būti laikomas įrodymu, jog valstybės veiksmai neatitiko minimalaus elgesio įsipareigojimo. Dauguma pažymėjo, kad *ADF Group*⁷⁶ tribunolas, regis, nurodė, jog tik „įgaliotų pareigūnų“ pareiškimai laikytini tokiais, kuriais investuotojas gali pagrįstai pasikliauti.⁷⁷ Tačiau tribunolo narių požiūriai išsiskyrė vertinant, ar Kanados veiksmai atitiko *Waste Management* byloje nustatytą minimalaus elgesio turinį ir dauguma nutolo nuo atskirosios nuomonės.

Bilcon tribunolas išvadose nurodė, kad „Atsakomybės pagrindas pagal NAFTA XI skyrių yra tai, kad, nepaisant visų konkrečių skatinimų, kuriuos investuotojai gavo iš valdžios

⁷³ *Bilcon Award, supra note*, 33: para. 401.

⁷⁴ *Bilcon Award, supra note*, 33: para. 455-458.

⁷⁵ William Richard Clayton, Douglas Clayton, Daniel Clayton, and *Bilcon of Delaware, Inc. v. Government of Canada*, PCA Case No. 2009-04, Dissenting Opinion of Professor Donald McRae, 10 March, 2015, para 32.

⁷⁶ *ADF Group Inc. v. United States of America*, ICSID Case No. ARB(AF)/00/1, Award, 9 January 2003, para. 189.

⁷⁷ *Bilcon Award, supra note*, 33: para. 445.

institucijų, raginusių vykdyti projektą ir nepaisant visų išteklių, skirtų PAV dokumentų parengimui ir pateikimui, investuotojams nebuvo suteikta teisinga galimybė, kad jų byla būtų išnagrinėta, įvertinta ir sprendžiama vadovaujantis taikytiniais įstatymais⁷⁸ ir darė išvadą, kad „JRP taikytas ir Kanados perimtas poveikio aplinkai vertinimo metodas lėmė NAFTA 1105 straipsnio pažeidimą“.⁷⁹

Atskirojoje nuomonėje prof. McRae pastebėjo: „akivaizdu tai, kad Kanados pareigūnų pažadai ir skatinimai negalėjo sukurti teisėto lūkesčio dėl galutinio JRP sprendimo“⁸⁰. Pasak jo, vienintelis teisėtas lūkestis galėjo būti tas, kad Bilcon projektui bus tinkamai taikoma Kanados teisė.⁸¹

Teisėti lūkesčiai investicinėje teisėje neturėtų tapti garantija dėl sprendimo rezultato - jie susiję tik su proceso teisingumu ir teisės taikymo nuoseklumu. Todėl net jei investuotojas buvo skatinamas investuoti, valstybė nėra automatiškai įpareigota priimti teigiamą sprendimą, jei projektas pažeidžia teisės aktus ar viešąjį interesą.

McRae prieštaravo daugumai, kad šie „nesivargino pažvelgti į pačią JRP ataskaitą ir neišsiaiškino, kaip atsirado „esminių vertybių“ ir „bendruomenės esminių vertybių“ sąvokos bei į ką jos konkrečiai buvo nukreiptos.“⁸² Gindamas JRP taikytą „naują požiūrį“, McRae padarė išvadą, kad Komisijos sprendimų priėmimas nebuvo savavališkas. McRae vertinimu, daugumos argumentacija atrodė suponuojanti, kad JRP taikytas naujas vertinimo standartas reiškė nukrypimą nuo Kanados teisės, o tai reikštų, kad bet koks galimas nukrypimas nuo Kanados teisės automatiškai atitiktų *Waste Management* byloje suformuluotą savavališkumo kriterijų. Atskirojoje nuomonėje daroma išvada, kad nėra jokių įrodymų, jog Komisija būtų sąmoningai ar tyčia ignoravusi taikytiną teisę.⁸³

Galima teigti, kad *Bilcon* tribunolo požiūris rodo aiškią tendenciją laikyti MST ne siauru, aukštą pažeidimo slenkstį turinčiu įsipareigojimu, o dinamišku, labiau susiliejančiu su pažodžiui interpretuotu FET įsipareigojimu. Laisvosios prekybos komisijos 2001 m. išleistos aiškinamosios pastabos dėl NAFTA 1105 straipsnio nebuvo pakankamos pašalinti neaiškumus, kilusius dėl FET aiškinimo. Arbitražo sprendime taikomas autonomiškai suprantamas, t. y. nuo papročio atsietas, FET įsipareigojimas, nes sprendimo argumentavimo metodika nebuvo susijusi su paprotinės teisės tyrimu. Paprotinė teisė turi būti aiškinama remiantis valstybės praktika ir *opinio juris*, o ne remiantis tribunolų kūrybiškai (autonomiškai) išvystytais standartais.⁸⁴

Pagal *Bilcon* tribunolą įsipareigojimas dėl minimalaus elgesio gali būti pažeistas net ir nesanant itin šokiruojančio ar diskriminacinio elgesio. Ytin svarbūs tampa teisėti lūkesčiai, skaidrumas,

⁷⁸ Bilcon Award, *supra note*, 33: para. 603.

⁷⁹ Bilcon Award, *supra note*, 33: para. 604.

⁸⁰ Dissenting Opinion, *supra note*, 75: para. 5.

⁸¹ *Ibid.*

⁸² Dissenting Opinion, *supra note*, 75: para. 14.

⁸³ Dissenting Opinion, *supra note*, 75: para. 37.

⁸⁴ Glamis Gold, Ltd. v. The United States of America, UNCITRAL. Award of 8 June 2009: para 608.

procesinis sąžiningumas ir elgesio nenuoseklumas. Toks požiūris sustiprina investuotojo apsaugą, tačiau kartu sukuria didesnę atsakomybę valstybei laikytis ne tik teisinių, bet ir fundamentalių sąžiningumo bei pagrįstumo principų. Kuo žemesnis atsakomybės slenkstis, tuo didesnė rizika, kad įprasti teisėti aplinkosaugos reguliavimo veiksmai bus laikomi pažeidimais. Pvz., griežtesni aplinkosaugos reikalavimai ar leidimų atšaukimas dėl klimato tikslų gali būti suvokiami kaip neteisingi ar nepagrįsti, jei tai prieštarauja investuotojo lūkesčiams.

Kaip minėta anksčiau, Digby Neck ir Fundžio įlanka yra jautrūs klimato kaitos ir antropogeninio poveikio regionai, kuriuose gyvena nykstančios rūšys. Todėl jų apsauga pagal Kanados ir Naujosios Škotijos teisės aktus atitinka ne tik nacionalinį teisės kontekstą, bet ir galima daryti išvadą, kad tarptautinius įsipareigojimus pagal Paryžiaus susitarimą – ypač biologinės įvairovės išsaugojimo ir tvarios plėtros kontekste. Pagal Paryžiaus susitarimo 2 str. c dalį šalys susitarė: „užtikrinti, kad skiriamas finansavimas atitiktų išmetamųjų šiltnamio efektą sukeliančių dujų kiekio mažėjimo trajektoriją ir klimato kaitai atsparią plėtrą“. Paryžiaus susitarimo preambulėje pripažįstama: „kad klimato kaita yra bendras žmonijos rūpestis, Šalys veiksmų klimato kaitos problemai spręsti imasi gerbdamos, skatindamos ir atsižvelgdamos į savo atitinkamus įsipareigojimus užtikrinti žmogaus teises, teisę į sveikatą, čiabuvių tautų, vietos bendruomenių <...> teises; <...> kad svarbu užtikrinti visų ekosistemų, įskaitant vandenynus, vientisumą, taip pat biologinės įvairovės, kuri kai kuriose kultūrose prilyginama „Motinai žemei“, apsaugą <...>“⁸⁵.

Digby Neck ir planuojamas projektas galėjo kelti riziką šiai jautriai teritorijai sprogdinant (poveikis banginiams, žuvims), keliant triukšmą, riziką dėl nuosėdų ar teršalų patekimo į jūros ekosistemą. Todėl projektas potencialiai prieštaravo Paryžiaus susitarimo principams, kuriais skatinama išsaugoti jautrias ir klimato kaitai atsparias ekosistemas ir priimti vystymosi sprendimus, kurie nepadidina emisijų ar poveikio biologinei įvairovei. Kanados sprendimas atmesti projektą buvo pagrįstas ne savavališku administraciniu veiksmu, o atsakinga ir teisėta aplinkosaugos politika, atitinkančia ir tarptautinius klimato įsipareigojimus.

Tačiau tribunolo pasirinkta strategija vertinti valstybės veiksmus pirmiausia per investuotojo teisėtų lūkesčių prizmę ir konstatuoti pažeidimą dėl nesuteiktos „sąžiningos galimybės“ apsvarstyti projektą gali turėti ilgalaikių neigiamų pasekmių.

Sprendime tribunolo pateikta pozicija dėl investicijų ir aplinkosaugos santykio galima teigti yra dviprasmiška. Pirmiausia, tribunolas pripažino, kad ekonominė plėtra ir aplinkosaugos apsauga gali būti suderinamos, o NAFTA preambulėje įtvirtintas tvarios plėtros principas užtikrina

⁸⁵ Paryžiaus susitarimas, e-seimas.lrs., žiūrėta 2025 balandžio 23 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/97065192c1f911e682539852a4b72dd4>

abiejų šių tikslų pusiausvyrą. Tribunolo teigimu, NAFTA nedraudžia griežtų aplinkosaugos taisyklių, tačiau valstybės prisiima atsakomybę, kad reguliavimas būtų skaidrus, nuoseklus ir atitiktų pačių nustatytas teisinės procedūras⁸⁶.

Tribunolas aiškiai atskyrė pačių aplinkosaugos standartų teisėtumą nuo jų taikymo skaidrumo. Tribunolas padarė išvadą, kad Kanados institucijos neįgyvendino reikiamos poveikio aplinkai vertinimo procedūros, o Jungtinė peržiūros komisija savavališkai sukūrė naują vertinimo metodą, kuris neatitiko galiojančių teisės aktų⁸⁷. Tribunolo nuomone, Bilcon susidūrė su savavališku teisės aktų interpretavimu, kuris investuotojams sukėlė netikėtą reguliavimo aplinką⁸⁸. Dėl aukščiau nurodytų priežasčių Tribunolas padarė išvadą, kad *JRP* taikytas aplinkosauginio vertinimo metodas, kurį pripažino Kanada, pažeidė NAFTA 1105 straipsnį⁸⁹.

Nors Tribunolas sprendime nepaneigė aplinkosaugos reguliavimo svarbos, o atkreipė dėmesį į aplinkosaugos apsaugos svarbą ir valstybių teisę reguliuoti, tačiau jo sprendimas daugiau apsaugojo investuotojų teises, nei sukūrė tikrą balansą su aplinkosaugos tikslais. JRP metodas buvo pripažintas neteisėtu, tačiau investuotojai nebuvo įpareigoti laikytis griežtų aplinkosaugos standartų, jei jie būtų taikyti tinkamai. Tai gali būti vertinama kaip signalas, kad aplinkosaugos reguliavimo mechanizmai negali būti naudojami kaip savavališkos kliūtys investicijoms, tačiau kartu palieka klausimą, ar tokia investuotojų apsauga gali ateityje sukelti teisinį reguliavimo sąstingį, kai valstybės vengs priimti griežtesnius aplinkosaugos įstatymus dėl ISDS bylų grėsmės.

Valstybės gali būti ribojamos kurti inovatyvius ar bendruomenės interesais grįstus aplinkosaugos mechanizmus, o viešasis interesas bus paneigtas, jei investuotojas galės įrodyti, kad jam nebuvo pakankamai aiškos taisyklės dar prieš sprendimą. Galima daryti išvadą, kad *Bilcon* sprendimas per daug sutelktas į formalų procesą, ignoruojant materialinę vertę – aplinkos apsaugą kaip viešąjį interesą. *Bilcon* byla parodė, kaip tarptautinio investicinio arbitražo sistema gali formaliai apsaugoti investuotojų lūkesčius, tačiau tuo pačiu nepakankamai atsižvelgti į valstybės pareigą saugoti aplinką ir įgyvendinti tarptautinius klimato įsipareigojimus.

1.2.2. Rockhopper prieš Italiją

Ypač ryškus konfliktas su tarptautiniais klimato įsipareigojimais aptinkamas ir Rockhopper Exploration PLC prieš Italiją (toliau – *Rockhopper*) byloje⁹⁰. Minėta byla buvo

⁸⁶ Bilcon, *supra note*, 33: para. 598.

⁸⁷ Bilcon, *supra note*, 33: para. 601.

⁸⁸ Bilcon, *supra note*, 33: para 591, 594.

⁸⁹ Bilcon, *supra note*, 33: para. 604.

⁹⁰ Rockhopper Italia S.p.A., Rockhopper Mediterranean Ltd, and Rockhopper Exploration Plc v. Italian Republic, ICSID Case No. ARB/17/14.

nagrinėjama pagal Energetikos chartijos sutartį (ECT)⁹¹. Energetikos chartijos sutartis yra senosios kartos sutarčių pavyzdys, kuriose numatyta, kad valstybės dalyvės privalo užtikrinti sąžiningą ir teisingą elgesį. ECT 10(1) straipsnyje nustatyta, kad valstybės dalyvės įsipareigoja „visuomet užtikrinti kitos Susitariančiosios Šalies investuotojų investicijoms sąžiningą ir teisingą elgesį“. Šis pavyzdys rodo, kad tokios sutartys apibrėžia FET labai bendrais terminais. Ši formuluotė potencialiai labai atvira ir suteikia mažai arba visai nesuteikia gairių, kaip ji turėtų būti interpretuojama.

Moksliniuose darbuose pastebima, kad neapibrėžta FET formuluotė kelia klausimą, ar tokiu būdu suformuluota FET nuostata gali būti aiškinama remiantis paprotinės teisės minimaliu su užsieniečiu elgesio įsipareigojimu, ar ji nurodo nepriklausomą, autonomišką įsipareigojimą, kuris gali būti aiškinamas kiekvienu konkrečiu atveju remiantis bendromis sąžiningumo ir teisingumo sąvokomis⁹². Autonomiška FET formuluotė sutartyje (nesiejama su tarptautine ir / ar paprotine teise) suteikia arbitrams plačią diskreciją aiškinti šį standartą, o tai gali lemti per plačią ir netikėtą šio įsipareigojimo taikymo išplėtimą, apimant tokias valstybės valdžios veiklos kategorijas, kurios anksčiau buvo laikomos nepatenkančiomis į tarptautinės teisės kontrolės sritį.

Jungtinės Karalystės naftos ir dujų žvalgybos įmonė Rockhopper kreipėsi į arbitražą dėl Italijos priimto sprendimo atsisakyti taršios energetikos projekto dėl klimato politikos, t.y. atsisakė suteikti Rockhopper leidimą naftos ir dujų telkiniui eksploatuoti 12 jūrmylių atstumu nuo pakrantės aplinkos ir ekosistemų apsaugos tikslais. 2015 m. Italijos priimtas įstatymas, atsižvelgiant į „poreikį peržiūrėti nacionalinę energetikos politiką atsižvelgiant į neseniai Paryžiuje vykusios COP21 susitarimo išvadas“ draudė grėžimą jūroje⁹³. Šis draudimas buvo priimtas reaguojant į intensyvią regioninių ir vietos valdžios institucijų, aplinkosaugos ir pilietinių organizacijų kampaniją, kurios sėkmingai inicijavo referendumą šiuo klausimu⁹⁴.

Rockhopper pateikė arbitražo prašymą prieš Italiją ICSID dėl Energetikos chartijos sutarties (ECT) pažeidimo. Svarbu pastebėti, kad Italija jau 2015 m. buvo pasitraukusi iš ECT, tačiau *Rockhopper* pasinaudojo sutarties „saulėlydžio“ nuostata, kuri pratęsia jos taikymą iki pasitraukimo padarytomis investicijoms dar 20 metų.

⁹¹ Energetikos chartijos sutartis, e-Seimas, žiūrėta 2024 spalio 14 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.239815?positionInSearchResults=34&searchModelUUID=64ef727d-228c-41ed-8fd3-e175ec20a7fd>

⁹² United Nations Conference On Trade And Development. *Fair And Equitable Treatment*. (New York; Geneva: United Nations, 2012), 21, žiūrėta 2024 spalio 10 d., <https://digitallibrary.un.org/record/721790?v=pdf>.

⁹³ Rockhopper Italia S.p.A., Rockhopper Mediterranean Ltd, and Rockhopper Exploration Plc v. Italian Republic, ICSID Case No. ARB/17/14, Final Award of 23 August, 2022 m., para. 109.

⁹⁴ „The No Ombrina/No Triv protests in Abruzzo: organisational models and scales of action“, The Centre on Social Movement Studies, žiūrėta 2025 sausio 14 d., https://cosmos.sns.it/wpcontent/uploads/2018/01/Cernison_No_Oil_Abruzzo.pdf.

Nors tribunolas sąžiningo ir teisingo elgesio įsipareigojimo nenagrinėjo, sprendė tik tuos klausimus, kurie jo manymu būtini: „esminis klausimas yra ieškovų pretenzija dėl kompensacijos, grindžiama vienu iš trijų skirtingų ECT pažeidimų, kiti du klausimai (sąžiningo ir teisingo elgesio įsipareigojimas ir investicijų trikdymas) nėra laikomi tokiais, kuriuos reikėtų nagrinėti šiame sprendime <...>“⁹⁵, tačiau šią bylą yra labai svarbu aptarti būtent tuo aspektu, kokių įžvalgų galima gauti apie tai, kaip tribunolai galėtų spręsti būsimas investuotojų pretenzijas dėl valstybių priimtų klimato politikos.

Rockhopper byla gali būti laikoma indikatoriumi, kaip ISDS bus taikomas reaguojant į naują valstybių klimato politikos priemonių įgyvendinimą. Pasaulyje, kuris planuoja išgauti daugiau nei dvigubai daugiau iškastinio kuro, nei leidžia Paryžiaus susitarimo tikslai - iškastinio kuro gamybos mažinimas laikomas esmine politika⁹⁶.

Svarbu pažymėti, kad Energetikos chartijos sutartis tiesiogiai mini aplinkosaugą keliuose straipsniuose. ECT 19 straipsnis (Aplinkos apsauga) reikalauja, kad „šalys turi siekti sumažinti iki minimumo ekonomiškai efektyviu būdu kenksmingą poveikį aplinkai, susidariusį jos teritorijoje arba už jos ribų iš visų energijos ciklo operacijų <...>“, „kiekviena susitariančioji šalis turi siekti atsargumo priemonių, kurios užkirstų kelią arba sumažintų iki minimumo aplinkos žalą“, „ugdyti tarptautinį supratimą ir pasikeitimą informacija apie susitariančiųjų šalių vykdomas aplinkosaugos programas ir standartus <...>“. Preambulėje pabrėžiamas tvarios plėtros skatinimas ir būtinybė atsižvelgti į aplinkosaugos apsaugos poreikius energijos plėtros procese, nurodant, kad „nepaliaujamai auga aplinkos apsaugos priemonių poreikis, tarp jų energetikos įrenginių išvedimas iš eksploatacijos ir atliekų pašalinimas“⁹⁷. Byloje tribunolas pirmenybę teikė investuotojo teisėms, ignoruodamas aplinkos apsaugos ir tvarumo tikslus, kurie taip pat yra išdėstyti ECT preambulėje. Pavyzdžiui, tribunolas nesuteikė tinkamos reikšmės Italijos argumentams dėl Paryžiaus susitarimo tikslų, nors šie tikslai galėjo būti laikomi svarbia konteksto dalimi pagal Vienos konvencijos dėl tarptautinių sutarčių teisę. Tokia pozicija rodo ribotą tarptautinės teisės sisteminio aiškinimo taikymą. Pagal Vienos konvencijos 31 straipsnį, sutartis turi būti aiškinama atsižvelgiant į jos tekstą, kontekstą bei su ja susijusius tarptautinius susitarimus ir bet kokią kitą atitinkamą tarptautinės teisės normą. Kadangi klimato kaitos tikslai, nustatyti Paryžiaus susitarime, yra plačiai pripažįstami kaip tarptautinės teisės dalis, jie turėjo būti įtraukti į sutarčių aiškinimą kaip svarbi

⁹⁵ Rockhopper, supra note, 90: 200-202.

⁹⁶ Paolo Mazzotti, „Rockhopper v. Italy and the Tension between ISDS and Climate Policy“, Völkerrechtsblog, žiūrėta 2025 m. kovo 28 d., [Rockhopper v. Italy and the Tension between ISDS and Climate Policy - Völkerrechtsblog](https://volkerrechtsblog.net/2025/03/28/rockhopper-v-italy-and-the-tension-between-isds-and-climate-policy/).

⁹⁷ Energetikos chartijos sutartis, e-Seimas, žiūrėta 2024 spalio 14 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.60297?positionInSearchResults=8&searchModelUUID=8bb8170c-358a-4378-b61c-b942844be860>.

konteksto ir vertinimo dalis. Tribunolo atsisakymas tai padaryti kelia klausimų dėl balanso tarp investuotojų apsaugos ir valstybių tarptautinių įsipareigojimų laikymosi, ypač aplinkosaugos srityje.

Tribunolas sprendimo pradžioje nurodė, kad „supranta ir yra labai jautrus faktui, kad Ombrina Mare jūrinės gavybos klausimu egzistuoja stipriai išreikštos aplinkosauginės, pilietinės ir politinės nuomonės. Tačiau šios bylos rezultatas visiškai nepateikia jokio vertinimo dėl tokių nuomonių teisėtumo ar pagrįstumo <...>, o sprendimas orientuojasi į teisės klausimą, būtent – ar užsienio investuotojui turi būti skirta kompensacija už jo investiciją, remiantis tarptautiniais kriterijais“⁹⁸.

Rockhopper tribunolas tokiu pareiškimu atsisakė plačiau nagrinėti kitas bylos aplinkybes, tokias kaip aplinkos apsauga sutarties kontekste, apsiribodamas bylą spręsti griežtai pagal teisines normas.

Tribunolas pasirinko spręsti bylą remiantis netiesioginės ekspropriacijos normomis, o ne FET įsipareigojimo nuostata, per kurią galėtų būti sprendžiamas balansas tarp investuotojo apsaugos ir valstybės teisės keisti įstatymus, ypač viešojo intereso (aplinkos) labui. Remiantis ankstesne arbitražo sprendimų praktika tai nėra įprasta. R. Dolzer pastebi, kad naujo FET kalibravimo naujausiose investicijų sutartyse kontekste gali būti stebimas ekspropriacijos taisyklių sugrįžimas į pirmą planą. Kaip FET plėtra buvo susijusi su ekspropriacijos taisyklių santykinio atsitraukimu, taip ir FET apribojimo tendencija gali paskatinti atnaujintą dėmesį ekspropriacijos reguliavimo normoms⁹⁹.

Sprendime Tribunolas nagrinėjo Italijos priimtos įstatymo pataisos istoriją ir pripažino, kad reformą lėmė aplinkosaugos sumetimai, pripažino, kad valstybės siekis iš tikrųjų atsispindėjo atitinkamo įstatymo formuluotėje, kurioje teigiama, kad angliavandenilių gavybos draudimas buvo nustatytas „siekiant apsaugoti aplinką ir ekosistemą“¹⁰⁰. Vėliau Tribunolas pasiūlė, kad vyriausybės siekis užkirsti kelią referendumui¹⁰¹ iš tikrųjų parodė, kad šią bylą reikėtų suprasti išimtinai kaip konfliktą tarp centrinės vyriausybės ir Italijos regionų¹⁰².

Tribunolas atmetė nacionalinės reguliavimo galios gynybą, teigdamas, kad *Rockhopper* paraiškos atmetimas nebuvo susijęs su aplinkosaugos sumetimais, o buvo nulemtas politinių ginčų dėl šio klausimo. Atmesdamas valstybės reguliavimo teisę, Tribunolas nustatė, kad Italija pažeidė

⁹⁸ Rockhopper, *supra note*, 90: para. 10.

⁹⁹ Rudolf Dolzer, „ConocoPhillips v Venezuela and Gold Reserve v Venezuela: Expropriation: A New Focus on Old Issues“, *ICSID Review - Foreign Investment Law Journal* 30, 2 (2015): 378.

¹⁰⁰ Rockhopper, *supra note*, 86: para. 100, 109-110.

¹⁰¹ 2016 m. Italijoje buvo surengtas referendumas, kuriuo siekta apriboti naftos ir dujų gavybą šalies teritoriniuose vandenyse, žiūrėta 2024 m. gruodžio 12 d., <https://www.abruzzonews.eu/17-aprile-2016-referendum-le-trivelle-372152.html>.

¹⁰² Rockhopper, *supra note*, 90: para. 111-114.

ECT 13 straipsnio nuostatą dėl apsaugos nuo nusavinimo, nes Rockhopper nebuvo sumokėta kompensacija¹⁰³. *Rockhopper* byloje tribunolas tarsi sujungė valstybės teisę reguliuoti ir investuotojo teisę į teisingą kompensaciją, užuot traktavęs jas kaip atskiras sąvokas¹⁰⁴.

Atskirojoje nuomonėje profesorius Pierre-Marie Dupuy pabrėžė, kad „ieškovas negalėjo nepastebėti, jog visa ginčijama teritorija anksčiau buvo laikoma netinkama grėžimui dėl jos artumo prie pakrantės ir labai rimto susirūpinimo dėl galimo ekologinio saugumo“, kad bet kokios išimtys šiam draudimui buvo „laikinos ir peržiūrimos“, o paties projekto „pelningumas“ visada buvo labai abejotinas¹⁰⁵. Profesorius P.M.Dupuy šiais argumentais rėmėsi tik nagrinėdamas atskirą sąžiningo ir teisingo elgesio (FET) pažeidimo klausimą (kurį tribunolo dauguma paliko nenagrinėtą), o ne padarė išvadą, kad šie pastebėjimai paneigia Rockhopper ieškinį.

Rockhopper byloje pateiktas sprendimo pagrindimas visiškai eliminuoja bet kokias aplinkosaugines aplinkybes, padaro klimato kaitos intervencijas žymiai brangesnes – padidindamas reglamentų, laikomų ekspropriaciniais, apimtį ir padidindamas sumas, kurias reikės mokėti kaip kompensaciją. Italijai buvo nurodyta sumokėti apie 250 milijonų eurų kompensaciją britų bendrovei dėl draudimo vykdyti naftos gavybą pakrantės zonoje. Šis sprendimas padidina viešąją kainą, kurią reikia mokėti, norint išlaikyti naftą po žeme, kartu su visomis pasekmėmis, kurias tai turės būsimoms tokių veiksmų pastangoms¹⁰⁶.

Bilcon ir *Rockhopper* bylos atskleidžia svarbią dilemą tarp valstybių teisės reguliuoti aplinkosaugos ir energetikos sektorius bei investuotojų apsaugos pagal tarptautines investicijų sutartis. *Rockhopper* įtvirtintas pavojingas precedentas dėl ekspropriacijos sampratos išplėtimo, tokiu būdu palengvindamas įsipareigojimų dėl investuotojų apsaugos pažeidimo pripažinimą, o *Bilcon* iškėlė klausimą dėl teisinio aiškumo ir teisėtų lūkesčių, kaip dominuojančio elemento iškėlimo.

Bilcon atskirojoje nuomonėje prof. Donald McRae teigė, kad sprendimas yra „reikšmingas kišimasis į vidaus jurisdikciją ir sukels bauginantį poveikį aplinkos vertinimo komisijų veiklai“¹⁰⁷. Taigi, tiek *Bilcon*, tiek *Rockhopper* sprendimas gali būti vertinamas kaip investuotojų

¹⁰³ Rockhopper, *supra note*, 90: para. 198-199.

¹⁰⁴ David Sandberg, „Climate Change and International Investment Law: What Are the Challenges and Uncertainties? Arbitration practitioners' reflections at the 8th EFILA Annual Conference“, *Kluwer Arbitration Blog*, žiūrėta 2025 balandžio 24 d., <https://arbitrationblog.kluwerarbitration.com/2023/05/02/climate-change-and-international-investment-law-what-are-the-challenges-and-uncertainties-arbitration-practitioners-reflections-at-the-8th-efila-annual-conference/>.

¹⁰⁵ Rockhopper Italia S.p.A., Rockhopper Mediterranean Ltd, and Rockhopper Exploration Plc v. Italian Republic, ICSID Case No. ARB/17/14, Opinion of Pierre-Marie Dupuy, 23 August, 2022, para.2.

¹⁰⁶ P. Mazzotti, *supra note*, 96.

¹⁰⁷ William Richard Clayton, Douglas Clayton, Daniel Clayton, and Bilcon of Delaware, Inc. v. Government of Canada, PCA Case No. 2009-04, Dissenting Opinion of Professor Donald McRae, 10 March, 2015, para 48.

teisių išplėtimas, kuris potencialiai riboja valstybių gebėjimą keisti reguliavimą aplinkosaugos ir visuomenės interesų pagrindu.

Teoriškai tarptautinės investicijų teisės sistema leidžia apsaugoti aplinkosaugos reguliavimą nuo investuotojų ieškinių pasitelkiant reguliavimo teisę¹⁰⁸. Aptartose bylose, kurios buvo nagrinėjamos pagal Šiaurės Amerikos laisvosios prekybos sutartį, kurios 1114 straipsnis (Aplinkos apsaugos priemonės) numato, kad Valstybės negali atsisakyti taikyti savo aplinkosaugos įstatymų ar standartų, siekiant pritraukti investicijas ir Energetikos chartijos sutartį, kurios 19 straipsnis (Aplinkos apsauga) reikalauja, kad šalys turi siekti sumažinti iki minimumo ekonomiškai efektyviu būdu kenksmingą poveikį aplinkai, susidariusį jos teritorijoje arba už jos ribų iš visų energijos ciklo operacijų - siekiama sudaryti galimybę reguliuoti aplinkosaugos klausimus.

Iš aptartų bylų galima daryti išvadą, kad tribunolai vengia aptarinėti aplinkosaugos klausimus bylose galimai dėl kelių priežasčių. Pirma, jų pagrindinė užduotis yra analizuoti teisinius klausimus, susijusius su investuotojų apsauga pagal investicijų sutartis, o ne detalai vertinti aplinkosaugos politikos pagrįstumą ar veiksmingumą. Antra, aplinkosaugos klausimai dažnai susiję su mokslinėmis ar techninėmis diskusijomis, kurioms tribunolai galimai neturėti pakankamos kompetencijos, todėl jų neplėtoja. Trečia, aplinkosaugos politikos svarstymas gali būti laikomas valstybės suvereniteto klausimu, todėl tribunolai galimai siekia išvengti tiesioginio kišimosi į viešosios politikos sprendimus.

Tačiau, tribunolų vengimas detalai aptarti aplinkosaugos klausimus gali turėti kelis reikšmingus padarinius ateities byloms: jei tribunolai sistemingai ignoruoja aplinkosaugos klausimus, tai gali paskatinti investuotojus teikti daugiau pretenzijų dėl reguliavimo priemonių, kurios yra priimtose siekiant aplinkosaugos tikslų. Tai stiprina investuotojų teises, ribojant valstybių gebėjimą priimti drąsias klimato ar aplinkosaugos politikos priemones. Apibendrinant, tokie sprendimai ne tik silpnina aplinkos apsaugą, bet ir kuria nesubalansuotą teisinę sistemą, kuri ateityje gali sukelti dar didesnę įtampą tarp valstybių reguliavimo teisės ir investuotojų apsaugos.

¹⁰⁸ Kyla Tienhaara, Rachel Thrasher, B. Alexander Simmons ir Kevin P. Gallagher, „Investor-state dispute settlement: Obstructing a just energy transition“, *Climate Policy* 23,9 (2023): 1197-1212.

II SKYRIUS

TEISINIO REGULIAVIMO SĄSTINGIO REIŠKINYS

Remiantis daugelio tyrėjų išvadomis, sudėtinga patikrinti teisinio reguliavimo sąstingio teoriją, pavyzdžiui, ar vyriausybės laiko investicinį arbitražą grėsme politikos laisvei, nes ji nėra lengvai apčiuopiama ir prieinama išsamiai statistinei analizei¹⁰⁹. Dažniausiai nagrinėjami konkretūs atvejai, valstybių veiksmai, vieši pareiškimai, arbitražo bylų pavyzdžiai, taip pat remiamasi neformaliais bei atsitiktiniais pavyzdžiais, kurie iliustruoja galimą šio reiškinių egzistavimą.

Aplinkosauga yra sritis, kuriai gali būti taikoma teisinio reguliavimo sąstingio hipotezė. Viena požiūrio kryptis sieja teisinį reguliavimo sąstingį politikos formavimo etape, kai valstybės susilaiko nuo aukštesnių standartų priėmimo¹¹⁰. Pavyzdžiui, Kyla Tienhaara teigia, kad teisinio reguliavimo sąstingio hipotezė nurodo, jog šalys bijo didinti aplinkosaugos standartus, nes mano, kad tai gali atgrasyti naujas investicijas arba paskatinti pramonės pasitraukimą¹¹¹. Eric Neumayer apibrėžia teisinį reguliavimo sąstingį kaip padėtį, kai išsivysčiusios šalys bėgant laikui neįveda griežtesnių standartų, baimindamosi kapitalo pasitraukimo¹¹². Nordström ir Vaughan teisinio reguliavimo sąstingio situaciją aprašo situacija, kai naujos aplinkosauginės priemonės kartais atmetamos politinėje erdvėje remiantis argumentu, kad jos pakenktų nacionaliniam konkurencingumui¹¹³.

Kita reguliavimo sąstingio koncepcijos kryptis yra tiesiogiai siejama su investuotojų ir valstybių ginčų sprendimo mechanizmu (ISDS)¹¹⁴. Šis reiškiny pasireiškia ne pradiname politikos formavimo etape, o kaip reakcija į ankstesnius arbitražo sprendimus, dėl kurių vyriausybės atsisako arba sušvelnina viešojo intereso priemones. Rengiant teisės aktų projektus neretai atsižvelgiama į ankstesnių ginčų arbitraže rezultatus, siekiant išvengti galimų ateities ginčų. Tokiu atveju politikos

¹⁰⁹ E. Neumayer, *Greening Trade and Investment* (London: Routledge, 2001), 78; Chester Brown, Kate Miles, *Evolution in investment treaty law and arbitration* (Cambridge: Cambridge University Press, 2011), 134.

¹¹⁰ Satwik Shekar, „Regulatory chill: taking right to regulate for a spin“ (tyrimo ataskaita, Centre for WTO studies, 2016), 13-17, [https://wtocentre.iift.ac.in/workingpaper/"REGULATORY%20CHILL%E2%80%99%20TAKING%20RIGHT%20TO%20REGULATE%20FOR%20A%20SPIN%20\(September%202016\).pdf](https://wtocentre.iift.ac.in/workingpaper/).

¹¹¹ Nicolette Butler, Surya P. Subedi, Kyla Tienhaara, „The Expropriation of Environmental Governance: Protecting Foreign Investors at the Expense of Public Policy“, *The Journal of World Energy Law & Business* 4, 2 (2011): 201–203, <https://doi.org/10.1093/jwelb/jwr010>.

¹¹² Eric Neumayer, „Do countries fail to raise environmental standards? An evaluation of policy options addressing regulatory chill“, *International journal of sustainable development* 4, 3(2001): 231.

¹¹³ Håkan Nordström ir Scott Vaughan, „Does Economic Integration Undermine Environmental Policies?“, *Trade and Environment*, 4 (1999):45, žiūrėta 2025 m. kovo 31 d., https://www.econstor.eu/bitstream/10419/107057/1/wto-special-study_4_e.pdf.

¹¹⁴ Satwik Shekar, supra note, 110: 13-17.

formuotojai gali teikti pirmenybę arbitražo vengimui, užuot siekę veiksmingo reguliavimo, kuris atitiktų viešąjį interesą¹¹⁵.

Vienas iš teisinio reguliavimo sastingio pavyzdžių galėtų būti *Rockhopper* bylos aplinkybės. Italijos vyriausybė 2012 m. įtvirtino išimtį, kuria leidžiama tęsti naftos gavybos projektus, kuriems buvo gautos paraiškos dar prieš 2010 m. įstatyminio (it. Decree Prestigiacomo) įsigaliojimą, draudžiantį naftos gavybą 5 jūrmylių atstumu nuo kranto ir 12 jūrmylių nuo saugomų teritorijų. Viena iš 2012 m. įstatymo pataisos tikslų buvo išvengti galimų teisinių ginčų, kuriuos galėjo inicijuoti leidimų turėtojai, tokie kaip *Rockhopper*¹¹⁶.

Svarbu pažymėti, kad išimtis sukėlė pilietinio aktyvumo bangą bei politinę įtampą tarp centrinės ir regioninių valdžios institucijų. Italijos vyriausybė, siekdama išvengti referendumo, 2015 m. priėmė naują teisės aktą, kuriuo išimtis buvo panaikinta, o *Rockhopper Ombrina Mare* projektui buvo pritaikytas draudimas, tiesiogiai lėmęs *Rockhopper* paraiškos atmetimą ir ginčo iškėlimą arbitraže. 2022 m. arbitražo sprendimu Italijai buvo nurodyta sumokėti „*Rockhopper*“ 240 mln. Eurų kompensaciją.

Šis atvejis iliustruoja ir tai, kad valstybė neveikia izoliuotoje aplinkoje – jos sprendimus veikia ne tik vidaus politiniai, ekonominiai ir socialiniai veiksniai, tarptautiniai įsipareigojimai ar investuotojų lūkesčiai, bet ir visuomenės spaudimas dėl aplinkosaugos ir klimato kaitos politikos.

Panaši situacija pastebima ir Indonezijos atveju, kai priimanti valstybė nusileido užsienio investuotojų reikalavimams, sudarydama jiems palankią investicinę aplinką, nors tai prieštaravo darnaus vystymosi principams. 2002 m. Indonezijos vyriausybė svarstė galimybę uždrausti atvirąją kasybą saugomose miškų teritorijose, nustatydama, kad iš 150 veikiančių kasybos bendrovių ši priemonė paveiktų 23 įmones¹¹⁷. Tačiau grupė užsienio kapitalo kasybos bendrovių, remdamasi dvišalėmis investicijų sutartimis, pagrasino Indonezijos vyriausybei tarptautiniu arbitražu. Reaguodama į šią grėsmę, Indonezijos vyriausybė pakeitė miškų apsaugos politiką ir įteisino išimtį¹¹⁸ užsienio investuotojams, taip faktiškai neutralizuodama pradinę reguliavimo

¹¹⁵ Kyla Tienhaara, „Regulatory Chill and the Threat of Arbitration: A View from Political Science“, iš *Evolution in Investment Treaty Law and Arbitration*, Chester Brown, Kate Miles (Cambridge: Cambridge University Press, 2011), 4, žiūrėta 2025 m. kovo 31 d., https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2065706.

¹¹⁶ *Rockhopper*, *supra note*, 90: para. 102.

¹¹⁷ S. Gross, „Inordinate Chill: BITS, Non-NAFTA MITS, and Host-state Regulatory Freedom: An Indonesian Case Study“, *Michigan Journal of International Law* spring (2003), žiūrėta 2025 m. kovo 31 d., https://www.researchgate.net/publication/259934113_Inordinate_Chill_BITS_Non-NAFTA_MITS_and_Host-State_Regulatory_Freedom_-_An_Indonesian_Case_Study.

¹¹⁸ Reaguodami į šį spaudimą, Atstovų rūmai ir Miškų ministerija išimties tvarka susitarė pakeisti trijų vietovių miškų statusą iš „saugomų“ į „gamybinius“, iš esmės atleisdami tam tikras užsienio įmones nuo naujų reglamentų taikymo. Dr. Christian Tietje ir Trent Buate, „*The Impact of Investor-State-Dispute Settlement (ISDS) in the Transatlantic*“ (studija parengta Minister for Foreign Trade and Development Cooperation, 2014), 44, <https://www.scribd.com/document/239155935/The-Impact-of-Investor-State-Dispute-Settlement-ISDS-in-TTIP>.

priemonę. Šią situaciją aiškiai iliustruoja Indonezijos aplinkos apsaugos ministro Nabel Makarim pareiškimas: „*Jei veikla bus sustabdyta, investuotojai reikalaus kompensacijos, o Indonezija negalės jos sumokėti.*“¹¹⁹ Tai rodo, kad grėsmė susidurti su kompensaciniais reikalavimais lėmė reguliavimo politikos korekcijas.

„Baimės“ ir „grėsmės“ elementai neretai įvardijami ir mokslinėje literatūroje siekiant apibrėžti teisinio reguliavimo sąstingio reiškinį: K. Tienhaara siūlomas teisinio reguliavimo sąstingio apibrėžimas: „Kai kuriose situacijose vyriausybės reaguos į didelę (numanomą) investicinio arbitražo grėsmę, nepriimdamos arba nevykdydamos *bona fide* reguliavimo priemonių (arba pakeisdamos priemones tokiu mastu, kad jų pirminis tikslas būtų paneigtas arba jų veiksmingumas būtų smarkiai sumažintas)“¹²⁰; UNSTAD teisinio reguliavimo sąstingio reiškinį apibrėžia kaip „reguliavimo institucijų susilaikymą nuo tam tikrų reguliavimo veiksmų bijant arbitražo proceso pagal ISDS, *inter alia*, aplinkosaugos, darbo, sveikatos ir saugos reglamentų srityje“¹²¹.

Klausimas, kas gali būti laikoma arbitražo grėsme, yra gana atviras, nes tai priklauso nuo kelių veiksnių, įskaitant investicijų sutarčių formuluotes, arbitražo tribunolų interpretacijas ir reguliacinį kontekstą, kuriame kyla ginčai. Identifikuoti investicinio arbitražo keliamas grėsmes reguliacinei veiklai yra itin svarbu, nes jos gali tiesiogiai paveikti valstybių gebėjimą priimti ir įgyvendinti viešojo intereso politiką. Išskirtini keturi pagrindiniai veiksniai, galintys lemti teisinio reguliavimo sąstingį, kuris gali tapti kliūtimi darniam vystymuisi:

1. *Sutarčių aiškinimo problema*¹²². Tarptautiniai arbitražo tribunolai atlieka esminį vaidmenį aiškindami investicijų apsaugos sutartis¹²³. Reguliavimo sąstingio problematika kyla ne tik dėl faktinių investicinių bylų rezultatų – priimančiosios valstybės investuotojų ir valstybių ginčiuose dažniau laimi nei pralaimi¹²⁴ – bet dėl nenuoseklių teisinių išvadų bei argumentavimo arbitražų sprendimuose. Šį scenarijų iliustruoja skirtingos arbitražų išvados bei sprendimai, priimti panašiose

¹¹⁹ „Nabel Makarim Agrees with Mining in Protected Forests“, žiūrėta 2025 m. vasario 28 d., <https://www.minesandcommunities.org/article.php?a=7737#:~:text=Jakarta-%20Environment%20State%20Minister%20Nabel%20Makarim%20agrees%20with,prior%20to%20the%20Act%20No.%2041%2F1999%20about%20Forestry.>

¹²⁰ Kyla Tienhaara, *supra note*, 115: 5-6.

¹²¹ United Nations, „Services, development and trade: The regulatory and institutional dimension“ (Jungtinių tautų Prekybos ir plėtros konferencijos pranešimas, Ženeva, 2016 m. gegužės 18–20), 18, žiūrėta 2025 m. sausio 18 d., https://unctad.org/system/files/official-document/c1mem4d11_en.pdf.

¹²² Suzanne A. Spears teigia, kad arbitražų sprendimų neapibrėžtumas sukelia reguliavimo sąstingį. Skirtingų arbitražų tribunolų priimtos išvados bei sprendimai panašiose bylose lemia teisinio aiškumo stoką. S. A. Spears, The Quest for Policy Space in a New Generation of International Investment Agreements, *Journal of International Economic Law* 13(2010): 1037-1075.

¹²³ Ioana Tudor, *The Fair and Equitable Treatment Standard in the International Law of Foreign Investment* Oxford (New York: Oxford University Press, 2008), 121–123, <https://academic.oup.com/book/10604>.

¹²⁴ Susan D. Franck, „Empirically Evaluating Claims About Investment Treaty Arbitration“, *North Carolina Law Review* 1, 86 (2007):48.

bylose, pavyzdžiui, *Metalclad Corp. prieš Meksiką*¹²⁵ ir *Methanex prieš Jungtines Amerikos Valstijas*¹²⁶ bylos. *Metalclad Corp.* byloje buvo sprendžiamas pavojingų atliekų sąvartyno klausimas ir pripažinta, kad Meksika pažeidė sąžiningo ir teisingo elgesio principus, kai vietinė savivaldybė neišdavė investuotojui leidimo statybai. Tribunolas byloje pažymėjo, jog „visi teisiniai reikalavimai, susiję su investicijų, kurios buvo vykdomos ar ketinamos vykdyti pagal Susitarimą, pradėjimu, įgyvendinimu ir sėkmingu eksploatavimu, turėtų būti lengvai žinomi visiems susijusiems kitos Šalies investuotojams. Šiais klausimais neturėtų būti vietos abejonėms ar neaiškumams“¹²⁷.

Šio pareiškimo logika grindžiama valstybei priskiriama atsakomybė už teisinio aiškumo trūkumą, kylantį dėl jos nacionalinių įstatymų interpretavimo ar taikymo. *Metalclad Corp* sprendimas uždėjo didelę našta valstybėms užtikrinti teisinį aiškumą dėl investicijų visais valdžios lygmenimis. Byloje tribunolas, aiškindamas FET, pripažino, kad reguliavimo nenuoseklumas ir investuotojo lūkesčių nepaisymas gali lemti valstybės atsakomybę, taip išplečiant FET aiškinimo ribas ir sukuriant precedento grėsmę reguliacinei veiklai¹²⁸.

Methanex prieš Jungtines Valstijas buvo laikomasi kitokio požiūrio, nei *Metalclad*. Teisėti lūkesčiai buvo grindžiami konkrečiais pareiškimais, t.y. byloje pabrėžtas konkretus valstybės įsipareigojimų vaidmuo. Šioje byloje Kanados metanolio gamintojas apskundė Kalifornijos įstatymą, kuris dėl aplinkosaugos priežasčių riboja benzino, kuriame yra metanolio priedų, gamybą. Investuotojas teigė, kad Jungtinės Amerikos Valstijos pažeidė įsipareigojimą dėl sąžiningo ir teisingo elgesio pagal NAFTA, argumentuodamas, kad draudimas buvo nesąžiningas, nes sunaikino jo rinką ir diskriminavo Jungtinių Valstijų vietinius etanolio gamintojus. Investuotojas teigė, kad turėjo teisėtus lūkesčius, jog teisės aktai išliks stabilūs, nes turėjo „pateisinamų lūkesčių dėl veiklos tęstinumo“. Atmesdamas skundą, tribunolas pabrėžė, kad investuotojui nebuvo pateikta jokių konkrečių Jungtinių Amerikos Valstijų pareiškimų, kuriais jis būtų galėjęs pagrįstai remtis, manydamas, kad tokie teisės sistemos pokyčiai neįvyks¹²⁹. Taigi, tribunolo nuomone, vien tai, kad investuotojas patyrė neigiamą poveikį dėl teisinio reglamentavimo pokyčių, savaime nesudaro pagrindo teigti, kad buvo pažeisti investuotojo teisėti lūkesčiai, kadangi teisėti lūkesčiai turėtų būti grindžiami konkretesniais pagrindais nei tik lūkesčiai dėl bendros investicinės aplinkos stabilumo. Bet to, *Methanex* byloje tribunolas pabrėžė, kad viešosios politikos reguliavimas, jei nėra

¹²⁵ *Metalclad Corporation v. The United Mexican States*, ICSID Case No. ARB(AF)/97/1, Award 30 August 2000.

¹²⁶ *Methanex Corporation v. United States of America*, UNCITRAL, Final Award of the Tribunal on Jurisdiction and Merits, 3 August 2005.

¹²⁷ *Metalclad*, *supra note*, 125: para.76.

¹²⁸ *Metalclad*, *supra note*, 125: para. 99.

¹²⁹ *Methanex Corporation v. United States of America*, UNCITRAL, Final award of the tribunal on jurisdiction and merits of 3 August, 2005, Part IV - Chapter D article 1110 NAFTA: para. 7.

diskriminuojantis, neturėtų būti laikomas ekspropriacija, o valstybės turi teisę reguliuoti ekonominę veiklą siekdamas visuomenės intereso tikslų¹³⁰.

Panaši situacija matoma ir lyginant Lone Pine prieš Kanadą¹³¹ bei Bilcon prieš Kanadą bylas. JAV įsikūrusi energetikos įmonė Lone Pine Resources Inc. 2013 m. pateikė ieškinį prieš Kanadą kartu su jos savininkais prieš Kanados vyriausybę, tvirtindami, kad jų investicija – karjero plėtros projektas Naujojoje Škotijoje – buvo atmeta pažeidžiant tarptautinius investuotojų apsaugos standartus. Šis ginčas kilo dėl Kvebeko vyriausybės sprendimo sustabdyti leidimus vykdyti hidraulinių ardymą skalūnų dujų žvalgybai Šv. Lauryno upės baseine, kuriame yra didelė augalų ir gyvūnų įvairovė, keturios Ramsaro tarptautinės svarbos pelkės ir Pasaulio biosferos rezervatas¹³².

Lone Pine inicijavo arbitražo bylą, tvirtindama, kad buvo pažeisti jos teisėti lūkesčiai ir investicijų apsauga pagal NAFTA XI skyrių. Kaip aptarta I skyriuje, 2001 m. NAFTA Laisvosios prekybos komisija paskelbė aiškinamąsias pastabas, kad FET „nereikalauja elgesio, kuris būtų papildomas ar viršytų tai, ko reikalauja paprotinės tarptautinės teisės minimalaus elgesio įsipareigojimas“¹³³. Tai buvo pastangos apriboti tribunolų, kurie plačiai aiškino straipsnį, teigdami, kad valstybės turi užtikrinti aukštą apsaugos lygį investuotojų atžvilgiu, nors NAFTA tribunolai nevienodai reagavo į šias pastabas.

Ieškovas, Lone Pine, rėmėsi *Waste Management*¹³⁴ tribunolo suformuluota taisykle dėl minimalaus elgesio įsipareigojimo, teigdamas, kad tarptautinė paprotinė teisė laikui bėgant evoliucionavo ir apima elgesį, kuris yra „savavališkas, itin nesąžiningas, nenuoseklus, diskriminacinis arba pasižymintis procesiniu teisiniu trūkumu“.

Ieškovas teigė, kad Kvebeko vyriausybės sprendimas panaikinti žvalgybos leidimus per 18-ąjį įstatymo projektą nebuvo sąžiningas reguliavimo galios panaudojimas, nes ignoravo mokslinius faktus ir įrodymus priimdamas įstatymo projektą. Ieškovas teigė, kad 18 įstatymo projektas buvo motyvuotas politiniais sumetimais¹³⁵.

Tribunolo nuomone, ieškovui nepavyko įrodyti, kad tarptautinės paprotinės teisės taisyklė dėl minimalaus elgesio įsipareigojimo evoliucionavo iki tokio lygio, jog jos suteikiama apsauga būtų lygiavertė autonominiam sutartiniam FET suteikiamai apsaugai. Nors tribunolas pripažino, kad „tarptautinės paprotinės teisės minimalaus elgesio įsipareigojimas nėra statiškas

¹³⁰ Methanex, *supra note*, 129: para. 278.

¹³¹ Lone Pine Resources Inc. v. The Government of Canada, ICSID Case No. UNCT/15/2, Award of 21 November, 2022.

¹³² „St. Lawrence River Freshwater Ecosystem Initiative overview“, Canada.ca, žiūrėta 2025 m. vasario 13 d., <https://www.canada.ca/en/canada-water-agency/freshwater-ecosystem-initiatives/st-lawrence-river/overview.html>.

¹³³ NAFTA Free Trade Commission, *supra note*, 34.

¹³⁴ Waste Management, Inc. v. United Mexican States, ICSID Case No. ARB(AF)/00/3, Award of 30 April, 2004.

¹³⁵ Lone Pine, *supra note*, 131: para. 420 - 421.

standartas, bet yra evoliucinis standartas“¹³⁶, tačiau „sprendimuose, nagrinėjančiuose autonominį FET, paprastai nėra atliekama analizė dėl paprotinės teisės egzistavimo <...> Todėl Tribunolas nėra įsitikinęs, kad sprendimai, nagrinėjantys autonominį FET, yra reikšmingi siekiant nustatyti paprotinės teisės turinį“. Siekiant išvengti bet kokių abejonių, tribunolas paaiškino, kad tarptautinių arbitražo tribunolų priimti sprendimai nelaikomi valstybių praktika ar *opinio juris* ir todėl nesukuria tarptautinės paprotinės teisės¹³⁷. Kitaip tariant, tribunolas remdamėsi NAFTA 1105 straipsniu, taip, kaip jį aiškino NAFTA Laisvosios prekybos komisija ir sprendė, kad valstybės veiksmai neperžengė minimalaus elgesio, kad galima būtų teigti, kad jie yra akivaizdžiai savavališki, akivaizdžiai neteisingi, iš esmės neteisingi ar savitiksliai.

Taigi, minimalaus elgesio įsipareigojimas byloje buvo vertinamas griežtai. Tribunolas pabrėžė, kad „įsipareigojimas, būtinas nustatyti NAFTA 1105 straipsnio pažeidimą, yra labai aukštos ribos“¹³⁸, todėl sprendė, kad valstybės veiksmai neperžengė minimalaus elgesio įsipareigojimo, kad galima būtų teigti, kad jie yra akivaizdžiai savavališki, akivaizdžiai neteisingi, iš esmės neteisingi ar savitiksliai, o priimančiosios valstybės teisė daryti reguliavimo pakeitimus, atsižvelgiant į viešąjį interesą, turi būti gerbiama aukštu mastu¹³⁹.

Tuo tarpu *Bilcon* byloje Tribunolas savo sprendime išplėtė NAFTA 1105 straipsnyje įtvirtinto minimalaus elgesio standarto taikymo ribas, plačiai nagrinėdamas teisėtų lūkesčių aspektą, kaip svarbų veiksni vertinant, ar priimančioji valstybė pažeidė minimalų tarptautinį elgesio įsipareigojimą pagal NAFTA 1105 straipsnį¹⁴⁰. Byloje tribunolas pripažino, kad tarptautinis minimalios apsaugos standartas yra evoliucionavęs didesnės investuotojų apsaugos kryptimi¹⁴¹ ir nuosekliai remėsi būtent *Waste Management* bylos¹⁴² tribunolo suformuluotu tarptautiniu minimalios apsaugos standartu¹⁴³.

Skirtingos tribunolų interpretacijos ir prieštaringa jurisprudencija sukuria teisinį neapibrėžtumą valstybėms. Investicijų arbitražo praktika FET standarto aiškinimo srityje ir šio standarto formuluotė investicijų sutartyse susilaukė griežtos kritikos dėl aiškumo, nuoseklumo ir nuspėjamumo stokos. UNSTAD ataskaitoje pažymima „jei valstybė ir jos institucijos iš anksto nežino, koks elgesys gali būti laikomas sutarties pažeidimu, tuomet jos negali organizuoti savo reguliavimo ir administracinių sprendimų priėmimo procesų bei delegavimo taip, kad užtikrintų, jog

¹³⁶ Lone Pine, *supra note*, 131: para. 602.

¹³⁷ Lone Pine, *supra note*, 131: para. 600-601.

¹³⁸ Lone Pine, *supra note*, 131: para. 626.

¹³⁹ Lone Pine, *supra note*, 131: para. 626.

¹⁴⁰ Bilcon, *supra note*, 33: para. 474.

¹⁴¹ Bilcon, *supra note*, 33: para. 438.

¹⁴² Waste Management Inc. v. Mexico, ICSID Case No. ARB(AF)00/3, 30 April 2004.

¹⁴³ Bilcon, *supra note*, 33: para. 427.

jų veiksmai nesukels atsakomybės pagal FET standartą¹⁴⁴. Valstybės ir jų institucijos gali tapti pernelyg atsargios ar net vengti priimti naujus teisės aktus, siekiant išvengti galimos atsakomybės arbitražo procese. Atsakomybės dėl taisyklių nekonkretumo, dviprasmiškumo bei sunkiai nuspėjamos jų interpretacijos. Tai ypač aktualu kovos su klimato kaita kontekste, kur būtini greiti ir ryžtingi politiniai pokyčiai, tačiau neaiškus FET aiškinimas gali lemti reguliavimo sąstingį ir trukdyti įgyvendinti klimato darbotvarkę.

2. *Gero valdymo dimensija arbitražo jurisprudencijoje*. Nagrinėjant arbitražo bylas galima aptikti daug nuorodų į gerą valdymą, aiškinant sąžiningo ir teisingo elgesio įsipareigojimą, įtvirtintą investicijų sutartyse. *Metalclad* byloje nepakankama valdžios institucijų koordinacija ir skaidrumo stoka laikytos netiesiogine ekspropriacija¹⁴⁵. *Bilcon* byloje tribunolas vertino valdžios koordinavimo, tvarkos, aiškumo stoką, kurią galima sieti su gero valdymo trūkumais¹⁴⁶. Aiškinant FET įsipareigojimą tribunolai paskelbė, kad geras valdymas yra būtina sąžiningumo ir teisingumo sąvokų sudedamoji dalis¹⁴⁷.

Šie sprendimai atskleidžia problemą valstybės, kaip subjekto, suvokimą tarptautinėje investicijų teisėje: valstybės kaip vieneto suvokimas yra problemiškas, nes arbitrai reikalauja, kad valstybė veiktų vieningai bei užtikrintų stabilumą ir nuoseklumą kaip prioritetą (remdamiesi FET interpretacija). Tribunolai neretai pažymi, kad valstybės institucijos turėjo skirtingas nuomones ir tai nulėmė nestabilią verslo aplinką. Tačiau jie nepripažįsta, jog valstybinėms institucijoms dažnai būdinga laikytis skirtingų požiūrių. Valstybė atlieka įvairias funkcijas, siekiant patikimos sistemos. Pavyzdžiui, tai, kad teisminė valdžia, remdamasi konstituciniais pagrindais, gali panaikinti įstatymų leidžiamosios valdžios sprendimus ir dėl to trumpuoju laikotarpiu gali sumažėti verslo aplinkos stabilumas, iš tiesų rodo veiksmingą teisinę sistemą, kurioje valstybės institucijos viena kitą kontroliuoja¹⁴⁸.

S. W. Schill nuomone, „pagrindinis susirūpinimą keliantis dalykas yra tai, kad tribunolai, naudodamiesi neaiškiais investicijų apsaugos standartais, įsiterpia į priimančiųjų valstybių reguliavimo erdvę ir tampa galutiniais centrinių viešosios politikos sprendimų kontrolieriais, nes jie apriboja vidaus teismų ir vidaus reguliavimo institucijų jurisdikciją“¹⁴⁹.

¹⁴⁴ United Nations Conference On Trade And Development, „*Fair And Equitable Treatment*“ (New York; Geneva: United Nations, 2012), 12, <https://digitallibrary.un.org/record/721790?v=pdf>.

¹⁴⁵ *Metalclad*, *supra note*, 125: para. 108.

¹⁴⁶ *Bilcon*, *supra note*, 33: para. 592-593, 596.

¹⁴⁷ *Técnicas Medioambientales Tecmed, S.A. v. The United Mexican States*, ICSID Case No. ARB (AF)/00/2, Award of 29 May, 2003, para. 153.

¹⁴⁸ Anna Sands, „Regulatory Chill and Domestic Law: Mining in the Santurbán Páramo“, *World Trade Review* 22 (2023): 69.

¹⁴⁹ S. W. Schill, „*Deference in Investment Treaty Arbitration: S.: Re-conceptualizing the Standard of Review*“, *Journal of International Dispute Settlement* 3,3 (2012):578.

Kita, dažnai pamirštama, gero valdymo ir teisinio reguliavimo sąstingio santykio pusė yra ta, kad geras valdymas neapsiriboja vien skaidrumu bei nuoseklumu užsienio investuotojų atžvilgiu, jis taip pat apima valstybės pareigą priimti ir įgyvendinti priemones, atliepiančias šiuolaikinės visuomenės iššūkius – aplinkosaugos problemas, klimato kaitą ir žmogaus teisių apsaugą. Jeigu iš valstybių reikalaujama laikytis gero valdymo standartų, susijusių su užsienio investuotojų interesais, jos turėtų gauti atitinkamą reguliavimo lankstumą, reikalingą siekiant kito pobūdžio viešųjų tikslų¹⁵⁰. Auganti rizika, kad teisėkūros iniciatyvos gali sukelti arbitražinius ginčus, gali lemti tai, jog valstybės dels ar net visai atsisakys įgyvendinti svarbias teises reformas, net jei jos yra būtinos siekiant vykdyti tarptautinius klimato kaitos įsipareigojimus pagal Paryžiaus susitarimą ar kitus daugiašalius susitarimus.

3. *Tarptautinės teisės fragmentacijos problematika arbitražo jurisprudencijoje.* Teisiniai konfliktai gali būti apibrėžiami siaurai, taip susiaurinant nagrinėtinų klausimų apimtį, arba plačiau, suteikiant galimybę išsamiau analizuoti tarptautinių sutarčių sąveiką¹⁵¹. Vadovaujantis Tarptautinės teisės komisijos (ILC) ataskaita¹⁵² platesnis konflikto supratimas leidžia visapusiškiau įvertinti sutarčių tarpusavio ryšius. Tarptautinės teisės fragmentacija investicijų arbitražo bylose pasireiškia skirtingų teisės sričių – investicijų teisės, tarptautinės aplinkos teisės, žmogaus teisių teisės ir prekybos teisės – sąveikos problematika. Dėl skirtingų teisinio reguliavimo mechanizmų ir sutarčių sistemos trūkumo investicijų tribunolai dažnai remiasi siaura investicijų apsaugos sutarties interpretacija, nepaisydami kitų tarptautinių įsipareigojimų, pavyzdžiui klimato kaitos mažinimo tikslais. Pagal tribunolą *Rockhopper* byloje aplinkosauginės normos ir svarstymai yra nereikšmingi sprendžiant, grynai „teisiniu“ požiūriu: pirma, ar įvyko ekspropriacija ir antra, kokio dydžio kompensacija priklauso investuotojui. Iš tiesų, tribunolas abu šiuos klausimus traktavo kaip objektyvius faktus, nepriklausančius nuo jokių aplinkosauginių argumentų. NAFTA tribunolas byloje *Metalclad prieš Meksiką* nusprendė, kad jis „neturi nagrinėti ar vertinti Ekologinio dekreto priėmimo motyvų ar ketinimų“, o tik tai, ar šis dekretas turėjo poveikį, dėl kurio užsienio investuotojas buvo netekęs galimybės naudotis nuosavybe arba pagrįstai tikėtinos ekonominės naudos iš jos¹⁵³.

¹⁵⁰ Mavluda Sattorova, „The impact of investment treaty law on host state behavior: some doctrinal, empirical and interdisciplinary insights“, iš *The Role of the State in Investor-State Arbitration*, Shaheez Lalani, Rodrigo Polanco Lazo (Leiden; Boston: Brill Nijhoff, 2015), 180.

¹⁵¹ Bruno Simma, „Self-Contained Regimes“, *Netherlands Yearbook of International Law* 16 (1985): 111-36; Clarence Wilfred Jenks, „The Conflict of Law Making Treaties“, *British Yearbook of International Law* 30, *Law* (1953):418 cituota iš Anne van Aaken, „Fragmentation of International Law: The Case of International Investment Protection“ (Working Paper No. 2008-1, University of St. Gallen, 2008), 1-2.

¹⁵² Martti Koskenniemi, „Fragmentation of International Law: Difficulties arising from the Diversification and Expansion of International Law“. (Report of the Study Group of the International Law Commission, document A/CN.4/L.682 of 13, 2006), 13.

¹⁵³ *Metalclad*, *supra note*, 125: para. 103, 111.

Šiuos sprendimus, nepaisant arbitrų pastangų įrodyti priešingai, galima būtų laikyti itin problemiškais. Tribunolai dažnai neatsižvelgia į tarptautinės teisės normas, susijusias su aplinkos apsauga ar klimato kaitos politika, arba taiko jas paviršutiniškai. Tai lemia situaciją, kai investicijų teisė veikia atskirai nuo kitų tarptautinės teisės sričių, sukurdamą konkurenciją tarp skirtingų teisinių režimų ir dar labiau apsunkindama valstybių pastangas įgyvendinti tarptautinius įsipareigojimus klimato srityje.

Tarptautinės teisės fragmentacija investicijų arbitraže atskleidžia būtinybę harmoningai aiškinti sutartis. Toks aiškinimas turi būti grindžiamas sisteminės integracijos principu, kad būtų išvengta prieštaravimų tarp skirtingų tarptautinės teisės sričių ir užtikrintas teisinis nuoseklumas. Sisteminės integracijos principas numato, kad aiškinant sutartį kaip konteksto dalį galima atsižvelgti į bet kurią tarptautinės teisės taisyklę, taikomą santykiuose tarp šalių¹⁵⁴. Tačiau kiekvienas tribunolas turi nustatyti, kurios taisyklės yra svarbios konkrečioje byloje ir kokia reikšmė joms turėtų būti suteikta aiškinimo procese.

4. *Finansinė našta*. Teisinio reguliavimo sąstingį galima vertinti kaip pernelyg didelės finansinės atsakomybės rizikos vengimo strategiją. Tokią nuomonę iliustruoja viešos Europos Komisijos konsultacijos dėl investicijų apsaugos ir ISDS, kuriose išreiškiamas „konkretus susirūpinimas dėl galimybės, kad korporacijos gali iškelti vyriausybėms ieškinius dėl didelių pinigų sumų“¹⁵⁵.

Dalyvavimas investuotojų ir valstybių ginčų sprendimo arbitražo procesuose valstybėms reiškia ne tik teisinį iššūkį, bet ir didelę finansinę naštą, kai jos atsiduria atsakovės pozicijoje. Didžiulės išlaidos advokatams, ekspertams ir arbitražo mokesčiams, kartu su galimomis didelėmis kompensacijomis investuotojams gali ženkliai paveikti valstybės biudžetą, mažindamos galimybes skirti išteklius svarbiausioms viešosioms paslaugoms ir ekonominiam stabilumui užtikrinti¹⁵⁶.

Akademinuose šaltiniuose teigiama, kad remiantis tyrimais investuotojams vidutiniškai buvo priteista apie 16 milijonų JAV dolerių¹⁵⁷. Nors tokia vidutinė kompensacija neturėtų kelti

¹⁵⁴ Anne van Aaken, „Fragmentation of International Law: The Case of International Investment Protection“ (Working Paper No. 2008-1, University of St. Gallen Law School, 2008), 3, 32, https://www.researchgate.net/publication/228232404_Fragmentation_of_International_Law_The_Case_of_International_Investment_Protection.

¹⁵⁵ European Commission, Online Public Consultation on Investment Protection and Investor-to-State Dispute Settlement (ISDS) in the Transatlantic Trade and Investment Partnership Agreement, Brussels, 13 January 2015, cituota iš S. Shekar, „Regulatory chill: taking right to regulate for a spin“ (Tyrimo ataskaita, Centre for WTO studies, 2016), 12, [https://wtocentre.iift.ac.in/workingpaper/'REGULATORY%20CHILL%E2%80%99%20TAKING%20RIGHT%20TO%20REGULATE%20FOR%20A%20SPIN%20\(September%202016\).pdf](https://wtocentre.iift.ac.in/workingpaper/'REGULATORY%20CHILL%E2%80%99%20TAKING%20RIGHT%20TO%20REGULATE%20FOR%20A%20SPIN%20(September%202016).pdf).

¹⁵⁶ Davy Karkason, „Challenges and Criticisms of Investor State Dispute Mechanisms“, Transnationalmatters, žiūrėta 2025 m. kovo 4 d., <https://www.transnationalmatters.com/understanding-problems-with-investor-state-dispute-mechanisms/>

¹⁵⁷ Tarald Laudal Berge ir Axel Berger, „Does investor-state dispute settlement lead to regulatory chill? Global evidence from environmental regulation“, SSRN, žiūrėta 2025 m. kovo 4 d., https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3522366.

didelių biudžetinių problemų finansiškai stiprioms valstybėms, tokios sumos gali būti gerokai skaudesnės mažų pajamų besivystančioms šalims. Be to, yra išskirtinių atvejų, kai priteistos sumos yra kur kas didesnės ir kelia rimtą biudžetinę riziką atsakovėms valstybėms. Tokiam teiginiui patvirtinti, dažnai cituojama byla yra *Occidental Petroleum prieš Ekvadorą* byla, kurioje buvo priteista 1,8 milijardo JAV dolerių – suma, beveik prilygstanti Ekvadoro sveikatos apsaugos biudžetui¹⁵⁸.

ISDS ginčai dažnai trunka daugelį metų, o tai ne tik didina finansinius kaštus, bet ir kelia teisinį bei ekonominį neapibrėžtumą. Ilgalaikė arbitražo procesų trukmė gali turėti atgrasantį poveikį ir riboti valstybės galimybes efektyviai reguliuoti svarbias viešosios politikos sritis, įskaitant aplinkosaugą. Valstybės gali baimintis priimti reikalingas aplinkosaugos priemones, nes arbitražo tribunolai gali jas pripažinti neteisėtomis ar nepagrįstomis.

¹⁵⁸ Occidental Petroleum Corporation and Occidental Exploration and Production Company v. The Republic of Ecuador, ICSID Case No. ARB/06/11, Award of 5 October, 2012.

III SKYRIUS

INVESTICIJŲ APSAUGOS IR KLIMATO KAITOS POLITIKOS SUDERINIMAS

Investicijų apsaugos ir klimato kaitos politikos suderinimas yra aktualus tarptautinės teisės klausimas, nes valstybės yra įsipareigojusios įgyvendinti ambicingas aplinkosaugos reformas, tuo pačiu išlaikydamos tarptautinių investicijų srautų patrauklumą.

Daugelis investicijų sutarčių buvo sudarytos prieš dešimtmečius, esant kitokioms ekonominėms ir politinėms aplinkybėms, vadovaujantis skirtingais prioritetais ir neturint aiškios patirties, kaip šios sutartys bus taikomos ir interpretuojamos¹⁵⁹. Dabartinė tarptautinių investicijų apsaugos sistema dažnai susiduria su iššūkiais, kai reguliaciniai pokyčiai, būtini klimato kaitos švelninimui, sukelia investuotojų ieškinius arbitraže. Siekiant išvengti šių konfliktų, būtina ieškoti subalansuotų investicinių sutarčių reformų ir aiškinimo metodų, užtikrinančių, kad investicijų apsauga nebūtų kliūtis valstybėms vykdyti jų tarptautinius klimato įsipareigojimus. Nors Jungtinių Tautų ataskaitoje¹⁶⁰ teigiama, kad senesnių investicinių sutarčių reformavimas vyksta lėtai – apie pusė pasaulinio tiesioginių užsienio investicijų srauto vis dar reguliuojama nereformuotomis sutartimis, tačiau dalis vyriausybių jau siekia atnaujinti senesnes investicijų sutartis, kad jos geriau atspindėtų klimato krizės iššūkius, aiškiau apibrėžtų jų turinį ir įsipareigojimus bei padidintų teisinį tikrumą tiek vyriausybėms, tiek investuotojams.

Investicijų sutarčių reforma gali tapti svarbiu įrankiu, siekiant sumažinti reguliavimo sąstingio riziką ir užtikrinti, kad tarptautinė investicijų sistema ne tik netrukdytų, bet ir skatintų perėjimą prie tvarios ekonomikos. Todėl šiame skyriuje analizuojamos reformuotos investicijų sutartys, identifikuojama kaip naujos kartos sutartyse apibrėžiamos sąžiningo ir teisingo elgesio sąlygos, ir ar tai savo ruožtu padidina teisinį tikrumą ir nuspėjamumą.

Kita svarbi kryptis šioje analizėje – investicijų sutarčių aiškinimo metodai. Arbitražo tribunolai iki šiol skirtingai traktavo valstybių teisę reguliuoti, ypač aplinkosaugos srityje. Kai kurie tribunolai aiškino FET įsipareigojimą kaip reikalaujantį iš valstybių išlaikyti investuotojams palankią reguliacinę aplinką, nepaisant klimato politikos pokyčių, o kiti suteikė platesnę diskreciją viešosios politikos priemonių įgyvendinimui. Skirtingi tribunolų taikomi aiškinimo metodai gali nulemti prieštaringsus sprendimus, kurie turi didelę reikšmę teisiniam tikrumui, investicijų apsaugos stabilumui ir valstybių gebėjimui įgyvendinti klimato politiką bei socialinės apsaugos priemones. Be to, neaiškios arba plačiai interpretuojamos sutarčių nuostatos gali skatinti teisinį reguliavimo sąstingį,

¹⁵⁹ S. Shekar, „Regulatory chill: taking right to regulate for a spin“, tyrimo ataskaita, Centre for WTO studies, 2016. [https://wtocentre.iift.ac.in/workingpaper/'REGULATORY%20CHILL%E2%80%99%20TAKING%20RIGHT%20TO%20REGULATE%20FOR%20A%20SPIN%20\(September%202016\).pdf](https://wtocentre.iift.ac.in/workingpaper/'REGULATORY%20CHILL%E2%80%99%20TAKING%20RIGHT%20TO%20REGULATE%20FOR%20A%20SPIN%20(September%202016).pdf)

¹⁶⁰ United Nations, *supra* note 9:15-16.

kai valstybės vengia priimti naujus teisės aktus dėl arbitražo proceso baimės. Todėl sistemingas investicijų sutarčių aiškinimo metodų tyrimas padeda geriau suprasti jų poveikį tiek investuotojams, tiek priimančioms valstybėms, siekiant užtikrinti subalansuotą ir nuspėjamą tarptautinį investicijų režimą.

3.1 Investicijų apsaugos sutarčių reformos

Vienas iš pagrindinių klausimų, kilusių per pastaruosius du dešimtmečius dėl tarptautinių investicijų susitarimų taikymo plėtros, yra jų poveikis priimančiųjų valstybių teisėms priimti ir įgyvendinti teisės aktus, skirtus aplinkos apsaugai¹⁶¹. Būtent sąžiningo ir teisingo elgesio įsipareigojimas sukėlė didelių diskusijų dėl jo sąveikos su viešosios politikos priemonėmis. FET tapo dažniausiai taikomu investicinių ginčų sprendimo kriterijumi, ypač tais atvejais, kai kyla įtampa tarp investuotojo teisių ir valstybės teisėto intereso reguliuoti viešąjį interesą. Investicijų sutarčių reforma tampa vis aktualesnė dėl augančios įtampos tarp užsienio investuotojų apsaugos ir valstybių teisės reguliuoti viešojo intereso labui.

Per pastarąjį dešimtmetį valstybės įvairiais būdais reagavo į susirūpinimą dėl investicijų teisės galimo perteklinio reguliacinės suverenios valdžios apribojimo. Pagal naujausią valstybių praktiką investicijų apsaugos sutarčių reformos kontekste išryškėja trys skirtingi sąžiningo ir teisingo elgesio įsipareigojimas įtraukimo būdai. Pirma, kai kurios valstybės siekia susiaurinti FET taikymo sritį, aiškiai siejant ją su paprotinės tarptautinės teisės minimalaus elgesio standartu. Tokia praktika pastebima, pavyzdžiui, Jungtinių Amerikos Valstijų ir Kanados naujosiose pavyzdinėse investicijų sutartyse¹⁶², kuriose FET įsipareigojimas tiesiogiai susiejamas su minimalaus elgesio standartu, siekiant riboti tribunolų diskreciją aiškinant šį standartą. Valstybės atrodo manančios, kad FET įsipareigojimo įtvirtinimas paprotinės teisės pagrindu apsaugos jas nuo kaltinimų dėl teisėtai priimtų teisės aktų ir vyriausybės veiksmų, ir kad tik netoleruotinas, šokiruojantis ar ypač nepagrįstas valstybės elgesys galėtų būti laikomas tarptautinės teisės pažeidimu. Be to, toks formulotės pasirinkimas užtikrintų, kad FET nebūtų interpretuojamas kaip savarankiškas sutartinis standartas, kuris galėtų lemti pernelyg plačias interpretacijas¹⁶³. Valstybės, siedamos FET su paprotine teise, galėjo siekti nustatyti aukštą slenkstį, kuris reikštų FET pažeidimą tik esant išskirtiniams ir akivaizdžiai netinkamiems valstybės veiksams investuotojų atžvilgiu.

¹⁶¹ Chester Brown, Kate Miles, *Evolution in investment treaty law and arbitration* (Cambridge: Cambridge University Press, 2011), 271.

¹⁶² U.S. Model Bilateral Investment Treaty (2012) Article 5(1), žiūrėta 2024 spalio 18 d., <https://investmentpolicy.unctad.org/international-investment-agreements>; Canada Foreign Investment Promotion and Protection Agreement Model (2021), žiūrėta 2025 kovo 31 d., https://www.international.gc.ca/trade-commerce/trade-agreements-accords-commerciaux/agr-acc/fipa-apie/2021_model_fipa-2021_modele_apie.aspx?lang=eng.

¹⁶³ C. L. Lim, *Alternative Visions of the International Law on Foreign Investment: Essays in Honour of Muthucumaraswamy Sornarajah*, (New York : Cambridge University Press. 2016): 326.

JAV pavyzdinės sutarties 5 straipsnio 1 dalyje numatyta, kad: „Kiekviena Šalis užtikrina investicijoms, kurioms taikoma ši sutartis, apsaugą pagal paprotinės tarptautinės teisės normas, įskaitant sąžiningo ir teisingo elgesio (FET) įsipareigojimą bei visišką apsaugą ir saugumą.“ Minėto straipsnio 2 dalyje nurodoma, kad: „Dėl aiškumo, 1 dalis nustato, jog investicijoms taikomas paprotinės tarptautinės teisės minimalaus užsieniečių apsaugos standarto reikalavimas. Sąvokos „sąžiningas ir teisingas elgesys“ bei „visiška apsauga ir saugumas“ nereikalauja jokio papildomo ar platesnio traktavimo nei tai, kas yra nustatyta šiame standarte, ir nesuteikia papildomų materialinių teisių.“ Kad ši nuostata būtų visiškai aiški, sutarties priede A paaiškinta, jog: „Šalys patvirtina bendrą supratimą“, kad paprotinė tarptautinė teisė apskritai, kaip ir konkrečiai minėta 5 straipsnyje, kyla iš bendros ir nuoseklios valstybių praktikos, kurios jos laikosi iš teisinės prievolės jausmo. Šio priedo formuluotė buvo įtraukta į kiekvieną dvišalę investicijų sutartį ir laisvosios prekybos susitarimo investicijų skyrių, kurį Jungtinės Valstijos sudarė nuo 2004 m. Tačiau, šią nuostatą kritikavo teisėjas Schwebel, ją apibūdindamas kaip: „Tarptautinės teisės regresyvų vystymąsi.“¹⁶⁴ Jis kelia klausimą, ar yra pagrįsta manyti, kad Jungtinėms Valstijoms sudarant sutartį su besivystančia valstybe, abiejų šalių supratimas apie paprotinės tarptautinės teisės reikšmę ir taikymą sutampa. Teisėjas Schwebel teigia, kad iš tikrųjų nėra pagrindo manyti, jog tarptautinė bendruomenė sutaria dėl paprotinės tarptautinės teisės turinio, susijusio su minimaliu apsaugos standartu ar FET standartu¹⁶⁵.

Tam tikri įrodymai patvirtina teisėjo Schwebel poziciją. Keletas valstybių, su kuriomis Jungtinės Valstijos sudarė sutartis, įtraukiančias 5 straipsnio tipo nuostatą, vėliau sudarė sutartis su kitomis valstybėmis, kuriose nėra jokios lygiavertės išlygos dėl sąžiningo ir teisingo elgesio įsipareigojimo. Be to, šios sutartys neatrodo atspindinčios vadinamąjį „bendro supratimo“ principą, kuriuo grindžiama JAV pavyzdinė sutartis¹⁶⁶.

2018 m. Išsamiajame ir progresyviajame Ramiojo vandenyno partnerystės susitarime (CPTPP)¹⁶⁷, 9.6 straipsnyje, numatyta, kad „Kiekviena Šalis privalo užtikrinti investicijoms tokį režimą, kuris atitinka taikytinus paprotinės tarptautinės teisės principus, įskaitant sąžiningą ir teisingą elgesį bei visišką apsaugą ir saugumą“ ir 9.23 straipsnio 7 dalyje papildomai nurodoma, kad visų

¹⁶⁴ Stephen M. Schwebel, „The United States 2004 Model Bilateral Investment Treaty: An Exercise in the Regressive Development of International Law“, cituota iš Gerald Aksen, Karl-Heinz Bockstiegel, Michael J. Mustill, Paolo Michele Patocchi ir Anne Marie Whitesell: *Global Reflections on International Law, Commerce and Dispute Resolution, Liber Amicorum in Honour of Robert Briner* (Paris : ICC Pub., 2005), 815.

¹⁶⁵ Ibid.

¹⁶⁶ Arthur W. Rovine, *Contemporary Issues in International Arbitration and Mediation: The Fordham Papers* (Leiden; Boston: Brill Nijhoff, 2015), 25, <https://brill.com/edcollbook/title/20137>.

¹⁶⁷ Comprehensive and Progressive Agreement for Trans-Pacific Partnership (2018), New Zealand foreign affairs and trade, žiūrėta 2025 m. kovo 31 d., <https://www.mfat.govt.nz/en/trade/free-trade-agreements/free-trade-agreements-in-force/cptpp/comprehensive-and-progressive-agreement-for-trans-pacific-partnership-text-and-resources>.

elementų įrodinėjimo našta tenka pareiškėjui. Galima teigti, kad valstybės nustato aukštą reikalavimų slenkstį, kurį pareiškėjai turėtų įveikti, siekdami įrodyti tariamą standarto pažeidimą. Aptarto susitarimo 9.23 straipsnio 7 dalis reikalauja įrodyti, kad vyriausybės veiksmai ar neveikimas buvo šokiruojantys, atlikti nesąžiningai, sąmoningai aplaidžiai vykdant pareigas arba tiek neatitiko tarptautinių standartų, kad kiekvienas pagrįstas ir nešališkas asmuo lengvai pripažintų jų nepakankamumą.

Tačiau, iš šio darbo I ir II skyriuose aptartų atvejų arbitražo teismai skirtingai vertina minimalaus elgesio įsipareigojimo turinį pagal paprotinę teisę, o tai dar labiau apsunkina diskusijas aiškinant ir taikant sąžiningo ir teisingo elgesio įsipareigojimą. Dėl to valstybės negali jaustis saugios vien tik įtvirtindamos FET kaip minimalaus elgesio įsipareigojimo dalį.

Antra, atsižvelgiant į FET neapibrėžtumą ir pernelyg plačiai jam suteikiamo turinio, pastaruoju metu investicijų sutartyse randasi tendencija aiškiau apibrėžti FET, jį sudarančius elementus. Tai leidžia labiau apriboti jo turinį ir suteikti valstybėms daugiau laisvės reguliuoti, nesilaikant sąžiningo ir teisingo elgesio įsipareigojimo¹⁶⁸.

Kai kurios sutartys išvardija valstybės elgesio tipus, kurie gali lemti FET pažeidimą, naudojamos tokias sąvokas kaip „esminiai pažeidimai“ ar „akivaizdžiai“ neteisingas elgesys. Pavyzdžiui, 2016 m. Kanados – ES išsamus ekonomikos ir prekybos susitarimas (toliau – CETA)¹⁶⁹ numato: „šalis pažeidžia sąžiningo ir teisingo elgesio įsipareigojimą, jei priemonė ar priemonių serija sudaro: (a) teisingumo neigimą baudžiamuosiuose, civiliniuose ar administraciniuose procesuose; (b) esminį tinkamo proceso pažeidimą, įskaitant esminį skaidrumo pažeidimą teismuose ir administraciniuose procesuose; (c) akivaizdų savavališkumą; (d) tikslingą diskriminaciją akivaizdžiai neteisingais pagrindais, tokiais kaip lytis, rasė ar religiniai įsitikinimai; (e) piktnaudžiaujantį elgesį su investuotojais, tokį kaip prievarta, spaudimas ar priekabiavimas; arba (f) bet kokių tolesnių sąžiningo ir teisingo elgesio įsipareigojimo elementų pažeidimą, priimtą Šalių pagal šio straipsnio 3 dalį“. Panašios formuluotės yra įtvirtintos ir naujoje ES – Vietnamo investicijų apsaugos sutartyje¹⁷⁰. Europos Komisija teigė, kad šių nuostatų tikslas yra įtraukti „uždarą tekstą, kuris tiksliai apibrėžia elgesio standartą, nesuteikiant nepageidautinos diskrecijos Tribunolo nariams“¹⁷¹. M. Dolzer

¹⁶⁸ Yulia Levashova, *The Right of States to Regulate in International Investment Law: The Search for Balance Between Public Interest and Fair and Equitable Treatment* (Alphen aan den Rijn :Kluwer Law International, 2019): 51.

¹⁶⁹ ES ir Kanados išsamus ekonomikos ir prekybos susitarimas (2016), UNCTAD, žiūrėta 2025 kovo 3 d., <https://investmentpolicy.unctad.org/international-investment-agreements/treaty-files/3593/download>.

¹⁷⁰ EU–Vietnam Investment Protection Agreement (2019), UNCTAD, žiūrėta 2025 kovo 3 d., <https://investmentpolicy.unctad.org/international-investment-agreements/treaties/treaties-with-investment-provisions/5175/eu---viet-nam-fta-2019->.

¹⁷¹ European Commission, „Investment Provisions in the EU-Canada Free Trade Agreement (CETA)“ (Press Release, February 2016), žiūrėta 2025 spalio 18 d., [Investment Provisions in the EU-Canada free trade agreement \(CETA\)](https://ec.europa.eu/press/2016/02/02_16_02_01_en.htm), 2.

pozityviai vertiną tokį sutarčių pokytį ir nurodo, kad racionaliai valdomos FET subkategorijos bus tinkamos spręsti daugumą praktinių klausimų, su kuriais susiduria tribunolai. Kitaip tariant, sąžiningo ir teisingo elgesio interpretacijos ir taikymas bus subrendęs tiek, kad subjektyvios nuomonės, paremtos vien arbitrų sąžiningumo samprata, paprastai nebus nei būtinos, nei tinkamos¹⁷².

Teisėti lūkesčiai, pagrįsti reguliavimo stabilumu, taip pat buvo apriboti naujausių sutarčių nuostatomis. Pavyzdžiui, CETA 8.10(4) straipsnis nustato: „Taikdamas pirmiau nurodytą sąžiningo ir lygiavėčio režimo įsipareigojimą, Tribunolas gali atsižvelgti į tai, ar Šalis pateikė konkretų pareiškimą investuotojui, siekdama paskatinti saugomą investiciją, kuri sukūrė teisėtą lūkestį ir kuriuo remdamasis investuotojas nusprendė atlikti arba išlaikyti saugomą investiciją, tačiau šis lūkestis vėliau buvo Šalies sugriautas“.

Žodis „gali“ (taip pat ir sutarties versijoje vartojamas angl. „may“) pirmojoje CETA 8.10(4) straipsnio sakinio dalyje leidžia suprasti, kad pagal CETA tribunolui nėra privaloma atsižvelgti į teisėtus lūkesčius, sukurtus konkrečiais pareiškimais, sprendžiant dėl FET pažeidimo. Be to, teisėti lūkesčiai, pagrįsti reguliavimo stabilumu, nėra pripažįstami kaip teisėtų lūkesčių forma. Vietoje to, CETA pripažįsta tik tokius teisėtus lūkesčius, kurie kyla iš konkrečių pareiškimų, pateiktų investuotojams. Europos Parlamentas paaiškina, kad „teisėtų lūkesčių pažeidimas yra apribotas situacijomis, kai investicija buvo atlikta tik dėl valstybės duoto pažado, kuris vėliau nebuvo įvykdytas“.¹⁷³

Naujausios ES sudarytos sutartys yra pirmosios šiame pavyzdžių rinkinyje, kurios tiesiogiai mini investuotojo „teisėtus lūkesčius“. Tačiau teisėti lūkesčiai nėra įtraukti kaip savarankiškas elementas į šiose sutartyse numatytas sąžiningo ir teisingo elgesio nuostatas. Nei ES – Vietnamo investicijų apsaugos sutartyje, nei Išsamiame ekonomikos ir prekybos susitarime (CETA), nei pavyzdžiui, 2014 m. Kolumbijos – Prancūzijos BIT¹⁷⁴, teisėtų lūkesčių neįvykdymas sutartyje nėra laikomas savarankišku sąžiningo ir teisingo elgesio pažeidimu. Vietoj to, šiuose susitarimuose numatyta, kad tam tikri teisėti lūkesčiai, kylantys iš konkrečių valstybės suteiktų garantijų, gali būti vertinami nagrinėjant, ar buvo pažeistas kuris nors iš išvardytų sąžiningo ir teisingo elgesio

¹⁷² Rudolf Dolzer, „Fair and Equitable Treatment: Today's Contours“, *Santa Clara J. Int'l L. Rev.* 7, 27 (2014):33, <https://digitalcommons.law.scu.edu/scujil/vol12/iss1/2/>.

¹⁷³ European Commission, „Investment Provisions in the EU-Canada Free Trade Agreement (CETA)“, (Press Release, 2016), 2, žiūrėta 2025 m. kovo 31 d. [Investment Provisions in the EU-Canada free trade agreement \(CETA\)](https://investmentpolicy.unctad.org/international-investment-agreements/treaties/bilateral-investment-treaties/3488/colombia---france-bit-2014-).

¹⁷⁴ Agreement for the reciprocal promotion and protection of investments between Colombia and France (2014), UNCTAD, žiūrėta 2025 m. kovo 31 d., <https://investmentpolicy.unctad.org/international-investment-agreements/treaties/bilateral-investment-treaties/3488/colombia---france-bit-2014->.

įsipareigojimų elementų, pavyzdžiui CETA 8.10(4) straipsnį; ES – Singapūro investicijų apsaugos susitarimo 2.4(3) straipsnį¹⁷⁵.

Trečia, Pastaraisiais metais stebima tendencija, kad nuo įprastos pirmosios kartos dvišalių investicijų sutarčių, kuriose buvo numatyta sąžiningo ir teisingo elgesio nuostata, pereinama link tokių sutarčių, kurios ne tik riboja FET, bet ir visiškai jo atsisako – taip galimai siekdamas išvengti potencialaus teisinio reguliavimo sąstingio. Pavyzdžiui, Indijos ir Brazilijos investicijų susitarimuose vietoje FET įtvirtinami konkretūs įsipareigojimai, susiję su investicijų apsauga, tačiau paliekama platesnė reguliavimo laisvė priimančiajai valstybei.

2015 m. Australijos ir Kinijos laisvosios prekybos susitarime (ChAFTA)¹⁷⁶ kaip esminės investicijų apsaugos priemonės numatytos tik nacionalinio ir didžiausio palankumo nuostatos. 2016 m. Pietų Afrikos plėtros bendrijos investicijų protokolo pataisa¹⁷⁷ numato tik draudimą ekspropriacijai ir nacionalinį režimą kaip esmines apsaugos priemones. Pavyzdžiui, 2018 m. Brazilijos ir Gajanos dvišalės investicijų sutarties¹⁷⁸, 4(4) straipsnyje numatyta: „Dėl aiškumo, sąžiningo ir teisingo elgesio bei visiškos apsaugos ir saugumo standartai negali būti naudojami ar pateikiami kaip pagrindas bet kokiai ginčų sprendimo procedūrai, susijusiai su šios Sutarties taikymu ar aiškinimu.“ 2018 Brazilijos ir Surinamo dvišalės investicijų sutarties¹⁷⁹ 4(3) straipsnis numato: „Dėl aiškumo, sąžiningo ir teisingo elgesio bei visiškos apsaugos ir saugumo standartai nėra šios Sutarties dalis ir negali būti naudojami kaip aiškinimo standartai investicinių ginčų sprendimo procedūrose“.

Sutarčių praktika rodo, kad šalys, kurios neįtraukė į savo sutartis FET įsipareigojimo arba nuorodos į jį, tai padarė sąmoningai, kad išvengtų šio apsaugos standarto taikymo¹⁸⁰.

¹⁷⁵ OECD, „Fair and equitable treatment provisions in investment treaties A large-sample survey of treaty provisions“ (OECD Secretariat research note, 2023), 20.

¹⁷⁶ Free trade agreement between the government of Australia and the government of the People's Republic of China (2015), Article 8.5, Article 8.7, žiūrėta 2025 m. kovo 31 d., <https://www.dfat.gov.au/sites/default/files/chafta-agreement-text.pdf>.

¹⁷⁷ The South African Development Community Investment Protocol (2016) - Susitarimas, kuriuo iš dalies keičiamas Pietų Afrikos vystymosi bendrijos protokolo dėl finansų ir investicijų 1 priedas, Article 5, žiūrėta 2025 m. kovo 31 d., https://www.sadc.int/sites/default/files/2021-08/Agreement_Amending_Annex_1_-_Cooperation_on_investment_-_on_the_Protocol_on_Finance_Investment_-_English_-_2016.pdf.

¹⁷⁸ Cooperation and Investment Facilitation Agreement Between the Federative Republic of Brazil and The Co-operative Republic of Guyana (2018), UNCTAD, žiūrėta 2025 m. kovo 31 d., <https://investmentpolicy.unctad.org/international-investment-agreements/treaty-files/5763/download>.

¹⁷⁹ Cooperation and Facilitation Investment Agreement Between the Federative Republic of Brazil and The Republic of Suriname (2018), UNCTAD, žiūrėta 2025 m. kovo 31 d., <https://investmentpolicy.unctad.org/international-investment-agreements/treaty-files/5715/download>.

¹⁸⁰ United Nations Conference On Trade And Development, *Fair And Equitable Treatment* (New York; Geneva: United Nations, 2012), 20, <https://digitallibrary.un.org/record/721790?v=pdf>.

Ketvirta, į sutartis įtraukiami papildomi apribojimai ir paaiškinimai. Pavyzdžiui, 2015 Australijos ir Kinijos laisvosios prekybos susitarimo (FTA)¹⁸¹ 9.11 straipsnyje nurodoma: „Šalies priemonės, kurios yra nediskriminuojančios ir skirtos teisėtiems visuomenės gerovės tikslams, tokiems kaip visuomenės sveikata, sauga, aplinkos apsauga, viešoji moralė ar viešoji tvarka, negali būti ginčo pagal šį skyrių objektu“. Nors ši formuluotė tiesiogiai nemini sąžiningo ir teisingo elgesio standartų, ji apima bent dalį atvejų, kuriuose tribunolai yra pripažinę atsakomybę pagal šį standartą¹⁸².

2009 m. ASEAN – Kinijos investicijų susitarime¹⁸³ numatyta, kad „kitos šio susitarimo nuostatos ar atskiros tarptautinės sutarties pažeidimas savaime nereiškia, kad buvo pažeistas šis straipsnis (sąžiningo ir teisingo elgesio reikalavimas)“. Panaši taisyklė įtvirtinta, pavyzdžiui, 2021 m. Vengrijos – Jungtinių Arabų Emyratų BIT¹⁸⁴, 2019 m. Kanados – Čilės laisvosios prekybos sutartyje¹⁸⁵, 2015 m. Kinijos – Turkijos BIT¹⁸⁶ 2 straipsnyje nustatyta, kad „investuotojų investicijoms visada taikomas sąžiningas ir teisingas režimas pagal tarptautinės teisės principus“, tačiau 3 straipsnyje detalizuojama, kad sąžiningas ir teisingas režimas reikalauja, kad <...> nebūtų atsisakoma teisingai vykdyti teisinius procesus arba jiems būtų taikomos nevienodos sąlygos, akivaizdžiai diskriminacinės ar savavališkos priemonės.

2021 Vengrijos-Jungtinių Arabų Emyratų BIT¹⁸⁷ 2 straipsnio 6 dalyje papildomai numatyta, kad „Tai, kad priemonė pažeidžia nacionalinę teisę, savaime nereiškia šio straipsnio pažeidimo; tribunolas turi įvertinti, ar Susitariančioji Šalis veikė nesuderinamai su (2 straipsnio) 2 dalyje nustatytais įsipareigojimais (sąžiningo ir teisingo elgesio reikalavimas). Vadinas, šalys stengiasi sutartimi apriboti ir tribunolo diksreciją, kuris vertina, ar jų veiksmai atitinka sąžiningo ir teisingo elgesio įsipareigojimą, pagal aiškiai įvardintas sutartyje šio standarto subkategorijas: teisingumo neigimas arba trukdymas veiksmingai naudotis teise į teisingumą teisiniuose ir administraciniuose procesuose, arba akivaizdus savavališkumas, arba tikslinga diskriminacija dėl akivaizdžiai neteisėtu pagrindu, tokiu kaip lytis, rasė ar religiniai įsitikinimai, arba priekabiavimas, spaudimas, valdžios piktnaudžiavimas ar kitas panašus nesąžiningas elgesys.

¹⁸¹ Free Trade Agreement Between the Government of Australia and The Government of The People's Republic of China (2015), UNCTAD, žiūrėta 2025 m. kovo 31 d., <https://investmentpolicy.unctad.org/international-investment-agreements/treaty-files/3454/download>.

¹⁸² OECD, *supra note*, 172:7.

¹⁸³ ASEAN Comprehensive Investment Agreement, Article 7(3), Asean, žiūrėta 2025 m. kovo 31 d., <https://www.asean.org/wp-content/uploads/images/archive/22974.pdf>.

¹⁸⁴ Hungary - United Arab Emirates BIT (2021), Article 2(4), UNCTAD, žiūrėta 2025 m. kovo 31 d., <https://investmentpolicy.unctad.org/international-investment-agreements/treaty-files/6423/download>.

¹⁸⁵ Canada - Chile Free Trade Agreement (2019), Government of Canada

¹⁸⁶ China - Turkey BIT (2015), Article 2(2), 2(3), UNCTAD, žiūrėta 2025 m. kovo 31 d., <https://investmentpolicy.unctad.org/international-investment-agreements/treaty-files/6085/download>.

¹⁸⁷ *Supra note*, 184.

Svarbu pastebėti, kad naujos kartos sutartys aiškiai nurodo, kad FET standartas nedraudžia valstybėms keisti savo teisės aktų. Pavyzdžiui 2014 m. Prancūzijos – Kolumbijos BIT¹⁸⁸ numato: „Taip pat reikia suprasti, kad pareiga užtikrinti sąžiningą ir teisingą elgesį neapima stabilizacijos nuostatos ir nedraudžia keisti teisės aktų“. Panašiai Kanados – ES CETA teigia, kad „Šalys patvirtina savo teisę reguliuoti savo teritorijose siekiant teisėtų politikos tikslų“ ir paaiškina, kad „vien faktas, kad Šalis reguliuoja, įskaitant teisės aktų pakeitimus, kurie neigiamai paveikia investicijas ar prieštarauja investuotojo lūkesčiams, įskaitant pelno lūkesčius, nereiškia šio skyriaus (įskaitant FET) įsipareigojimo pažeidimo“¹⁸⁹.

Šios skirtingos FET įtraukimo strategijos atspindi augantį valstybių siekį užtikrinti didesnę reguliacinį nuspėjamumą ir apsaugoti savo teisę įgyvendinti viešojo intereso politiką, ypač klimato kaitos ir aplinkos apsaugos srityse. Tai gali lemti, kad arbitražo tribunolai, interpretuodami investicijų apsaugos normas, pripažins valstybių teisę reguliuoti klimato tikslais, taip sumažinant reguliavimo sąstingio riziką ir užtikrinant didesnę klimato politikos ir investicijų apsaugos suderinamumą.

3.2. Sutarčių aiškinimo kryptys

Kiekviena tarptautinės teisės šaka atliepia skirtingus šiuolaikinius iššūkius ir tikslus: aplinkos teisė atsirado kaip atsakas į didėjantį susirūpinimą dėl tarptautinės aplinkos būklės, prekybos ir investicijų teisė vystėsi kaip priemonės reguliuoti tarptautinius ekonominius santykius. Tokie pavyzdžiai kaip prekybos ir/ar investicijų teisės ir aplinkos teisės sankirta rodo, kad šios sritys remiasi skirtingais principais, kurie neretai veda skirtingomis kryptimis¹⁹⁰.

Problema, kurią pastebi teisės mokslininkai, yra ta, kad toks specializuotos teisės normų ir institucijų kūrimas dažnai vyksta izoliuotai – nesant tarpusavio koordinacijos su gretimomis sritimis bei ignoruojant bendruosius tarptautinės teisės principus ir praktiką. Tokios fragmentacijos pasekmės – taisyklių ar teisinių režimų tarpusavio konfliktai, nesuderinama institucinė praktika ir bendros tarptautinės teisės vizijos nykimas¹⁹¹. Norint sistemingai įvertinti ir valdyti šią normatyvinę įvairovę bei teisės fragmentacijos reiškinį, būtina remtis konceptualių pagrindų, kurį suteikia 1969

¹⁸⁸ Colombia - France BIT (2014), Artículo 4(1) b, UNCTAD, žiūrėta 2025 m. kovo 31 d., <https://investmentpolicy.unctad.org/international-investment-agreements/treaty-files/4771/download>.

¹⁸⁹ CETA, *supra note*, 173.

¹⁹⁰ Martti Koskenniemi, *supra note*, 149.

¹⁹¹ C. W. Jenks, „The conflict of law-making treaties“, *British Year Book of International Law* 30 (1953): 403. <https://heinonline-org.skaitykla.mruni.eu/HOL/Page?handle=hein.journals/byrint30&id=407&collection=journals&index=>.

m. Vienos konvencija dėl sutarčių teisės¹⁹². Konvencija siūlo bendras sutarčių aiškinimo taisykles ir principus, kurie leidžia užtikrinti nuoseklumą bei teisės sisteminę integraciją¹⁹³.

ICSID sprendimo anuliavimo komitetas patvirtino šių taisyklių taikymą investicijų sutartims: „(VCLT) Konvencijos nuostatos dėl sutarčių aiškinimo, įtvirtintos 31 ir 32 straipsniuose, nors ir buvo ginčytos jų priėmimo metu, tačiau tarptautinės bendruomenės, įskaitant Tarptautinį Teisingumo Teismą, buvo pripažintos kaip išreiškiančios ne tik sutartinius įsipareigojimus, bet ir paprotinę tarptautinę teisę“¹⁹⁴.

Empirinė Ole Fauchaldo atlikta ICSID sprendimų analizė¹⁹⁵, vis dėlto, rodo ką kita. Jo tyrimo duomenimis, 1999–2002 m. laikotarpiu Vienos konvencijos 31–33 straipsniais buvo remiamasi tik 21 proc. arbitražo sprendimų. Nors 2003–2006 m. šis procentas išaugo iki 47 proc. akivaizdu, kad tribunolai nėra vienareikšmiškai priėmę šio aiškinimo metodo, o kontraversiškų arbitražinių sprendimų analizė kelia abejones dėl investicijų sutarčių aiškinimo problemų egzistavimo¹⁹⁶. Priklausomai nuo aplinkybių tribunolai dažnai pasitelkia įvairius aiškinimo principus ir taisykles savo nuožiūra, o ne VCLT, kaip privalomą reikalavimą.

Investicinių ginčų tribunolai, įskaitant ICSID tribunolus, dažnai pasikliauja kitų tribunolų ankstesniais sprendimais, kai tik tai yra įmanoma. Galima teigti, kad jie netiesiogiai perima ankstesnių sprendimų aiškinimo procesą, kai remiasi jais savo sprendimuose¹⁹⁷. Nagrinėdami skirtingas bylas, kuriomis rėmėsi ieškovas ir atsakovas, kai kurie tribunolai laikėsi nuomonės, kad jos neatspindi konkuruojančių teisinių doktrinų, o „skirtumai tarp jų daugiausia kyla dėl skirtingų faktinių aplinkybių, todėl yra visiškai suprantami, o ne esminiai teisės principų atžvilgiu“¹⁹⁸. Siekdamas išvengti pasirinkimo tarp prieštaringų arbitražinių sprendimų, vienas tribunolas pareiškė: „ši byla gali būti išspręsta remiantis faktais, nepriklausomai nuo to, kaip interpretuojamas FET standartas ECT kontekste“¹⁹⁹. Tačiau teisinis pagrindas, leidžiantis nustatyti teisėtą ar neteisėtą veiksmą, yra neišvengiamas bet kuriame teisiniame procese, nepriklausomai nuo to, ar jis

¹⁹² Vienos konvencija dėl tarptautinių sutarčių teisės (VCLT), e-seimas, žiūrėta 2024 spalio 19 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.159769>.

¹⁹³ Martti Koskenniemi, „Fragmentation of international law: difficulties arising from the diversification and expansion of international law“, (report of the Study Group, International Law Commission, 2006), 12, <https://digitallibrary.un.org/record/574810?v=pdf>.

¹⁹⁴ Malaysian Historical Salvors, Sdn, Bhd v. Government of Malaysia, ICSID Case No. ARB/05/10, Decision on the Application for Annulment of 16 April 2009, para. 56.

¹⁹⁵ O. K. Fauchald, „The Legal Reasoning Of ICSID Tribunals – An Empirical Analysis“, European Journal of International Law 19,2(2008): 314, <https://academic.oup.com/ejil/article/19/2/301/407756>.

¹⁹⁶ Hai Yen Trinh, The Interpretation of Investment Treaties (Leiden: Brill | Nijhoff, 2014), 12, <https://research-ebSCO-com.skaitykla.mruni.eu/c/2ldytd/search/details/6po2onlgtb?db=e000xww>.

¹⁹⁷ Ibid., 131.

¹⁹⁸ Corn Products International, Inc. v. United Mexican States, ICSID Case No. ARB(AF)/04/1, Decision on Responsibility, 15 January 2008, para. 140.

¹⁹⁹ Plama Consortium Limited v. Bulgaria, ICSID Case No. ARB/03/24, Award of 27 August 2008, para. 175.

įvardijamas prieš nustatant faktines aplinkybes, ar po jų. Kitaip tariant, aiškinimas, susijęs su FET nuostata, tiesiogiai ar netiesiogiai yra būtinas, kad tribunolas galėtų priimti sprendimą dėl šios nuostatos taikymo²⁰⁰. Kaip pastebi knygos „The Interpretation of Investment Treaties“ autorius: „Faktų nustatymas priklauso nuo arbitrų kompetencijos ir patirties, o pastarieji yra subjektyviai parenkami ginčo šalių. Tuo tarpu teisės nustatymas yra grindžiamas taikomomis aiškinimo taisyklėmis, kurių arbitrams privalu laikytis nepriklausomai nuo jų asmeninio požiūrio, profesinės patirties ar išsilavinimo“²⁰¹.

Tribunolams ypač svarbios tokios materialinės apsaugos nuostatos kaip sąžiningo ir teisingo elgesio įsipareigojimas bei netiesioginės ekspropriacijos draudimas. Spręsdami šiuos klausimus, tribunolai privalo nustatyti tinkamus atskaitos taškus, pagal kuriuos vertinama, ar priimančiosios valstybės priemonės yra sąžiningos ir teisingos. Visoms sutarties nuostatomis būtina taikyti tarptautines sutarčių aiškinimo taisykles²⁰².

Tribunolai, spręsdami bylas dažniausiai rėmėsi 1969 m. Vienos konvencijos dėl sutarčių teisės (VCLT) 31 straipsnio nuostatomis, ypač jo 1 dalimi. Profesorius Scheueris yra teigęs, kad „tribunolai beveik visada pradeda nuo Vienos konvencijos dėl sutarčių teisės (VCLT) 31 straipsnio taikymo, kai aiškina sutartis“²⁰³. Šis teiginys leidžia manyti, kad, išskyrus kelias išimtis, tribunolai pripažįsta 31 straipsnio privalomąją galią ir teikia pirmenybę teksto įprastinei reikšmei.

Vienos konvencijos 31 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad „Sutartis aiškinama laikantis geros valios principų, atsižvelgiant į joje vartojamų sąvokų įprastinę reikšmę sutarties kontekste ir atsižvelgiant į sutarties objektą bei jos tikslą“. To paties straipsnio 2 dalyje įtvirtinta, kad „Aiškinant sutartį jos kontekstą, be jos teksto, preambulės ir priedų, sudaro: a) visi su ta sutartimi susiję susitarimai, sudaryti tarp visų tos sutarties šalių dėl jos sudarymo; b) visi dokumentai, kuriuos pasirašė viena ar kelios tos sutarties šalys dėl jos sudarymo ir kuriuos kitos tos sutarties šalys priėmė kaip su sutartimi susijusius dokumentus“. Vadovaujantis Vienos konvencijos 31 straipsnio 3 dalimi: „Be sutarties konteksto, dar atsižvelgiama į: a) visus vėlesnius susitarimus, tos sutarties šalių sudarytus dėl jos aiškinimo ar jos nuostatų taikymo; b) visą vėlesnę tos sutarties taikymo praktiką, <...>; c) visas šalių tarpusavio santykiams taikytinas atitinkamas tarptautinės teisės normas“. VCLT 31 straipsnio 4 dalyje nurodoma, kad „Atskirai sąvokai gali būti suteikta speciali reikšmė, jei yra

²⁰⁰ Plama Consortium Limited v. Bulgaria, ICSID Case No. ARB/03/24, Award of 27 August 2008, para. 176–178.

²⁰¹ Hai Yen Trinh, *supra note*, 196:12.

²⁰² Robert Jennings, Arthur Watts, *Oppenheim's International Law. Volume I: Peace* (London : Longman, 1996), 1267.

²⁰³ Christoph Schreuer, „Diversity And Harmonization Of Treaty Interpretation In Investment Arbitration“ iš Christoph Schreuer, *Treaty Interpretation and the Vienna Convention on the Law of Treaties: 30 Years on*, (Leiden; Boston: Brill | Nijhoff, 2010), 131.

nustatyta, kad to pageidauja sutarties šalys“. Vienos konvencijos 31 straipsnis sąmoningai suformuluotas kaip vientisa integruota aiškinimo taisyklė²⁰⁴.

Pavyzdžiui, Tribunolas, byloje *Tecmed*: teigė, jog supranta, kad (1995 Meksikos - Ispanijos BIT) 4(1) straipsnyje nustatyta sąžiningo ir teisingo elgesio įsipareigojimo taikymo apimtis, kyla iš autonomiško aiškinimo, atsižvelgiant į 4(1) straipsnio tekstą pagal jo įprastą reikšmę (kaip numatyta Vienos konvencijos 31(1) straipsnyje), arba remiantis tarptautine teise ir geros valios principu, kurio pagrindu turi būti vertinama pagal Susitarimą priimto įsipareigojimo apimtis ir su juo susiję veiksmų atitikimo aspektai“²⁰⁵, taip pat pabrėžė: „Jei minėtoji apimtis nebūtų buvusi šios nuostatos tikslas, 4(1) straipsnis būtų praradęs bet kokią semantinę turinį ar praktinę reikšmę, kas, be abejonės, prieštarautų Susitariančiųjų Šalių ketinimams pasirašant ir ratifikuojant Susitarimą“²⁰⁶.

Todėl, šioje byloje aktuali tarptautinės teisės norma – bendrasis geros valios principas tapo savarankiška aiškinimo priemone, galimai nulėmusia neaiškios sutarties FET sąvokos reikšmę. Tribunolas, remdamasis geros valios principu, ėmėsi liberalaus prasmės ieškojimo. Dvišalių investicijų sutarčių (BIT) kontekste tai dažnai lemia aiškinimą, kuris yra palankus investuotojams²⁰⁷. Nors geros valios principas paprastai laikomas atskiru paprotiniu principu, „geros valios“ reikalavimas yra neatsiejama Vienos konvencijos 31(1) straipsnio taisyklės dalis, derinama su kitomis aiškinimo priemonėmis²⁰⁸.

Atsižvelgiant į tai, kad byloje *Tecmed* netinkamai buvo taikytos tarptautinės sutarčių aiškinimo taisyklės, investuotojų teisėtų lūkesčių traktavimas, kaip FET turinys, buvo perteklinis, o tribunolų, kurie rėmėsi šiuo aiškinimu vėliau, sprendimai negali būti pateisinami ignoruojant sutarčių aiškinimo taisyklę²⁰⁹. Todėl galima teigti, kad Tribunolas neišnaudojo visų galimų aiškinimo priemonių, numatytų VCLT 31 str., kad nustatytų prasmę bendro pobūdžio ir neapibrėžtoje sutarties FET nuostatoje. Be to, jis nepateikė paaiškinimo, kodėl, pavyzdžiui, nebuvo nagrinėjamas parengiamasis darbas ir sutarties sudarymo aplinkybės – dvi papildomos aiškinimo priemonės, numatytos VCLT 32 straipsnyje. VCLT 32 straipsnis suteikia plačią diskreciją sprendimus

²⁰⁴ Robert Jennings, Arthur Watts, *Oppenheim's International Law. Volume I: Peace* (London : Longman, 1996): 1272–1275.

²⁰⁵ Técnicas Medioambientales Tecmed, S.A. v. The United Mexican States, ICSID Case No. ARB (AF)/00/2. Award of 29 May, 2003, para. 155-156.

²⁰⁶ *Ibid.*, 158.

²⁰⁷ Christoph Schreuer, „Diversity And Harmonization Of Treaty Interpretation In Investment Arbitration“ iš Malgosia Fitzmaurice, Olufemi Elias, Panos Merkouris *Treaty Interpretation and the Vienna Convention on the Law of Treaties: 30 Years*, (Leiden; Boston : Martinus Nijhoff Publishers, 2010), 129, <https://research-ebSCO-com.skaitykla.mruni.eu/c/2ldytd/search/details/epbp7f4wwr?db=e000xww> *Ibid.*, 131

²⁰⁸ Hai Yen Trinh, *supra note*, 196:45.

²⁰⁹ Hai Yen Trinh, *supra note*, 196:133.

priimantiems tribunolams ieškoti papildomų veiksmų, kurie galėtų padėti jiems pašalinti neaiškumus, likusius po to, kai buvo išnaudotos 31 straipsnio taikymo galimybės²¹⁰.

Byloje *Eco Oro prieš Kolumbiją*²¹¹ buvo nagrinėjamas FET pažeidimas pagal 2008 m. Laisvosios prekybos susitarimą tarp Kanados ir Kolumbijos (toliau – CCFTA)²¹². CCFTA 2201(3) straipsnyje įtvirtinta bendro pobūdžio aplinkosaugos išlyga: „Aštuntojo skyriaus (Investicijos) kontekste, <...> jokia šio susitarimo nuostata neturi būti aiškinama kaip kliūtis Šaliai priimti ar įgyvendinti būtinas priemones skirtas žmonių, gyvūnų ar augalų gyvybės ir sveikatos apsaugai. Šalys sutaria, kad į šias priemones įeina ir aplinkosaugos priemonės, kai jos būtinos minėtam tikslui pasiekti“²¹³. Aiškindamas šią sutarties išlygą tribunolas rėmėsi VCLT 31 str. 1 d. ir konstatavo, kad įprastinė FTA 2201(3) straipsnio reikšmė leidžia daryti išvadą, jog „išlyga neužkerta kelio pačioms aplinkosauginėms priemonėms (neapriboja valstybės teisės reguliuoti), tačiau ir nesuteikia valstybei imuniteto nuo atsakomybės, jei tokiomis priemonėmis pažeidžiamos investuotojo teisės“²¹⁴. Tribunolas pažymėjo, jog jei sutarties šalys būtų norėjusios visiškai eliminuoti atsakomybę (t. y., kad už aplinkosaugines priemones nereikėtų niekada mokėti kompensacijos), jos būtų tai aiškiai suformulavusios – pavyzdžiui, analogiškai kaip Straipsnio 811(2)(b) priede dėl ekspropriacijos, kuriame tiesiogiai numatyta, jog tam tikrų priemonių atveju investuotojas neturi teisės į kompensaciją²¹⁵. Kanada pateikė nedalyvaujančios šalies paaiškinimą²¹⁶ ir argumentavo, jog jei priemonė atitinka sutarties 2201(3) straipsnio sąlygas, tai „sutarties pažeidimo nėra, valstybė neatsako ir kompensacijos mokėti nereikia“. Kolumbija, kaip atsakovė, iš esmės pritarė Kanados pozicijai ir ragino tribunolą jai suteikti „reikšmingą svorį“ aiškinant sutartį.

Vis dėlto, tribunolas šia jungtine pozicija, kaip galimo VCLT 31(3)(a) „šalių susitarimo dėl aiškinimo“ ar 31(3)(b) „vėlesnės praktikos“ nesivadovavo ir vertindamas aplinkosaugos išlygą neatsižvelgė į sutarties šalių pateiktus išaiškinimus. Tribunolas gana lakoniškai nurodė negalintis sutikti su Kanados ir Kolumbijos aiškinimu, nes jis „prieštarauja įprastinei 2201(3) straipsnio reikšmei, aiškinamai visos sutarties, ypač Investicijų skyriaus, kontekste“²¹⁷. Pažymėtina, kad tribunolas detalčiau nepagrindė šio atmetimo: apsiribota nuoroda į sutarties tekstą ir kontekstą. Tai

²¹⁰ Hai Yen Trinh, *supra note*, 196:65.

²¹¹ Eco Oro Minerals Corp. v. Republic of Colombia, ICSID Case No. ARB/16/41, Decision on Jurisdiction, Liability and Directions on Quantum of 9 September 2021: para.759.

²¹² Canada-Colombia Free Trade Agreement (2008), žiūrėta 2024 m. spalio 18 d., <https://www.international.gc.ca/trade-commerce/trade-agreements-accords-commerciaux/agr-acc/colombia-colombie/fta-ale/08.aspx?lang=eng>.

²¹³ Canada-Colombia FTA, *supra note*, 212, Article 2201(3).

²¹⁴ Eco Oro, *supra note*, 211: para. 829.

²¹⁵ *Ibid.*

²¹⁶ Eco Oro Minerals Corp. v. Republic of Colombia, ICSID Case No. ARB/16/41, Canada's Non-Disputing Party Submission, 27 February, 2020, para. 16.

²¹⁷ Eco Oro, *supra note*, 211: para. 836.

leidžia spręsti, jog VCLT 31(3) elementai (šalių susitarimai ar praktika) tribunolo nuomone neturėjo viršenybės prieš pirminę teksto analizę.

Bilcon bylos atveju sprendime neminimi Vienos konvencijos 31 ir 32 straipsniai, tačiau iš esmės Tribunolas laikėsi 31 straipsnio struktūros interpretuodamas sutartį pagal tekstą, kontekstą ir sutarties tikslus, taip pat gausiai rėmėsi tiek klasikiniiais precedento pavyzdžiais (pvz., *Neer*), tiek šiuolaikinėmis NAFTA bylomis (*Waste Management*²¹⁸, *S.D. Myers*²¹⁹, *ADF Group*²²⁰, *Glamis Gold*²²¹), kad išplėtotų aiškinimą, jog tarptautinis minimalus standartas egzistuoja ir yra išsivystęs būtent ta kryptimi, kuri užtikrina didesnę investuotojų apsaugą. Šiuo aspektu svarbu paminėti, kad ICSID konvencijos 53(1) straipsnio dalis nustato, kad „Sprendimas yra privalomas šalims...“, o Konvencijos parengiamuosiuose dokumentuose nėra jokių nuorodų, kad *stare decisis* doktrina turėtų būti taikoma ICSID arbitraže²²². Nors precedento doktrina (*stare decisis*) formaliai netaikoma investicijų arbitraže, tribunolai praktikoje dažnai remiasi ankstesniais sprendimais, galimai siekdami autoriteto savo išvadoms pagrįsti.

Svarbus *Bilcon* bylos aspektas yra tai, kad bylos šalys sutiko, kad NAFTA Laisvosios prekybos komisijos 2001 m. išleistos aiškinamosios pastabos dėl NAFTA 1105 straipsnio yra privalomos. Tuo tarpu, Vienos konvencijos dėl sutarčių teisės 31 straipsnio 3 dalies a punktas įpareigoja aiškinant sutartį atsižvelgiant į „bet kokią vėlesnį šalių susitarimą dėl sutarties aiškinimo ar jos nuostatų taikymo“. Aiškinamosios pastabos priimtose pagal NAFTA 1131 straipsnį, NAFTA tribunolų yra aiškiai laikomos vėlesniu susitarimu pagal Vienos konvencijos 31 straipsnio 3 dalies a punktą²²³. Tačiau, pagal *Bilcon* Tribunolą NAFTA 1131(2) straipsnis numato *lex specialis*, kuri žengia toliau – joje nustatyta, kad Komisijos aiškinimas dėl bet kurios šio Susitarimo nuostatos yra privalomas šiam skyriui pagal ją sudarytam tribunolui. Pagal bendrą Vienos konvencijos aiškinimo taisyklę, NAFTA tribunolas privalėtų tik „atsižvelgti“ į vėlesnį susitarimą tarp šalių²²⁴. Toks Tribunolo pasirinktas sutarties FET nuostatos interpretacijos kelias, lėmė žymiai griežtesnį valstybės veiksmų vertimą, nei to reikalauja NAFTA 1105 straipsnis ir NAFTA Komisijos aiškinamosios pastabos.

²¹⁸ *Waste Management Inc. v. Mexico*, ICSID Case No. ARB(AF)/00/3, 30 April 2004, para. 98 ir 99.

²¹⁹ *S.D. Myers, Inc. v. Government of Canada*, UNCITRAL Arbitration Rules, Partial Award, 13 November 2000, para. 263, cited in Counter-Memorial, para. 321.

²²⁰ *ADF Group Inc. v. United States of America*, ICSID Case No. ARB(AF)/00/1, Award, 9 January 2003, para. 113.

²²¹ *Glamis Gold, Ltd. v. United States of America*, UNCITRAL Arbitration Rules, Award, 8 June 2009, para. 22.

²²² Christoph Schreuer, „Diversity And Harmonization Of Treaty Interpretation In Investment Arbitration“ iš *Treaty Interpretation and the Vienna Convention on the Law of Treaties: 30 Years*, Malgosia Fitzmaurice, Olufemi Elias, Panos Merkouris (Leiden; Boston : Martinus Nijhoff Publishers, 2010), 139,

<https://research-ebSCO-com.skaitykla.mruni.eu/c/2ldytd/search/details/epbp7f4wwr?db=e000xww>

²²³ *Methanex*, *supra note*, 129: Chapter B, para. 21.

²²⁴ *Bilcon*, *supra note*, 33: para. 430.

Plečiantis galimai taikytinų teisės normų apimčiai investiciniuose ginčiuose, didėja ir tribunolų diskrecija sprendžiant esminius konfliktus tarp investicinės ir neinvesticinės teisės. Tinkamas neinvesticinės teisės integravimo kelias galimas būtent per VCLK 31 straipsnio 3 dalies c punktą, pagal kurį aiškinant reikia atsižvelgti į „visas šalių tarpusavio santykiams taikytinas atitinkamas tarptautinės teisės normas“²²⁵. Apžvalgininkai šią nuostatą laiko „bendru sutarčių aiškinimo principu sisteminės integracijos tarptautinės teisės sistemoje“, turinčiu „tarptautinės teisės sistemos konstitucinės normos statusą. Tokiu vaidmeniu ji atlieka funkciją, panašią į universalų raktą dideliame pastate“²²⁶.

Harmoningas tarptautinės teisės aiškinimas yra pageidautinas siekiant išsaugoti tarptautinės teisės nuoseklumą ir vieningumą. Todėl galima teigti, kad taikant ir aiškinant investicijų teisę reikėtų atsižvelgti ir į neinvesticinės teisės normas. Kaip nurodyta Tarptautinės teisės komisijos ataskaitoje: „Daugumos tarptautinių tribunolų jurisdikcija yra apribota tam tikro pobūdžio ginčiais arba ginčiais, kylančiais pagal konkrečias sutartis. Tačiau ribota jurisdikcija nereiškia, kad yra apribota teisės, taikomos aiškinant ir taikant tas sutartis, apimtis“²²⁷.

Nors aplinkosaugos aspektas tiek *Bilcon*, tiek *Rockhopper* bylose buvo akivaizdus, tačiau Tribunolai nesirėmė VCLT 31 straipsnio 3 dalies c punktu, kuris būtų atvėręs galimybes sėkmingiau taikyti kitas specialiąsias tarptautinės teisės sritis, pavyzdžiui – aplinkos tarptautinę teisę.

Dauguma investicinių ginčų yra sprendžiami ICSID tribunuluose. Konvencija dėl investicinių ginčų tarp valstybių ir kitų valstybių piliečių sprendimo²²⁸ (toliau - ICSID konvencija) nustato investicinių ginčų sprendimo tvarką. ICSID konvencijos 42 straipsnio 1 dalis numato: „Tribunolas sprendžia ginčą remdamasis tokiomis teisės normomis, dėl kurių šalys yra susitarusios. Jei tokio susitarimo nėra, tribunolas taiko ginčo šalių Sutarties Valstybės teisę (įskaitant jos kolizines normas) ir tokias tarptautinės teisės normas, kurios gali būti taikomos.“

Jungtinių Tautų Tarptautinės Prekybos Teisės Komisijos arbitražo taisyklės²²⁹ (toliau - UNCITRAL arbitražo taisyklės), kurios taip pat dažnai taikomos pagal daugumą dvišalių investicijų susitarimų, 35 straipsnio 1 dalyje numato, kad „arbitražo tribunolas taiko teisę, kurią ginčo šalys paskyrė kaip taikytiną ginčo esmei“. Tokiu būdu UNCITRAL arbitražo taisyklės taip pat nukreipia į

²²⁵ Joost Pauwelyn, „The Role of Public International Law in the WTO: How far Can we Go?“, *American Journal of International Law* 95 (2001): 554-66.

²²⁶ Campbell MacLachlan, The Principle of Systematic Integration and Article 31(3)(c) of the Vienna Convention, 54 *International & Comparative Law Quarterly* 54 (2005): 279-320.

²²⁷ Martti Koskeniemi, *supra note*, 193:16.

²²⁸ Convention on the Settlement of Investment Disputes between States and the Nationals of Other States, Washington D.C., 18 March 1965, ICSID, žiūrėta 2025 kovo 25 d., <https://icsid.worldbank.org/rules-regulations/convention>.

²²⁹ United Nations Commission on International Trade Law, Arbitration rules (2010 m redakcija), žiūrėta 2025 kovo 25 d., <https://uncitral.un.org/sites/uncitral.un.org/files/media-documents/uncitral/en/arb-rules-revised-2010-e.pdf>.

investicijų sutarties nuostatas investiciniuose ginčuose, o tai savo ruožtu gali atverti galimybę taikyti ir tarptautinę viešąją teisę kaip taikytiną teisę.

Panašios nuostatos egzistuoja ir įvairių Prekybos rūmų arbitražo taisyklėse, kurios taip pat gali būti pasirinktos kaip arbitražo institucijos. Apibendrinant, ICSID konvencija ar kitos arbitražo taisyklės nenumato materialių teisės normų, kurios būtų taikomos ginčui spręsti. Šalys turi laisvę pasirinkti taikytiną materialiąją teisę, kuria vadovausis tribunolas.

Atsakovė valstybė tokiu atveju gali remtis ne tik savo nacionaline teise (jei ji buvo pasirinkta kaip taikytina), bet ir tarptautine neinvesticine teise – tiek tiesiogiai, tiek netiesiogiai per nacionalinę teisę. Be to, aiškinant sąžiningo ir teisingo elgesio (FET) įsipareigojimą, vertinimo atskaitos taškai gali apimti ir specialias tarptautinės teisės sritis. Pavyzdžiui, jei valstybė nusprendžia įvesti naftos gavybos ribojimą ir tuo apriboja investiciją, Paryžiaus susitarimas gali turėti įtakos sąžiningo ir teisingo elgesio aiškinimui.

Taigi, nėra jokių teisinių kliūčių tribunolams nagrinėti investicijų teisės ir kitų tarptautinės teisės sričių konfliktus pasitelkiant aiškinimo metodus, tokius kaip interesų derinimas (balansavimo testas) ir proporcingumo principas, naudojant neinvesticinės teisės normas per VCLT 31 straipsnio 3 dalies (c) punktą²³⁰.

Taikant siūlomus aiškinimo metodus, visų pirma būtina vadovautis ir išnaudoti Vienos konvencijos numatytas aiškinimo priemones. Reikėtų išsamiai išnagrinėti frazės „sąžiningas ir teisingas elgesys“ kontekstą, peržiūrint kitas sutarties nuostatas, preambulę bei atitinkamas tarptautinės teisės taisykles. Negalima daryti prielaidos, kad sutarties tikslas ir paskirtis apsiriboja vien tik užsienio investicijų apsauga ir skatinimu. Kaip papildoma aiškinimo priemonė, galima remtis sutarties sudarymo aplinkybėmis, kaip tai numato Vienos konvencijos 32 straipsnis, kurios padėtų nustatyti šios frazės turinį.

Kai FET įsipareigojimas sutartyje yra aiškiai prilyginamas tarptautiniam minimaliam elgesio įsipareigojimui, kai VCLT sutarties aiškinimo taisyklės yra netaikytinos, jo egzistavimas ir turinys nustatomas remiantis Tarptautinio Teisingumo Teismo (ICJ) Statuto 38(1)(b) straipsnyje pateikiama paprotinės tarptautinės teisės definicija²³¹. Tam reikalingi įrodymai dėl abiejų elementų: valstybės praktikos ir *opinio juris* (t. y. valstybių įsitikinimo, kad tam tikra praktika yra teisiškai privaloma).²³²

²³⁰ Anne Van Aaken, „Fragmentation of International Law: The Case of International Investment Protection“ (Working Paper No. 2008-1, University of St. Gallen, 2008), 16.

²³¹ Hai Yen Trinh, *supra note*, 196:133.

²³² Continental Shelf (Libyan Arab Jarnahiriya/Malta) (Judgment), ICJ Reports 1985, para. 27. The ICJ stated that “[i]t is of course axiomatic that the material of customary international law is to be looked for primarily in the actual practice and opinion juris of States.”

Siekiant išspręsti esamas aiškinimo metodologijos problemas, visų pirma turėtų būti visiškai pripažintos ir taikomos paprotinės tarptautinės teisės sutarčių aiškinimo taisyklės, kaip jos yra kodifikuotos Vienos konvencijos 31 ir 32 straipsniuose. Galima teigti, kad bendroji aiškinimo taisyklė, numatyta Vienos konvencijos 31 straipsnyje, yra pakankama siekiant nustatyti sutarties termino reikšmę. Kaip yra nurodęs tribunolas: „Atsižvelgiant į aiškų Sutarties tekstą ir jos tikslą bei paskirtį, net nereikia griebtis papildomų aiškinimo priemonių, tokių kaip parengiamieji dokumentai – toks žingsnis būtų reikalingas tik tuo atveju, jei aiškinimo elementų pagal 31 straipsnio taisyklę nepakaktų.“²³³ „Saugiau remtis visomis prieinamomis medžiagomis, kurios atrodo svarbios, reikšmingos ir tuo pačiu patikimai leidžiančios suprasti Sutarties žodžių prasmę bei šalių ketinimus“²³⁴.

Neinvesticinės teisės integravimas (pvz., aplinkosaugos, žmogaus teisių, darbo teisės normų) į investicinių sutarčių aiškinimą galimas ir būtinas. Tai užtikrina sisteminių požiūrį ir leidžia tribunolams taikyti proporcingumo bei interesų derinimo principus – ypač kai susiduriama su valstybės teise reguliuoti ir investuotojo apsaugos balansu.

Nepaisant sudėtingo sutarčių ir paprotinės teisės santykio investicijų teisėje, glaustos Vienos konvencijos (VCLT) taisyklės vis dar suteikia aiškiausią ir efektyviausią pagrindą spręsti aiškinimo klausimus. Nors VCLT suteikia aiškintojui nemažą lankstumą, ji taip pat nustato tam tikrus struktūrinius apribojimus, kurių ribose turi būti atliekamas šis kūrybiškas aiškinimo procesas²³⁵.

Siekiant aiškinimo nuoseklumo, valstybių suvereniteto paisymo ir teisinių lūkesčių užtikrinimo, būtina, kad arbitražo tribunolai vadovautųsi visais VCLT numatytais aiškinimo metodais, išvengtų selektyvaus precedento taikymo ir įtvirtintų bendros tarptautinės teisės sistemos principus.

²³³ *Enron Corporation and Ponderosa Assets, L.P. v. Argentine Republic*, ICSID Case No. ARB/01/3, para. 32. ; Mobil, *supra* note, 54: para. 229.

²³⁴ *HICEE v. Slovak Republic*, Partial Award, 23 May 2011, para. 121.

²³⁵ Chester Brown, Kate Miles, *Evolution in investment treaty law and arbitration*, (Cambridge: Cambridge University Press, 2011), 69-70.

IŠVADOS

1. Investicinių ginčų tribunolai sąžiningo ir teisingo elgesio įsipareigojimą aplinkosaugos kontekste taiko nevienodai – kai kuriose bylose jis interpretuojamas itin plačiai, prioritetą suteikiant investuotojų teisėtiems lūkesčiams, kaip tai matyti *Bilcon* byloje, net jei tai riboja valstybės galimybes įgyvendinti aplinkosaugos politiką. Tuo tarpu kitose bylose, pavyzdžiui, *Rockhopper* FET įsipareigojimas išsamiai neanalizuojamas, o sprendimas grindžiamas tik kompensacijos klausimu. Tokia praktika atskleidžia tribunolų jurisprudencijos nenuoseklumą ir fragmentiškumą bei polinkį vadovautis siauru investicijų apsaugos nuostatų aiškinimu, dažnai neatsižvelgiant į kitus tarptautinius valstybės įsipareigojimus, įskaitant klimato kaitos mažinimo tikslus. Tai kuria teisinio neapibrėžtumo riziką ir gali silpninti valstybės pastangas formuoti ir įgyvendinti veiksmingą klimato politiką.

2. Reguliavimo sąstingio rizika yra pagrįsta ir aktuali. Tribunolų sprendimuose dominuojantis investuotojų teisėtų lūkesčių gynimas, taip pat bylinėjimosi išlaidos bei teisinis neapibrėžtumas gali lemti tai, kad valstybės dels arba atsisakys priimti reikalingas, tačiau investuotojams potencialiai nepalankias aplinkosaugos ar klimato priemones. Ypač pažeidžiamos yra mažesnės ar besivystančios valstybės, kurios vengia rizikos susidurti su brangiais investiciniais ginčais.

3. Valstybės, remgdamos naujas investicijų sutartis rodo pastangas aiškiau apibrėžti sąžiningo ir teisingo elgesio įsipareigojimą bei įtvirtinti valstybių teisę reguliuoti viešojo intereso labui, įskaitant klimato kaitos tikslus. Viena svarbiausių reformos krypčių – aiškus balansavimas tarp investuotojų apsaugos ir reguliacinio suvereniteto. Tačiau praktinis šių nuostatų poveikis priklauso nuo tribunolų aiškinimo nuoseklumo ir gebėjimo taikyti Vienos konvencijos dėl sutarčių teisės principus. Kol kas reformų poveikis teismų praktikai dar nėra aiškiai išreikštas, o jurisprudencijoje išlieka tendencija labiau akcentuoti investuotojų apsaugą. Aiškinimas viešosios teisės srityje reikalauja sisteminio ir konceptualaus požiūrio, leidžiančio tikslinti svarbių sąvokų prasmę nuolat kintančiame tarptautinės teisės kontekste. Todėl investicinių sutarčių arbitrai turi ne tik laikytis formalių aiškinimo principų, bet ir suvokti savo sprendimų pasekmes valstybių politikai bei siekti prisidėti prie nuoseklios ir patikimos investicijų teisės jurisprudencijos formavimo.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

Tarptautinės sutartys:

- 1) Agreement Establishing the ASEAN–Australia–New Zealand Free Trade Area (2009). Žiūrėta 2024 spalio 18 d. <https://www.asean.org/wp-content/uploads/2021/09/22260.pdf>.
- 2) Agreement for the reciprocal promotion and protection of investments between Colombia and France (2014). UNCTAD. Žiūrėta 2025 m. kovo 31 d. <https://investmentpolicy.unctad.org/international-investment-agreements/treaties/bilateral-investment-treaties/3488/colombia---france-bit-2014->.
- 3) Canada - Chile Free Trade Agreement (2019). Government of Canada.
- 4) Canada-Colombia Free Trade Agreement (2008). Žiūrėta 2024 m. spalio 18 d. <https://www.international.gc.ca/trade-commerce/trade-agreements-accords-commerciaux/agr-acc/colombia-colombie/fta-ale/08.aspx?lang=eng>.
- 5) China - Turkey BIT (2015), Article 2(2), 2(3). UNCTAD. Žiūrėta 2025 m. kovo 31 d. <https://investmentpolicy.unctad.org/international-investment-agreements/treaty-files/6085/download>.
- 6) Colombia - France BIT (2014). UNCTAD. Žiūrėta 2025 m. kovo 31 d. <https://investmentpolicy.unctad.org/international-investment-agreements/treaty-files/4771/download>.
- 7) Comprehensive and Progressive Agreement for Trans-Pacific Partnership (CPTPP) (2018). New Zealand foreign affairs and trade. Žiūrėta 2025 m. kovo 31 d. <https://www.mfat.govt.nz/en/trade/free-trade-agreements/free-trade-agreements-in-force/cptpp/comprehensive-and-progressive-agreement-for-trans-pacific-partnership-text-and-resources>.
- 8) Cooperation and Investment Facilitation Agreement Between the Federative Republic of Brazil and The Co-operative Republic of Guyana (2018). UNCTAD. Žiūrėta 2025 kovo 31 d. <https://investmentpolicy.unctad.org/international-investment-agreements/treaty-files/5763/download>.
- 9) Cooperation and Facilitation Investment Agreement Between the Federative Republic of Brazil and The Republic of Suriname (2018). UNCTAD. Žiūrėta 2025 m. kovo 31 d. <https://investmentpolicy.unctad.org/international-investment-agreements/treaty-files/5715/download>.
- 10) ES ir Kanados išsamus ekonomikos ir prekybos susitarimas (CETA) (2016). UNCTAD. Žiūrėta 2025 kovo 3 d. <https://investmentpolicy.unctad.org/international-investment-agreements/treaty-files/3593/download>.
- 11) EU–Vietnam Investment Protection Agreement (2019). UNCTAD. Žiūrėta 2025 kovo 3 d. <https://investmentpolicy.unctad.org/international-investment-agreements/treaties/treaties-with-investment-provisions/5175/eu---viet-nam-fta-2019->.
- 12) Free trade agreement between the government of Australia and the government of the People's Republic of China (2015). Žiūrėta 2025 m. kovo 31 d. <https://www.dfat.gov.au/sites/default/files/chafta-agreement-text.pdf>.
- 13) Hungary - United Arab Emirates BIT (2021). UNCTAD. Žiūrėta 2025 m. kovo 31 d. <https://investmentpolicy.unctad.org/international-investment-agreements/treaty-files/6423/download>.
- 14) North American Free Trade Agreement (NAFTA) (1992). Žiūrėta 2025 m. kovo 17 d. <https://edit.wti.org/document/show/c2ba3603-add2-45b6-b339-634513583561>.
- 15) Mexico - Spain BIT (1995).
- 16) Mexico - Spain BIT (2006).

- 17) South African Development Community Investment Protocol (2016). Žiūrėta 2025 m. kovo 31 d.,
https://www.sadc.int/sites/default/files/2021-08/Agreement_Amending_Annex_1_-_Cooperation_on_investment_-_on_the_Protocol_on_Finance_Investment_-_English_-_2016.pdf.

18) Ukraine - United States of America BIT (1994).

Teisės aktai:

- 19) Canada Foreign Investment Promotion and Protection Agreement Model (2021). Žiūrėta 2025 kovo 31 d. https://www.international.gc.ca/trade-commerce/trade-agreements-accords-commerciaux/agr-acc/fipa-apie/2021_model_fipa-2021_modele_apie.aspx?lang=eng.
- 20) Convention on the Settlement of Investment Disputes between States and the Nationals of Other States, Washington D.C., 18 March 1965, ICSID. Žiūrėta 2025 kovo 25 d. <https://icsid.worldbank.org/rules-regulations/convention>.
- 21) Energetikos chartijos sutartis. E-Seimas. Žiūrėta 2024 spalio 14 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.60297?positionInSearchResults=8&searchModelUID=8bb8170c-358a-4378-b61c-b942844be860>.
- 22) ES ir Kanados išsamus ekonomikos ir prekybos susitarimas (2016). UNCTAD. Žiūrėta 2025 kovo 3 d. <https://investmentpolicy.unctad.org/international-investment-agreements/treaty-files/3593/download>.
- 23) EU–Vietnam Investment Protection Agreement (2019). UNCTAD. Žiūrėta 2025 kovo 3 d. <https://investmentpolicy.unctad.org/international-investment-agreements/treaties/treaties-with-investment-provisions/5175/eu---viet-nam-fta-2019->.
- 24) National Assembly Bill 18 „An Act to limit oil and gas activities“. Žiūrėta 2024 sausio 3 d., <https://www.canlii.org/en/qc/laws/astat/sq-2011-c-13/latest/sq-2011-c-13.html>.
- 25) Netherlands model Investment Agreement (2019). UNCTAD. Žiūrėta 2024 spalio 19 d. <https://investmentpolicy.unctad.org/international-investment-agreements/treaty-files/5832/download>.
- 26) Paryžiaus susitarimas. E-Seimas. Žiūrėta 2025 balandžio 23 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/97065192c1f911e682539852a4b72dd4>.
- 27) Vienos konvencija dėl tarptautinių sutarčių teisės. E-seimas.lrs. Žiūrėta 2024 spalio 19 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.159769>.
- 28) United Nations Commission on International Trade Law, Arbitration rules (2010 m redakcija). Žiūrėta 2025 kovo 25 d. <https://uncitral.un.org/sites/uncitral.un.org/files/media-documents/uncitral/en/arb-rules-revised-2010-e.pdf>.
- 29) U.S. Model Bilateral Investment Treaty (2012). Žiūrėta 2024 spalio 18 d. <https://investmentpolicy.unctad.org/international-investment-agreements>

Tarptautinio teisingumo teismo praktika:

- 30) Continental Shelf (Libyan Arab Jarnahiriya/Malta) (Judgment), ICJ, 1985.

Arbitražo praktika:

- 31) Clayton and Bilcon of Delaware Inc. v. Government of Canada, PCA Case No. 2009-04, Award on Jurisdiction and Liability of 17 March, 2015.
- 32) CMS Gas Transmission Company v The Republic of Argentina ICSID Case No. ARB/01/8.
- 33) Corn Products International, Inc. v. United Mexican States, ICSID Case No. ARB(AF)/04/1, Decision on Responsibility of 15 January 2008.
- 34) Eco Oro Minerals Corp. v. Republic of Colombia, ICSID Case No. ARB/16/41, Decision on Jurisdiction, Liability and Directions on Quantum of 9 September, 2021.
- 35) Electrabel v. Hungary, ICSID Case No. ARB/07/19, Decision on Jurisdiction, Applicable Law and Liability of 30 November, 2012.
- 36) Enron Corporation and Ponderosa Assets, L.P. v. Argentine Republic, ICSID Case No. ARB/01/3.

- 37) Glamis Gold, Ltd. v. The United States of America, UNCITRAL, Award of 8 June 2009.
- 38) Gold Reserve Inc. v. Bolivarian Republic of Venezuela, ICSID Case No. ARB(AF)/09/1, Award of 22 September 2014.
- 39) HICEE v. Slovak Republic, Partial Award, 23 May 2011
- 40) L. F. H. Neer and Pauline Neer (U.S.A.) v. United Mexican States, General Claims Commission, 1926.
- 41) Lone Pine Resources Inc. v. Canada, ICSID Case No. UNCT/15/2, Award of 21 November, 2022.
- 42) Malaysian Historical Salvors, Sdn, Bhd v. Government of Malaysia, ICSID Case No. ARB/05/10, Decision on the Application for Annulment of 16 April 2009.
- 43) Metalclad Corporation v. The United Mexican States, ICSID Case No. ARB(AF)/97/1, Award of 30 August 2000.
- 44) Methanex Corporation v. United States of America, UNCITRAL, Final Award of the Tribunal on Jurisdiction and Merits, 3 August 2005.
- 45) Mondev International Ltd. v United States of America ICSID Case No. ARB(AF)/99/2.
- 46) MTD V. Chile MTD Equity Sdn. Bhd. And MTD Chile S.A. V. Chile ICSID Case No. ARB/01/7, Award of 25 May 2004.
- 47) Plama Consortium Limited v. Bulgaria, ICSID Case No. ARB/03/24, Award of 27 August 2008.
- 48) Pope & Talbot Inc. v. The Government of Canada, UNCITRAL, Award on the Merits of Phase 2, 10 April 2001.
- 49) Rockhopper Exploration Plc, Rockhopper Italia S.p.A. and Rockhopper Mediterranean Ltd v. Italian Republic, ICSID Case No. ARB/17/14, Award of 23 August, 2022.
- 50) Saluka Investments B.V. v. The Czech Republic, UNCITRAL Partial Award of 17 March, 2006.
- 51) Siemens AG v The Argentine Republic ICSID Case No. ARB/02/8.
- 52) Técnicas Medioambientales Tecmed, S.A. v. The United Mexican States, ICSID Case No. ARB (AF)/00/2, Award of 29 May, 2003.
- 53) Waste Management Inc. v. Mexico, ICSID Case No. ARB(AF)00/3, 30 April 2004.

Specialioji literatūra:

- 54) **Abudu, Saheed.** „SJD *A review of the limitation of legitimate expectation principle in FET Claims in energy regulatory disputes: Can a balance be achieved?*“. *World Journal of Advanced Research and Reviews* 24,02(2024): 644–654.
- 55) **Aksen, Gerald , Bockstiegel, Karl-Heinz, Mustill, Michael J., Patocchi Paolo Michele ir Whitesell Anne Marie.** *Global Reflections on International Law, Commerce and Dispute Resolution, Liber Amicorum in Honour of Robert Briner*. Paris : ICC Pub., 2005.
- 56) **Barrera, Enrique Boone.** „*The Case for Removing the Fair and Equitable Treatment Standard from NAFTA*“. CIGI Papers No. 128. Žiūrėta 2024 m. lapkričio 18 d. https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3012347 .
- 57) **Brown, Chester, Miles, Kate.** *Evolution in investment treaty law and arbitration*. Cambridge: Cambridge University Press, 2011.
- 58) **Butler, Nicolette, Subedi, Surya P. ir Tienhaara Kyla.** „The Expropriation of Environmental Governance: Protecting Foreign Investors at the Expense of Public Policy“. *The Journal of World Energy Law & Business* 4, 2 (2011): 201-203, <https://doi.org/10.1093/jwelb/jwr010>.
- 59) **Daujotas, Rimantas.** *Tarptautinė investicijų teisė ir arbitražas*. Vilnius: Eugrimas, 2015.
- 60) **Dolzer, Rudolf.** „ConocoPhillips v Venezuela and Gold Reserve v Venezuela: *Expropriation: A New Focus on Old Issues*“. *ICSID Review - Foreign Investment Law Journal* 30, 2 (2015): 378-383.

- 61) **Dolzer, Rudolf.** „Fair and Equitable Treatment: A Key Standard in Investment Treaties“. *The International Lawyer*, 39, 1 (2018): 87-106.
- 62) **Dolzer, Rudolf.** „Fair and Equitable Treatment: Today's Contours“. *Santa Clara J. Int'l L. aw* 7, 27 (2014):10-33.
- 63) **Dolzer, Rudolf ir Schreuer C.** *Principles of International Investment Law*. JAV: Oxford University Press, 2008.
- 64) **Douglas, Zachary.** „The hybrid foundations of investment treaty arbitration“, *British Yearbook of International Law* 74.1 (2004): 151-289.
- 65) **Dumbery, Patrick.** „The Prohibition against Arbitrary Conduct and the Fair and Equitable Treatment Standard under NAFTA Article 1105“. *The Journal of World Investment & Trade* 15(2014):117-151.
- 66) **Dupuy P-M., Francioni F. ir Petersmann E.U.** *Human rights in international investment law and arbitration*. Niujorkas: Oxford University Press Inc., 2009.
- 67) **Fauchald, O.K.** „The Legal Reasoning Of ICSID Tribunals – An Empirical Analysis“. *European Journal of International Law* 19,2(2008): 301–364.
- 68) **Franck, Susan D.** „Empirically Evaluating Claims About Investment Treaty Arbitration. *North Carolina Law Review* 1, 86 (2007).
- 69) **Giroud, A., Bonilla-Feret, S.** „World Investment Report 2024: Investment facilitation and digital government“. *J Int Bus Policy* 8, (2025):120–124. <https://doi.org/10.1057/s42214-024-00208-0>.
- 70) **Gross S.** „Inordinate Chill: BITS, Non-NAFTA MITS, and Host-state Regulatory Freedom: An Indonesian Case Study“. *Michigan Journal of International Law spring (2003)*. Žiūrėta 2025 m. kovo 31 d., https://www.researchgate.net/publication/259934113_Inordinate_Chill_BITS_Non-NAFTA_MITS_and_Host-State_Regulatory_Freedom_-_An_Indonesian_Case_Study .
- 71) **Islam, Rumana.** *The Fair and Equitable Treatment (FET) Standard in International Investment Arbitration: Developing Countries in Context*. London: Springer, 2018.
- 72) **Jennings, Robert, Watts, Arthur.** *Oppenheim's International Law. Volume I: Peace*. London: Longman, 1996.
- 73) **Jenks, C. W.** „The conflict of law-making treaties“. *British Year Book of International Law* 30 (1953): 401-453.
- 74) **Johnson, Lise, Sachs, Lisa, Güven, Brooke ir Coleman, Jesse.** „Clearing the Path: Withdrawal of Consent and Termination as Next Steps For Reforming International Investment Law“. Columbia Center on Sustainable Investment. Žiūrėta 2024 m. spalio 17 d. <https://ccsi.columbia.edu/content/clearing-path-withdrawal-consent-and-termination-next-steps-reforming-international-0> .
- 75) **Koskenniemi, Martti.** „Fragmentation of International Law: Difficulties arising from the Diversification and Expansion of International Law“. Studijos ataskaita, International Law Commission, A/CN.4/L.682, 2006.
- 76) **Lalani, Shaheza ir Polanco, Rodrigo.** *The Role Of The State In Investor State Arbitration*. Martinus Nijhoff, 2015.
- 77) **Laird, Ian A., Sabahi, Borzu ir kiti.** „Investment Treaty Arbitration and International Law“. Niujorkas: JurisNet, 2014.
- 78) **Lim, C. L.** *Alternative Visions of the International Law on Foreign Investment: Essays in Honour of Muthucumaraswamy Sornarajah*. Niujorkas: Cambridge University Press. 2016.
- 79) **Magnusson A. ir Ipp A.** *Investment. Arbitration and Climate Change*. The Netherlands: Kluwer Law international B.W, 2024.
- 80) **Mann F.A.** „British Treaties for the Formation and Protection of Investment“. *British Yearbook of International Law* 24, 244 (1981): 241–254.

- 81) **Mazzotti, Paolo.** „Rockhopper v. Italy and the Tension between ISDS and Climate Policy“. Völkerrechtsblog, žiūrėta 2025 m. kovo 28 d. [Rockhopper v. Italy and the Tension between ISDS and Climate Policy - Völkerrechtsblog](#).
- 82) **McGlade C., Ekins P.** „The geographical distribution of fossil fuels unused when limiting global warming to 2 °C“. *Nature* 517,(2015):187–190.
- 83) **NAFTA Free Trade Commission.** „North American Free Trade Agreement Notes of Interpretation of Certain Chapter 11 Provisions“, (2001). Žiūrėta 2025 m. kovo 17 d. http://www.sice.oas.org/tpd/nafta/Commission/CH11understanding_e.asp.
- 84) **Neumayer E.** „Do countries fail to raise environmental standards? An evaluation of policy options addressing "regulatory chill". *International journal of sustainable development* 4, 3(2001): 231-244.
- 85) **Neumayer E.** *Greening Trade and Investment* (London: Routledge, 2001). OECD. „Fair and Equitable Treatment Standard in International Investment Law“. *OECD Working Papers on International Investment*, 03(2004).
- 86) **Radi, Yannick.** „The fair and equitable treatment standard“. *LouvainX: International Investment Law*. Žiūrėta 2024 m. lapkričio 3 d. <https://www.edx.org/course/international-investment-law-louvainx-louv20x>.
- 87) **Radi, Yannick.** „The „Human Nature“ of International Investment Law“. *Transnational Dispute Management* 10,1 (2013):1-27. Žiūrėta 2025 m. vasario 18 d. https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2278857#:~:text=Instead%20of%20conceiving%20of%20IIL%20and%20human%20rights,regime%2C%20it%20unravels%20the%20%E2%80%99human%20nature%E2%80%99%20of%20IIL.
- 88) **Rovine, Arthur W.** *Contemporary Issues in International Arbitration and Mediation: The Fordham Papers*. Leiden; Boston: Brill Nijhoff, 2015. <https://brill.com/edcollbook/title/20137>.
- 89) **Sands, Anna.** „Regulatory Chill and Domestic Law: Mining in the Santurbán Páramo“, *World Trade Review* 22 (2023): 55–72.
- 90) **Schreuer, Christoph.** „Diversity And Harmonization Of Treaty Interpretation In Investment Arbitration“. Iš *Treaty Interpretation and the Vienna Convention on the Law of Treaties: 30 Years*, Malgosia Fitzmaurice, Olufemi Elias, Panos Merkouris, 129–151. Leiden; Boston: Martinus Nijhoff Publishers, 2010. <https://research-ebSCO-com.skaitykla.mruni.eu/c/2ldytd/search/details/epbp7f4wwr?db=e000xww>.
- 91) **Shekar, S.** „Regulatory chill: taking right to regulate for a spin“. Tyrimo ataskaita, Centre for WTO studies, 2016. [https://wtocentre.iift.ac.in/workingpaper/'REGULATORY%20CHILL%E2%80%99%20TAKING%20RIGHT%20TO%20REGULATE%20FOR%20A%20SPIN%20\(September%202016\).pdf](https://wtocentre.iift.ac.in/workingpaper/'REGULATORY%20CHILL%E2%80%99%20TAKING%20RIGHT%20TO%20REGULATE%20FOR%20A%20SPIN%20(September%202016).pdf)
- 92) **Schill, Stephan W.** „Deference in Investment Treaty Arbitration: S.: Re-conceptualizing the Standard of Review“. *Journal of International Dispute Settlement* 3,3 (2012):577-607. Schill, Stephan. *International Investment Law and Comparative Public Law*. Oxford: Oxford University Press, 2010.
- 93) **Schill, Stephan W.** „Fair and Equitable Treatment under Investment Treaties as an Embodiment of the Rule of Law“. *IILJ Working Paper* 6 (2006). <https://www.iilj.org/publications/fair-and-equitable-treatment-under-investment-treaties-as-an-embodiment-of-the-rule-of-law/>.
- 94) **Schill, Stephan W.** „Ioana Tudor. The Fair and Equitable Treatment Standard in the International Law of Foreign Investment (Book review)“. *EJIL* 20 (2009): 229 – 239. <https://academic.oup.com/ejil/article/20/1/236/444778>
- 95) **Sornarajah, M.** *The International Law on Foreign Investment*. New York: Cambridge University Press, 1994.

96) **Tienhaara, K.** „Regulatory Chill in a Warming World: The Threat to Climate Policy Posed by Investor-State Dispute Settlement“. *Transnational Environmental Law*, 7,2 (2018): 229 – 250.

97) **Trinh Hai Yen.** *The Interpretation of Investment Treaties*. Leiden: Brill | Nijhoff, 2014.
<https://research-ebsco-com.skaitykla.mruni.eu/c/2ldytd/search/details/6po2onlgtb?db=e000xww>.

98) **Tudor, Ioana.** *The Fair and Equitable Treatment Standard in the International Law of Foreign Investment* Oxford. New York: Oxford University Press, 2008.
<https://academic.oup.com/book/10604>.

99) **United Nations Conference On Trade And Development.** *Fair And Equitable Treatment*. New York; Geneva: United Nations, 2012.
<https://digitallibrary.un.org/record/721790?v=pdf>.

100) **United Nations.** „World Investment Report 2024: Investment facilitation and digital government“ Jungtinių tautų Prekybos ir plėtros konferencijos ataskaita, Niujorkas, 2024 m. Žiūrėta 2025 m. sausio 18 d. https://unctad.org/system/files/official-document/wir2024_en.pdf.

101) **United Nations.** „Services, development and trade: The regulatory and institutional dimension“. Jungtinių tautų Prekybos ir plėtros konferencijos pranešimas, Ženeva, 2016 m. gegužės 18–20. Žiūrėta 2025 m. sausio 18 d. https://unctad.org/system/files/official-document/c1mem4d11_en.pdf.

102) **Van Aaken A.** „Fragmentation of International Law: The Case of International Investment Protection“. Working Paper No. 2008-1, University of St. Gallen, 2008.
https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1097529.

103) **Vasciannie, Stephen.** „The Fair and Equitable Treatment Standard in International Investment Law and Practice“. *British Yearbook of International Law*, 70,1(1999): 99–164.
Internetiniai šaltiniai

104) „Nabiel Makarim Agrees with Mining in Protected Forests“. Žiūrėta 2025 m. vasario 28 d. <https://www.minesandcommunities.org/article.php?a=7737#:~:text=Jakarta-%20Environment%20State%20Minister%20Nabiel%20Makarim%20agrees%20with,prior%20to%20the%20Act%20No.%2041%2F1999%20about%20Forestry>.

105) „Services, development and trade: The regulatory and institutional dimension“. United Nations Conference on Trade and Development, Geneva, 18–20 May 2016: 18.
https://unctad.org/system/files/official-document/c1mem4d11_en.pdf.

106) „IIA Content Mapping“. United Nations Conference On Trade And Development. Žiūrėta 2024 m. spalio 7 d. <https://investmentpolicy.unctad.org/international-investment-agreements/iaa-mapping>.

SANTRAUKA

Klimato kaita yra globalus ir neatidėliotinas šių dienų iššūkis, galintis iš esmės paveikti įprastines tarptautinės teisės sritis, įskaitant tarptautinę investicijų teisę. Investicijų apsaugos sutartys numato teisinę apsaugą visoms užsienio investicijų formoms, įskaitant ir tas, kurias ilgainiui reikėtų uždrausti, siekiant nevirsyti 2 °C pasaulinio atšilimo ribos, numatytos Paryžiaus susitarime. Dauguma investicijų sutarčių suteikia investuotojams teisę naudotis investuotojo ir valstybės ginčų sprendimo mechanizmu (ISDS). Tokiu būdu tarptautiniai arbitražo tribunolai atlieka esminį vaidmenį aiškindami investicijų sutartis, kurios dažnai formuluojamos plačiai ir palieka didelę interpretavimo erdvę.

Sąžiningo ir teisingo elgesio įsipareigojimas magistro baigiamajame darbe pasirinktas kaip pagrindinis analizės objektas, kadangi šis įsipareigojimas pasižymi plačia taikymo apimtimi tiek investicijų sutartyse, tiek investicijų arbitražo jurisprudencijoje, todėl jis daro didelį poveikį valstybių reguliavimo veiksmų vertinimui. Rizika klimato kaitos politikai, kylanti iš FET, glūdi jo bendrame pobūdyje – sąvokos „sąžiningumas“ ir „teisingumas“ nėra aiškiai apibrėžtos ir palieka daug vietos subjektyviam arbitražo vertinimui. Valstybės susiduria su neapibrėžtumu, nes iš anksto negali numatyti, kurie veiksmai bus traktuojami kaip FET pažeidimas. Ši įtampa ypač išryškėja bylose, susijusiose su klimato kaita, kai valstybės, siekdamos aplinkosauginių tikslų, yra priverstos keisti ar griežtinti teisinį reguliavimą, kuris, investuotojų akimis, galėtų neatitikti teisėtų lūkesčių ir stabilumo principo pagal FET. Toks požiūris akivaizdžiai gali trukdyti klimato kaitos darbotvarkei, nes valstybės, bijodamos teisinių ginčų rizikos, gali vengti ryžtingų aplinkosaugos ar klimato politikos priemonių.

Darbe nagrinėjamas teisinio reguliavimo sąstingio reiškinys. Diskusijos dėl teisinio reguliavimo sąstingio egzistavimo ir jo poveikio valstybių reguliavimo laisvei yra itin intensyvios, šiame darbe teigiama, kad reguliavimo sąstingio rizika yra pagrįsta ir aktuali.

Darbe taip pat analizuojamas ir identifikuojamas poreikis sukurti aiškesnį arbitražo praktikos standartą, kuris derintų investuotojų apsaugą su valstybių teise reguliuoti viešojo intereso labui. Itin svarbu, kad arbitražo tribunolai atsižvelgtų į šiuolaikinius klimato kaitos tikslus ir atitinkamus valstybių tarptautinius įsipareigojimus. Analizuojami reikalingi nauji teisėkūros sprendimai, t.y. investicijų sutarčių modifikavimas kuriose būtų įtvirtintos aiškesnės valstybių reguliavimo laisvės ribos, įskaitant klimato kaitos prioritetą. Harmoningas teisės aiškinimas ir sisteminė įvairių teisės sričių integracija padėtų sumažinti atotrūkį tarp tarptautinės investicijų teisės ir aplinkosaugos teisės.

SUMMARY

Climate change is a critical and urgent global challenge with the potential to disrupt traditional domains of international law, including international investment law. International investment protection agreements provide legal safeguards for all forms of foreign investment, including those that, over time, may need to be banned in order to stay within the 2°C global warming limit set by the Paris Agreement. Most investment treaties grant investors access to investor-state dispute settlement (ISDS) mechanisms. In doing so, international arbitration tribunals play a key role in interpreting investment treaties, which are often drafted in broad terms and leave considerable space for interpretation. In this work the fair and equitable treatment (FET) has been chosen as the main focus due to its wide applicability in both investment treaties and arbitral jurisprudence, making it a key factor in the assessment of state regulatory actions. States face uncertainty because they cannot predict which actions might be interpreted as a violation of the FET. This tension becomes particularly evident in climate – related disputes, where states may be required to tighten environmental regulations in pursuit of climate objectives – measures that could be perceived by investors as conflicting with their legitimate expectations and the principle of regulatory stability under FET.

Such interpretations may hinder the global climate agenda, as governments might refrain from adopting ambitious environmental or climate policies out of fear of legal disputes. The thesis explores the significance of the FET in investment protection and its evolution within international investment law. It argues that the interpretation of legitimate expectations under FET creates significant challenges in balancing states' regulatory powers and investor protection in decarbonization-related disputes.

The analysis includes the hypothesis of regulatory chill and highlights the need to establish a clearer standard in arbitral practice – one that balances investor protection with the sovereign right of states to regulate in the public interest. It is especially important that arbitral tribunals take into account current climate change objectives and related international commitments undertaken by states.

New legislative solutions are required, particularly the modification of investment treaties to introduce clearer boundaries for state regulatory freedom, including recognition of climate priorities. Harmonized treaty interpretation and the systemic integration of various fields of international law could help bridge the gap between investment law and environmental protection.